

Malene Paulsen Lie

Fra biologidiskurs til miljødiskurs?

Pressedekningen av minoriteter i norske aviser
fra 1902-2010.

Masteroppgave i sosiologi

Trondheim, august 2012

Forord:

Først og fremst vil jeg takke Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen ved Institutt for journalistikk og mediefag ved Høyskolen i Oslo og Akershus (HiOA) for at jeg har fått tilgang til deres datamateriale til bruk i denne masteroppgaven. Jeg viser her til deres materiale bestående av avisartikler hentet fra syv norske aviser som ligger til grunn for studien *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år* (2007). Uten denne tilgangen, ville min masteroppgave vært en umulighet. Tusen takk!

Jeg vil også rette en stor takk til min veileder Toril Aalberg for god veiledning og støtte i planleggingen og gjennomføringen av denne oppgaven.

Også mine medstudenter fortjener takk for to fine år! En spesiell takk til Brita Aasprang og Gunhild M.F. Lund for en fantastisk studietid med mange gode faglige diskusjoner, lange kaffepauser og timevis med skravling.

Jeg vil også rette min takknemlighet til min gode venninne Kristin, som siden barnsben av har vært i livet mitt og støttet meg.

Sist men ikke minst vil jeg takke foreldrene mine og resten av familien fordi dere alltid har hatt tro på meg. Takk for deres oppmuntring i livet generelt, og under skrivingen av masteroppgaven spesielt.

Malene Paulsen Lie,

Trondheim, august 2012

Sammendrag:

I denne studien analyseres 246 avisartikler fra avisene Verdens Gang (Tidens Tegn fram til 1945), Aftenposten og Dagsavisen (Arbeiderbladet fram til 1997), for perioden 1902-2010, som alle omhandler minoriteter i Norge. Artikkene kommer fra Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsens materiale som de innhentet i forbindelse med studien *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år* (2007). Mine 246 avisartikler utgjør innenriksdekningen av minoritetsdelen av deres materiale for mine tre aviser. Artikkene skal fange opp utviklingen i hvordan skribenter *henviser til* minoriteter over tid. Målet er å undersøke hvorvidt vi har gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i pressedekningen av minoriteter: både i betydningen rent språklige endringer, men også i en endret logikk og bruksmåte over tid. I dette tilfellet fra en statisk tanke om at mennesker «fødes slik» til den mer dynamiske logikken om at vi «blir slik» i en pågående konstruktivistisk og sosial prosess.

Et av studiens hovedfunn er at det finnes artikler i materialet som indikerer et brudd fra henvisninger til minoritetens hudfarge i begynnelsen av perioden til kulturhenvisninger i slutten av perioden. Dette tyder på en endring i *begrepsbruk* fra en slags biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen. Perioden fra slutten av 1800-tallet til om lag 1950 ses vanligvis på som en tid hvor en biologisk *raseforståelse* av mennesker råder. Det er derfor interessant at ingen skribenter forfekter en rasetenkning i noen av artikkene i hele utvalgsperioden. Derfor kan en si at de biologiske henvisningene i dette materialet ikke faller innunder en like *statisk* forklaringsmodell som i rasetenkningen.

Samtidig er et annet av studiens hovedfunn at de mange henvisningene til kultur i slutten av utvalgsperioden ikke alltid viser til en klar dynamisk tanke om at mennesker «blir slik» i en pågående og ustoppelig prosess. Kulturhenvisningene er snarere av de mest statiske i hele materialet, da kulturer ofte behandles som grupper av statiske størrelser hvor visse kulturtrekk anses som overlegne eller underlegne andre kulturers trekk. Dette er en form for plassering av menneskes kulturtrekk i et slags verdimeessig hierarki.

I lys av disse hovedfunnene kan en si at pressedekningen av minoriteter i Norge *har* gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i rent *begrepslige overganger*: det vises hyppig til minoriteters hudfarge i begynnelsen av perioden og en går gradvis over til en henvisning til

kultur i slutten av perioden. Samtidig har ikke pressedekningen endret seg fra en klar statisk og biologisk forklaringsmodell til en tydelig dynamisk kulturmodell i *logikk og bruksmåte*.

Innholdsfortegnelse:

Forord:	i
Sammendrag:	iii
Innholdsfortegnelse:	v
Kapittel 1: Innledning	1
1.1 Tematisk orientering	1
1.1.1 Minoriteter i avisspaltene over 108 år	1
1.1.2 Fra rasetenkning til kulturtenkning?	2
1.1.3 Problemstillinger og forklaringer.....	3
1.1.4 Sosiologisk relevans	4
1.2 Analytiske visjoner	5
1.2.1 Det diskursive felt og maktfelt	5
1.2.2 Maktfokusets følger for analysen	8
1.3 Forventninger til funn med utgangspunkt i et knippe tidligere forskning	10
1.3.1 Holdninger til minoriteter	10
1.3.2 En litt annerledes mediestudie.....	12
1.4 Disposisjon	14
Kapittel 2: Teoretisk bakteppe	17
2.1 Endring i rådende diskurs over tid?	17
2.1.1 Statiske biologiforklaringer og dynamiske miljøforklaringer?17	
2.1.2 1800-1950: Biologidiskursens storhetstid?	19
2.1.3 1950/1960->: Miljødiskursens storhetstid?	22
2.1.4 Miljødiskurs eller nyrasistisk diskurs?.....	24

2.1.5 Historisk spesifikke sannheter i samfunnet: Epistemer og kollektive representasjoner	26
2.2 Etnisk kategorisering	29
2.3 Pressens institusjonelle føringer	31
2.4 Oppsummerende blick.....	34
Kapittel 3: Metodologiske refleksjoner	37
3.1 Utvalget:	37
3.2 Vurderinger av arbeidets kvalitet	40
3.2.1 Vitenskap og vitenskapelighet	40
3.2.2 Vitenskapelighet i en diskursanalyse.....	41
3.2.3 Refleksivitetsproblematikken	43
3.2.4 Løsning på refleksivitetsproblematikken	44
3.2.5 Analysen skritt for skritt.....	47
Kapittel 4: Analyse.....	51
4.1 Trinn 1: Finne dominerende henvisninger i materialet	51
4.1.1 Generelt om minoritetsdekningen i perioden	51
4.1.2 Hovedhenvisning i avisartiklene for hele perioden	53
4.1.3 Fra raserelatert til miljøbaserte begrepshenvisninger over tid?	55
4.1.4 Hoveddebatter og temaer over tid.....	57
4.2 Trinn 2. Rådende språkføring over tid: Fra biologidiskurs til miljødiskurs i minoritetsdekningen?	59
4.2.1 Perioden 1902-1947: Biologiske raseforklaringer?	60
4.2.1.1 Motstand mot rasetenkning og antisemittisme.....	60
4.2.1.2 Mange henvisninger til minoritetenes hudfarge.....	62
4.2.2 Perioden 1953 – 1982: Skritt for skritt i retning av en miljødiskurs?	64

4.2.2.1 I vippeposisjon mellom biologi og miljø.....	64
4.2.2.2 Materialets første dynamiske kulturhenvisning.....	66
4.2.2.3 Et endelig oppgjør med rasetenkning.....	66
4.2.2.4 Fenotyper fortsatt av betydning.....	69
4.2.3 Perioden 1991-2010: Etablering av en miljødiskurs?.....	70
4.2.3.1 Motstand mot rasisme.....	70
4.2.3.2 Kritikk av "kvinneundertrykkende kulturer".....	72
4.2.3.3 Fenotypiske henvisninger i musikk- og filmanmeldelser.....	76
4.2.3.4 Hijabdebatten og moralpolitiet på Grønland.....	78
4.2.3.5 Er hudfarge fortsatt avgjørende?.....	83
Kapittel 5: Konklusjon og refleksjon	87
5.1 Hovedfunn	87
5.1.1 Skribenter tar avstand til rasetenkningen	87
5.1.2 Hudfarge som den rådende sosiale distinksjonen fram til 1976?.....	88
5.1.3 Fra forskjeller i hudfarge til kulturelle forskjeller.....	90
5.1.4 Liste over hovedfunn	92
5.2 Funnene i lys av teori	94
5.3 Veien videre	99
Litteraturliste:.....	I
Appendix:	VII
Vedlegg 1: Avisartikler	VII
Vedlegg 2: Figurer.....	XI

Kapittel 1: Innledning

1.1 Tematisk orientering

1.1.1 Minoriteter i avisspaltene over 108 år

Kjære leser.

Velkommen til denne studien som med utgangspunkt i 246 avisartikler hentet fra avisene VG (tidligere Tidens Tegn), Dagsavisen (tidligere Arbeiderbladet) og Aftenposten, i perioden 1902-2010, skal analysere den språkføringen som velges i de enkelte artikler til enhver tid. Alle artiklene tar for seg ulike grupper av minoriteter i Norge, og kan derfor gi nyttige opplysninger om hva som har preget den offentlige dekningen av minoritetssaker over et langt tidsrom. La meg slå an tonen for dette arbeidet ved å skissere en scene som illustrerer mitt grunnleggende blikk mot materialet:

***Scene:** En journalist eller skribent har fått i oppgave å dekke en sak om en norsk minoritet i sin avis ved et bestemt tidspunkt i perioden 1902-2010. Om skribenten dekker en sak om vår etniske minoritet samene, moderne innvandrere og asylsøkere eller det som til enhver tid har vært nasjonale minoriteter i landet – eksempelvis sigøynere eller jøder – er vanskelig å si. Men nå sitter vedkommende der med henholdsvis pennen i hand, eller hendende hvilende mot et tastatur, klar for å formulere den første setningen i saken hun står ovenfor. Det hvite arket, eller blanke skjermen lyser mot henne med sin tomhet, og det hele er et tilsynelatende åpent og grenseløst prosjekt. Lite vet vedkommende at den teksten som skrives i dette øyeblikket senere skal sammenlignes med tekster fra dets fortid, og ennå uvisse framtid. Det er ikke personen bevisst at noen vil komme til å undersøke hvordan det har seg at denne historisk spesifikke avisartikkelen anses som stueren nok til å publiseres som en gyldig representasjon av den bestemte saken den gang. Journalisten kjenner ikke til at denne personen stiller seg spørsmålet: «Hvilke begreper og språkføringer benytter skribenten seg av i sin henvisning til minoriteter, og hva vil det si at akkurat denne språkføringen benyttes til denne tiden, og ikke noe helt annet?» Ei heller at artiklene vil bli analysert med mål om å spore brudd, overganger, mønstre og konstanter i språkføringens grunnleggende art omkring disse*

menneskene.

Som denne lille scenen antyder, skal alle avisartiklene analyseres for å gi et innblikk i hvilken språkføring som benyttes til enhver tid i norske minoritetssaker. Den lange tidshorisonen passer ypperlig til en analyse av de *lange linjene* i pressedekningen, og de store tendensene i form av både endringer og elementer av deknningen som har holdt seg forholdsvis stabile. Målet er derfor å undersøke hvilke *overganger og skifter* som har preget pressedekningen av minoriteter over tid. I sporingen av dette, vil fokus ligge på å undersøke om det forekommer noen *brudd* i deknningen, det vil si om noen artikler indikerer store overganger og skifter i språkføringen i minoritetssakene.

1.1.2 Fra rasetenkning til kulturtenkning?

Av store tendenser vi gjerne tenker oss at har preget synet på mange av de gruppene av minoriteter som fremkommer i utvalget i denne perioden, er den tenkte overgangen fra rasetenkning til kulturtenkning en av de mest sentrale. Det er vanlig å snakke om at vi i løpet av perioden fra slutten av 1800-tallet fram til rundt 1950-tallet har sett en overgang i den dominerende måten å tenke på mennesker på, fra en rasemessig eller biologisk logikk til en mer kulturelt fundert miljøbasert tankegang (se for eksempel Haynes 2007; Downing og Husband 2005; Wikan 1999; Barker 1981). Ved et eller annet tidspunkt i historiens gang, ser vi for oss at det har skjedd en dreining av de rådende mentale klassifiseringer av mennesker fra en raselogikk til en kulturlogikk. Jamfør denne tankegangen står vi i dagens samfunn ovenfor en ny grunnleggende tanke om menneskers etniske variasjon. Spørsmålet er om det fremkommer tendenser i mitt materiale – i form av språkføring og grunnleggende endringer i hva språkføringen *viser til* av logikker – som tyder på en slik fundamental endring fra det biologiske rasemennesket til det miljøfunderte kulturelle mennesket, slik vi gjerne antar? Dersom det i realiteten er slik at vi i Norge har gått fra en forståelse av mennesker som biologiske vesener som er *født slik* (jf. rasetenkningen) til vesener som *blir slik* som et uttrykk for sitt miljø (jf. tanken om ulike kulturer), bør dette gi seg utslag i en endret språkføring omkring ulike minoritetsgrupper i norske aviser. Men også en endring i hva eventuelle nye begreper *viser til* av logikker bør være gjenstand for en endring; det vil si en forandring i *bruksmåte* for de språklige endringene. Uten denne endringen i idégrunnlag og bruksmåte, vil vi måtte sette spørsmålstegn ved antakelsen om at det har funnet sted en grunnleggende endring i hvordan vi ser på en slik menneskelig variasjon. For et skifte i begreper innebærer ikke nødvendigvis en dreining i hva begrepene viser til og måten de blir brukt på. I dette

tilfellet må det undersøkes hvorvidt den eventuelle språklige endringen fra rase- til kulturbegrepet kun indikerer en *tilsynelatende* endring eller er et uttrykk for en *reell* diskursiv endring.

De fleste vil eksempelvis enes om at en biologisk forklaringsmodell som rasetenkning er av en *statisk* karakter, der vi tenker oss at vi er forskjellige på grunn av vår tilhørighet til ulike medfødte, biologiske raser. En kulturforklaring skal imidlertid i utgangspunktet kunne kalles for mer *dynamisk* av natur. Vi er ikke født slik, vi blir slik. Mennesker ses her som forskjellige fordi vi tilpasser oss ulike miljøer – en mer prosessuell og dynamisk inngang – som kan tillate at mennesker ikke *er* noe en gang for alle, men *blir* noe, og derfor er i kontinuerlig endring og påvirkning (Jenkins 2008). Et annet spørsmål er om en eventuell endret begrepsbruk, at man eksempelvis benytter seg av ordet kultur i stedet for rase, innehar denne endringen i *grunnleggende tankegang*: fra noe statisk til dynamisk. I hvor stor grad behandles miljøbaserte begreper i realiteten på denne dynamiske måten i dag? Snakker man om minoriteter som *bærere* av kultur på samme måte som man *er* en representant for en rase? Viser miljøbegreper som kultur i likhet med rase til satte og medfødte egenskaper hos en folkegruppe, eller står vi ovenfor en prosessuell tankegang?

Alt i alt: Har vi gått fra en rasetenkning til en kulturtenkning, eller henger noen elementer av biologisk tenkning igjen også i dag, slik at vi sitter igjen med en slags videreføring av gamle argumenter i en ny språkdrakt? Dette er gjenstand for nærmere undersøkelse her, gjennom denne empiriske gjennomgangen av minoritetssaker i norske aviser over en lengre tidshorisont.

1.1.3 Problemstillinger og forklaringer

La meg introdusere deg for studiens problemstillinger, der min hovedproblemstilling er som følger:

«Hvorvidt indikerer språkføringen i avisartiklene at det forekommer et diskursivt brudd fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen i perioden 1902-2010?»

I analysen av hvorvidt denne diskursive overgangen har funnet sted – fra en logikk som spiller på den statiske tanken om at mennesker er «født slik» til den mer dynamiske tanken om at mennesker «blir slik» gjennom sosial samhandling – skal det tas utgangspunkt i artikler som indikerer diskursive brudd. Forskjellige diskursive innganger og artikler som antyder klare brudd skal kontrasteres opp mot hverandre. Hvorvidt er de ulike diskursive orienteringene grunnleggende forskjellige, ikke kun i rene begrepsendringer, men også i ideologi, budskap og bruksmåte. Igjen skal det undersøkes om eventuelle språklige endringer svarer til tilsvarende endrede idéer, logikker og bruksmåter. Har pressedekningen gått fra en statisk til en dynamisk bruksmåte, eller er de forskjellige diskursive inngangene mer like enn de endrede begrepene antyder. Min underproblemstilling blir derfor:

«Svarer eventuelle endringer i artiklenes språkføring til tilsvarende endringer i grunnleggende logikk og bruksmåte: fra noe statisk til dynamisk?»

Peker eventuelle endringer, overganger og brudd i retning av grunnleggende endringer fra statiske til dynamiske bruksmåter og logikker? Eller finnes det fremdeles likhetstrekk i budskap og bruksmåte som tyder på at vi ikke står ovenfor en ny type språkføring, slik det kan se ut til i utgangspunktet, dersom vi blindt godtar at en endring i begreper automatisk viser til en tilsvarende endring i begrepsinnhold (det begrepet viser til av logikker og argumentasjoner)?

1.1.4 Sosiologisk relevans

Dette temaet er av sosiologisk relevans på flere nivåer. Først og fremst er dette en studie av avistekster, noe som plasserer arbeidet i en mediesosiologisk tradisjon. Se kapittel 1.3 for informasjon om hvordan jeg posisjonerer meg i det mediesosiologiske feltet og hva denne studien kan bidra med i et slikt perspektiv. Den *tematiske* relevansen er også stor. Denne studien kan gi nyttige opplysninger om hvordan etnisitet som sosialt skillelinje har endret seg over tid, og hvilke etnisitetsmarkører som til enhver tid benyttes i den offentlige dekningen av minoritetssaker. For det andre trår jeg ikke bare inn i uttrykkene for hvordan de rådende etniske klassifiseringene måtte ha sett ut i denne perioden, jeg får også innblikk i elementer knyttet til *skapelsen* av dem. Her inntar jeg et historisk perspektiv, og ser på brytninger, overganger og konstanter over tid, og kan derigjennom få innblikk i den *sosiale*

konstruksjonen av verden. Opptattheten av mennesker som grunnleggende sosiale og derfor deltakende i sin skapelse og opprettholdelse av virkeligheten, ligger som basis i en sosiologisk grunnforståelse av verden. I Peter Berger og Thomas Luckmanns klassiker *The Social Construction of Reality* (1966:13-15) står dette i fokus. Virkeligheten anses her som sosialt konstruert, skapt i samhandling med andre mennesker, noe som gjør at sosiologien etter deres mening bør etterstrebe en analyse av prosessen der denne konstruksjonen finner sted. I dette verket vektlegges det også et historisk aspekt, nemlig at samfunnet er «... *skapt av mennesker, overtatt av mennesker og [noe som] skaper mennesker, i en pågående historisk prosess*» [undertegnede oversettelse] (ibid.:211). Historisk prosess er et stikkord som leder oss over på et tredje element tilknyttet temaets sosiologiske relevans, nemlig at jeg tolker avisartikler over *et lengre tidsrom*. Tradisjonelt sett har sosiologien hatt et historisk tilsnitt, der man i tillegg til å vektlegge at verden skapes gjennom sosial samhandling, også peker på en tidsepokes *historiske spesifisitet* og samfunnsmessige endringer over tid. Verden er ikke gitt en gang for alle, men forandrer seg over tid og varierer mellom ulike kontekster. Det er dette C. Wright Mills i verket *The Sociological Imagination* (1959: 3-5) har som utgangspunkt for det som kan kalles en god sosiologisk forestillingsevne, nemlig det å se samspillet mellom menneskers personlige, individuelle liv og historien til et samfunn. Vi kan ikke forstå individet uten å forstå historien til samfunnet, på samme måte som historien til et samfunn ikke eksisterer uavhengig av individene det består av. De større historiske tendensene i tiden påvirker således individene i den. Det foregår slik et kontinuerlig samspill mellom mennesker og samfunn, en motor som driver historien videre. Dette historiske fokuset kan denne studien favne ved å fokusere på historiske brytninger og overganger i pressedeckningen av minoriteter, også i hvordan ulike etniske klassifiseringer av mennesker som synes å råde i perioden 1902-2010.

1.2 Analytiske visjoner

1.2.1 Det diskursive felt og maktfelt

I hovedproblemstillingen fremkommer det at jeg skal analysere materialet mitt gjennom en diskursiv linse, da hovedformålet med arbeidet er å undersøke hvorvidt pressedeckningen av minoriteter har endret seg fra en biologidiskurs til en miljødiskurs. La meg nå etablere en forståelse for – og avgrense min tolkning av – diskursbegrepet i korte trekk og hvordan denne analyseformen influerer mitt blikk mot materialet, og hva jeg fokuserer på. Det er min

grunnleggende visjon for denne studien at den skal fungere som en analyse med inspirasjon hentet fra den delen av Michel Foucaults (1926-1984) verktøykasse for analyse, som tar for seg hans diskursbegrep samt et litt annerledes maktbegrep. Som jeg skal se nærmere på i denne seksjonen, er dette snakk om makt i betydningen den makt som den rådende diskursen i en kontekst øver på mennesker ved å måtte holde seg innenfor det rådende eller tillatte. La oss kalle dette «den diskursive makt.» Det at jeg for noen år siden ble introdusert for diskursanalysen generelt og Foucault spesielt, har i stor grad påvirket temavalget for denne masteroppgaven og det fokuset jeg nå har valgt å innta på mitt materiale. Valget har øvet påvirkning på det blikket jeg retter mot materialet og hvilke problemstillinger som velges, og må derfor introduseres i sammenheng med en innledende del av en slik studie. Innledningsvis skal jeg introdusere noen grunnleggende tanker om diskursanalysen og makt i Foucauldiansk forstand, og hvordan dette utgjør en sentral del av den linsen jeg ser materialet gjennom.

Hva snakker vi egentlig om som diskurser? La meg starte med å si at Michel Foucault ikke har vist til kun en enkeltstående definisjon av hva en diskurs er, men snarere tilbydd mange forskjellige vinklinger og definisjoner fra verk til verk, og innad i de respektive bøker. Selv skal han ha uttalt at diskursanalysen er til for *brukere* og skal anvendes som verktøy for konkrete analyser. Dette med utgangspunkt i de mange ulike syn på det diskursive feltet som presenteres i hans diskursanalytiske *verktøykasse* (Hammer 2010 og Foucault 1975:16). Felles for alle innganger til diskursanalysen som Foucault presenterer i ulike sammenhenger, er allikevel at analysen på sitt mest grunnleggende nivå er en studie av utsagn, forstått som diskursens minste bestanddeler, eller diskursens atom. Dette ses på som et (oftest) språklig utsagn som fremkommer i en konkret sammenheng, og som samtidig gjør noe med denne sammenheng, altså «*fremkomst i en konkret kontekst*» (Hammer 2001:100). Det diskursive feltet består i følge Foucault av totaliteten av alle effektive utsagn som fremkommer ved diskursive hendelser i den begivenhet som er passende for dem (Foucault 1972:29). Vi kan si at denne totaliteten av allerede virksomme utsagn innen et felt, legger noen føringer og setter visse grenser for hva som kan sies i enhver sammenheng. Disse grensene vil innebære at ikke alt kan sies til enhver tid. Men hva styrer egentlig hva som kan sies når, og hvordan fungerer denne typen føringer? Det er her det diskursive maktbegrepet kommer inn i bildet.

I tekstsamlingen *Power/Knowledge* (Foucault 1980:109-133), lanseres begrepet *diskursivt regime*. Begrepet viser til at alle samfunn til enhver tid har sitt eget *sannhetsregime*, som igjen viser til de diskurstyper som samfunnet aksepterer og ser på som sanne. Ut i fra dette

sannhetsregimet vil noen utsagn anses som sanne, andre falske, og begge sanksjoneres på ulike måter gjennom forskjellige prosedyrer og teknikker. På denne måten foregår det en kamp om sannheten. Når Foucault snakker om maktføringene tilknyttet det diskursive regimet, viser han altså til den makt som sannheten øver ovenfor mennesker i form av å måtte holde seg innenfor det sanne, med utgangspunkt i regler som definerer denne sannheten i forhold til det usanne. Foucault definerer diskurspraksiser som:

“... A body of anonymous, historical rules, always determined in the time and space that have defined a given period, and for a given social, economic, geographical, or linguistic area ....”
(Foucault 1972:117).

Våre diskursive praksiser er med andre ord knyttet til visse historiske regler, nedfelt i det Foucault har betegnet som sannhetsregimer. Til sammen kan vi skimte konturene av en diskursanalytisk maktanalyse. Denne tar for seg hvilke sannhetsregimer som preger en konkret diskurs, i en bestemt kontekst ved en bestemt epoke i historien i et diskursivt felt.

En annen definisjon av diskursbegrepet som fremkommer i Iver B. Neumanns (2001:18) innføringsbok om analysen, tilfører viktige tilleggsopplysninger om det diskursive feltet:

«En diskurs er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser som, ved å innskrive seg i institusjoner og fremstå som mer eller mindre normale, er virkelighetskonstruerende for sine bærere og har en viss grad av regularitet i et sett sosiale relasjoner.»

Diskurser er således noe som setter visse rammer for bærerne av den i kraft av sin selvfølgelighet. Grunnen til at det anses som selvfølgelig, eller naturlig for en bærer av en diskurs å innta visse posisjoner i en bestemt kontekst, kan derfor skyldes at diskursen er innskrevet i ulike institusjoner med sine innebygde praksiser. Dette gir diskursen en viss regularitet. Når det sies at diskurser er et system for frembringelse av et sett utsagn og praksiser, er det et slikt system styrt av en form for institusjonalisert selvfølgelighet, det vises til. Et system som igangsetter visse sosiale praksiser som et resultat. Overført til min mediestudie, kan disse institusjonaliserte selvfølgelighetene være sjangerkrav, krav til hva som kvalifiserer som en nyhetssak (Allern 2001), og etter hvert elementer fra Vær Varsom-plakaten (Norsk Presseforbund 2008). En diskursanalyse blir derfor noe mer enn en analyse av språk i ulike sammenhenger, for de konkrete språklige uttrykk fremkommer som et resultat av sin institusjonalisering og de føringer som følger med. Derfor kan ikke en diskursiv sannhet løsrives fra sin institusjonalisering med tilhørende normer og regler. I tillegg kan det på bakgrunn at Foucaults tanker om de styrende sannhetsregimer i et samfunn til enhver tid,

argumenteres for at det ikke er tilfeldig hva som fremkommer som en sannhet innen ulike temaer i de ulike kontekster. Det rådende sannhetsregimet legger noen føringer for menneskers synspunkter og preger språkføringen i ulike sammenhenger. En foreløpig siste måte å avgrense det diskursive analysefeltet på, er derfor å si at «... *diskurser er hjelpemidler for å oppleve den sosiale verden som sann*» (Fagerholt 2011: 6). I alle sammenhenger spiller mennesker på slike diskursive sannhetsregimer når vi forholder oss til samfunnet, og vi trakterer ulike diskurser og hjelpemidler for å etablere en sannhet om verden.

Hittil har det blitt risset konturene av en diskursiv maktanalyse som ikke baserer seg på mer tradisjonelle definisjoner, som for eksempel at makt handler om at en aktør «*A påvirker B... på en måte som står i motsats til Bs interesser*» (Neumann 2001: 166). Neumann hevder at en Foucauldiansk maktanalyse tar klart avstand til en slik definisjon:

«Foucault styrer unna en handlende «A» og tar snarere utgangspunkt i hvorledes tingenes orden fremstår som normal, og derfor i noen grad uproblematisk både for A og B. Denne normaliteten har et sett effekter på handlingsmønstre» (ibid.:168).

Dette maktbegrepet kan forstås som en slags *sannhetsmakt*: en makt som et sannhetsregime øver på et bestemt samfunn, ved at mennesker må holde seg innenfor dets definisjon på sannhet, riktighet og det normale. Jeg tolker det dithen at hovedelementer fra verket *Tingenes orden* (Foucault 2006/1966) er en drøfting av en slik sannhetsmakt. Blant annet skriver Foucault at «... *Det fortryllende eksotiske ved en fremmed tanke, er vår egen tankes grense – den rene umuligheten av å tenke dette*» (ibid.:7). Kanskje kan det sies at det til enhver tid eksisterer visse tanker som et samfunn anser som uproblematisk, normalt og rett, og som utgjør en grense for hva det vil være mulig å si.

Når språkføringen om minoriteter skal ses gjennom en slik diskursanalytisk linse, ønsker jeg få fatt på de utsagn som fremmes av skribentene i forbindelse med deres *henvisning til* minoriteten, og som fremstår som et stuerent, uproblematisk og sant valg av språkføring til enhver tid. I tillegg til de utsagn som tydeliggjør grensene for dette sanne, for hva som er innenfor og utenfor sannhetsregimet i den bestemte tidsperioden. Dette kan eksempelvis fremkomme når skribenter tar avstand til en bestemt måte å omtale minoriteter på, og omtaler dette som uriktig. Målet er å få fatt på de bruddene, skiftene og endringene som tyder på store overganger i dette sannhetsregimet, fra en biologidiskurs til en miljødiskurs.

1.2.2 Maktfokusets følger for analysen

En diskursanalytisk maktanalyse i Foucauldiansk forstand danner linsen jeg ser mitt materiale gjennom, og har flere implikasjoner på blikket jeg retter mot temaet mitt. Tanken om at det i ethvert samfunn og til enhver tid finnes et *diskursivt maktregime* – i betydningen en makt som den rådende sannheten øver ovenfor mennesker i form av å måtte holde seg innenfor det sanne – fører meg til et ønske om å rette fokus mot hvordan avisartiklene er et uttrykk for et slikt *historisk spesifikt* maktregime. Finnes det noen språkføringer i avisartiklene som tyder på en slik diskursiv endring i det gjeldende synet på menneskelig etnisitet (fra noe biologisk til miljøbasert)? Hvordan gir dette seg videre uttrykk i hvordan skribenter uttrykker seg i saker der minoritetene er i fokus? Jeg anser den diskursive maktanalysen som høyst relevant i det å spore slike brudd og overganger i pressedekningen. Ikke alt kan sies til enhver tid, sier man i den Foucauldianske diskursanalysen, og det å finne grensene for den tillatte språkføringen; hva det er mulig eller tillat å si om minoriteter og ei, er en måte å få innblikk i den rådende språkføringen omkring disse menneskene i sin historiske kontekst. Artiklene kan anses som et uttrykk for, eller et utsnitt av det overordnede sannhetsregimet i betydningen maktføringer som preger det diskursive feltet, og som fungerer som grensesettere for hva som kan sies og ei. Anvendt på mitt tema, kan et slikt sannhetsregime komme til uttrykk i minoritetsdebatter der skribenter eksempelvis reagerer på hverandres innganger til en sak, og den språkføringen som gjøres. Etter alt å dømme, vil det for eksempel få kraftige reaksjoner dersom en biologisk rasebegrunnelse fremkommer i kulturforklaringenes eventuelle storhetstid og omvendt.

Valget av et slikt diskursivt maktfokus, har først og fremst følger for hvordan jeg velger å analysere materialet mitt. I denne analysen, følger jeg Neumanns (2001:50-80) tretrinnsprosess for analyse langt på vei. Det første trinnet går ut på å *avgrense* diskursen i forhold til andre diskurser, og avgrense den i tidsutstrekning. I mitt tilfelle dreier dette seg om å definere hva som inngår i henholdsvis et biologisk diskursivt og miljødiskursivt blikk mot minoriteter i min tidsperiode, noe som skal gjøres i neste kapittel. Trinn to handler om å peke på diskursens *representasjoner* eller hvordan diskursenes representanter ser verden. I mitt tilfelle vil dette si å undersøke hvordan representanter for de ulike diskursive posisjonene i minoritetsdekningen velger å skrive om minoriteter til enhver tid. Målet vil være å danne en oversikt over de representasjoner som finnes i de ulike diskursive posisjonene, og sammenligne disse med det teoretiske bildet av henholdsvis biologisk diskursen og miljødiskursen (som avgrenses i neste kapittel). Spørsmålet er om mine funn – den dekningen som i realiteten velges av minoriteter – samsvarer med den tenkte diskursive overgangen fra en biologisk diskurs til miljødiskurs. Trinn tre, *diskursens lagdeling*, oppfatter jeg som et trinn

hvor utviklingen i de ulike representasjonene skal undersøkes. Hvordan forskjellige posisjoner, begreper og representasjoner utvikler seg over tid, og konkurrerer med hverandre om å beholde sin overordnede posisjon, er i søkelyset. Enkelt forklart hvordan de ulike språkføringene og begrepene som skribenter, fra sine ulike utviklingspunkter, velger i sin dekning av minoriteter, utvikler seg og justeres over tid. I tillegg oppmuntrer Neumann diskursanalytikere til å huske at diskurser ikke kun har med språk å gjøre, men også er uttrykk for noe materielt. Av denne årsak velger jeg (i teoridelen) å inkludere et fokus på hvordan media som institusjon, består av visse skrevne og uskrevne regler for pressedekning, som i sin tur kan påvirke minoritetsdekningen. Videre hvordan rådende forskning i tiden kan tenkes å influere skribenter i sin dekning. En eventuell endring fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen, foregår ikke i et vakuum, og må ha en viss sammenheng med generelle endringstrekk ved samfunnet. Blant annet hvilken forskning samfunnet til enhver tid anerkjenner (for eksempel raserelatert- og kulturelatert forskning).

1.3 Forventninger til funn med utgangspunkt i et knippe tidligere forskning

1.3.1 Holdninger til minoriteter

I min mening preges store deler av den norske mediesosiologiske forskningen på minoriteter i avispressen av et fokus på de *holdninger* til enkeltminoriteter som fremkommer i dekningen. Både skribenters og publikums oppfatninger om, holdninger til, og det generelle klimaet i pressedekningen *rettet mot* minoriteten, ligger ofte som et bakteppe for den forskningen som gjøres. Jeg velger her å presentere et utvalg tidligere forskning for å begrunne hvorfor jeg oppfatter at det kan være fruktbart å innta et annerledes blikk på den offentlige dekningen enn dette holdningsfokuset. Under følger noen eksempler:

I Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsens arbeid *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år* (2007) hvis utvalg jeg har hentet mine avisartikler fra, gjennomgås 7421 avisartikler over perioden 1902-2002 for syv norske aviser. De fokuserer på å finne hverdagsdekningen av minoriteter for denne perioden. Blant annet med utgangspunkt i at de *holdninger* og *oppfatninger* som råder i media, er av påvirkning på menneskene som leser artiklene. De sier også at lesere som ikke har en personlig relasjon til en minoritet, av større sannsynlighet blir påvirket av det som står i mediene. Fokuset i denne studien, slik jeg

oppfatter det, ligger på de *holdninger* som journalister formidler gjennom sin dekning, klimaet i dekningen, de generelle trekk ved skrivemåten til journalistene og på hvilke måter de endrer seg over tid. Kapitlene i boka er inndelt etter enkeltminoriteter og skildrer hvordan dekningen av disse har endret seg over tid.

Også en artikkel i en annen publikasjon av Elisabeth Eide (red.), nemlig *Narrespeil. Kjønn, sex og medier (2000)* fokuseres det på de fremstillingsmåter minoriteter blir møtt med i pressen, og hvorledes disse fremstillingene fører til visse holdninger. Artikkelen er skrevet av Elisabeth Hagen, og tar utgangspunkt i å skulle utforske hvor bildet «*den undertrykte, muslimske sjubarnsmora, som både var analfabet og ikkje kunne norsk, og som ikkje fekk lov av mannen sin korkje å lære språket eller å arbeide,*» kommer fra. Hun påpeker at hun her ikke snakker om en helhetlig vurdering av pressedekningen, men tar utgangspunkt i det bildet som dukker opp hos henne når begrepet innvandrerkvinner benyttes. Hun fremsetter en hypotese om at dette bildet hun assosierer begrepet innvandrerkvinner med, kommer fra mediebildet. Hagen analyserer artikler om innvandrerkvinner fra Aftenposten, Klassekampen og Dagbladet for perioden 1. oktober - 31. Desember 1995. Noen av hennes hovedfunn er at kvinnene i stor grad fremstilles som stemmeløse, og de er hyppig avbildet i slør, men sjeldent intervjuet. I tillegg er kvinnene gjerne benyttet som illustrasjon, men ikke i like stor grad skrives om. Kun i noen få saker blir kvinnene både fotograferte og intervjuet, det vil si «*gitt en stemme*» (ibid.:128).

Et tredje eksempel på et holdningsfokus i minoritetsforskningen, fremkommer i Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi) sin årsrapport for 2009. I rapportens forord skrives det at en ønsker å få fatt på om innvandrere fremstilles «*som et problem eller en ressurs i avisspaltene*» (IMDI 2009:3). I kapittelet «*innvandrere i norske medier*» skrives det at enkelte innvandrergrupper får et mer negativt fokus – gis et problemfokus – enn andre, for eksempel somaliere og muslimer. Samtidig bemerkes det at denne rapporten avdekker en positiv utvikling i norske medier. Senere i kapittelet peker en på noen mulige «*konsekvenser av massiv omtale og problemfokus*» i befolkningens holdninger. For eksempel viser det seg at «*befolkningen er mer skeptisk til muslimer enn til personer med annen religiøs tro,*» at «*kontakt med innvandrere gir mer positive holdninger*» og at «*fremstillinger i påvirker holdninger*» (ibid.:17).

En annen relevant publikasjon kommer fra Merete Linstad og Øyvind Fjeldstad (2005) og har

tittelen *Av utenlandsk opprinnelse. Nye nordmenn i avisspaltene*. Vi har nå forflyttet oss til forsommeren år 2003 i avisene Adresseavisen, Aftenposten (morgen), Aftenposten Aften, Bergens Tidende, Dagbladet, Dagsavisen, Stavanger Aftenblad og VG. De trekker linjene tilbake til 1994 og oppsummerer utviklingen i pressedekningen av innvandrere i denne perioden 1994-2004 med å si følgende:

“Den eksotiske innvandreren i det fargerike fellesskapet har nesten forsvunnet fra avisspaltene, mens innvandrere oftere enn før framstår som vanlige samfunnsborgere. Men normaliteten har sine grenser. Ser vi bort fra sportssidene, er den typiske innvandreren i pressen en mann fra et ikke-vestlig land som er innblandet i kriminalitet eller på andre måter ligger det norske samfunnet til last” (ibid.:12).

De sammenligner funnene fra 2003 med tidligere studier fra 1994 og utover, og hevder å se visse hovedtrekk i utviklingen for perioden 1994 til 2005. Blant annet at innvandrere i stadig større grad anses som vanlige samfunnsborgere på lik linje med andre nordmenn.

Samtidig utgjør artikler om kriminalitet nesten en firedel av all dekning når fotballstoff ekskluderes fra regnestykket. Asylsøkere beskrives oftere som kriminelle ved slutten av perioden, mens vi så en mer «sympatisekkende» dekning i årene rundt 1994. Diskriminering fremstår ikke som et stort tema i periodens dekning, og muslimer dukker som regel opp i sammenheng med konflikter. I tillegg fremstilles ikke-vestlige innvandrere oftere enn vestlige som en byrde for samfunnet. Et annet interessant funn er følgende:

«Når innvandrere beskrives i positive sammenhenger, omtales de som norske. Når de dukker opp i negative sammenhenger, understrekes deres utenlandske bakgrunn, i kontrast til aktører som er “etnisk norske”. Betegnelsen innvandrer brukes nesten utelukkende i negative sammenhenger» (ibid.:19).

Slik jeg leser den sistnevnte publikasjonen, fokuserer den på tolkningsrammer og det å plassere innvandrere inn i disse. Den sistnevnte kommentaren om at innvandrere ofte dukker opp i positive eller negative sammenhenger, illustrerer et fokus jeg ønsker å unngå. Jeg har valgt å fokusere på andre aspekter ved pressedekningen enn på holdninger, og om dekningen er positiv eller negativ, og jeg vil ikke kunne forutsi mine funn ut fra denne typen tidligere forskning. Men hva skiller min inngang til temaet fra den nevnte tidligere forskningen og hva kan jeg på forhånd forvente meg av funn?

1.3.2 En litt annerledes mediestudie

Jeg ønsker å ha en mest mulig åpen inngang til mitt tema, og forventer derfor ikke annet enn å

finne noen endringer, skiftninger og brytninger i pressedekningen av minoriteter og et skifte i den hyppigst anvendte henvisningen fra rase til kultur i rent begrepsmessig forstand. Samtidig regner jeg med at det som begrepene *brukes til*, ikke nødvendigvis er endret fra en statisk til en dynamisk bruksmåte. Når det er sagt forventer jeg at funnene mine blir noe «tvetydige.» Både fordi flere diskurser muligens eksisterer samtidig, at de kan overlappe hverandre på flere punkter, men også fordi mange av artiklene kan havne utenfor, eller mellom dimensjonene biologi- miljø og statisk-dynamisk. Mange ulike diskursive prosesser kan eksistere samtidig, og konklusjonene blir av denne årsak ikke nødvendigvis så klare som hypotesene tilsier.

Min studie skiller seg fra inngangene beskrevet i forrige del på flere måter. Blant annet fordi jeg ikke ønsker en studie av hvilke *holdninger* som fremkommer i materialet. Med dette menes at blikket mitt ikke er rettet mot hvilke *meninger* om minoriteter som skribentene kommer med, heller ikke de meninger eller holdninger som deknningen kan tenkes å gi lesere. Dette valget tas av den enkle grunn at jeg anser at holdningsnivået er et nivå jeg ikke har tilgang til gjennom en studie av tekster. Tekster skrevet av journalister kan verken si noe om holdninger til skribenten, eller hvordan teksten mottas hos en leser. Til dette trenger vi å intervju, eller på annen måte kommunisere med mennesker om hvorfor og på hvilket grunnlag det ble skrevet, og hvordan teksten tolkes av leseren. Her kan det være fruktbart å trekke inn sosiolog Niklas Luhmann og hans begrep *psykiske systemer*. Det Luhmann definerer som psykiske systemer, er selvskapende systemer som har tanker og forestillinger som sine minste enheter. De er med andre ord bevissthetssystemer (Kneer og Nassehi 1997: 61 og 64). Den menneskelige hjerne danner et lukket system som ikke har en klar tilgang til sin omverden. Sett gjennom denne teorien, vil det være umulig og tre inn skribenters innkodede holdninger skrevet i en avisartikkel, og spore hvilke meninger og holdninger disse resulterer i hos lesere. Dette er ikke tilgjengelig for utenforstående hjerner, så å si. I tradisjonelle medieteorier som prosessmodellen for kommunikasjon, sies det vanligvis at kommunikasjon omhandler «*en overføring av ein budskap frå ein person til ein annan*» (Schwebs og Østbye 2007:10). Som en kan se av denne definisjonen, ligger fokuset på å beskrive hvordan kommunikasjon består av en bevisst budskaps*overføring* fra et menneske til et annet, fra en sender til en mottaker. Luhmann (2000:4) har et noe mer komplekst syn på saken. Det å ytre noe skaper ikke i seg selv kommunikasjon, sier han. «*Communication only comes about when someone watches, listens, reads – and understands to the extent that further communication could follow on.*» Det er umulig å spore om en person mottar et budskap på den måten det ble tenkt fra skribenten sin side. Like umulig er det å kripe inn i

skribentens hode og finne hva vedkommende legger i det som skrives. Holdningsnivået er et uttrykk for menneskers psykiske systemer og er et utilgjengelig nivå for meg som forsker å ta del i.

I tillegg til det overnevnte skal det ei heller tas *normativ* stilling til deknings art: om den er positiv eller negativ, om den er korrekt eller ei ut i fra mine personlige meninger om saken. Jeg velger å avgrense blikket mitt til en diskursiv undersøkelse av brudd og overganger i språkføring over tid og om den preges av en tilsvarende endring fra noe statisk til dynamisk. Ut i fra disse funnene vil jeg si noe om språkføringen har endret seg i bruksmåte og idégrunnlag og ikke kun i rene ord og begreper.

Jeg tar ikke avstand til et slikt holdningsfokus fordi jeg mener det er en unyttig inngang, men fordi jeg anser at vi har nådd et metningspunkt i denne typen dekning. En vet en del om klimaet i pressedekningen av minoriteter i avisspaltene, og hvilke meninger og holdninger en kan si at pressedekningen fremmer. Samtidig har jeg følt at jeg har støtt på et kunnskapshull når det kommer til en systematisk gjennomgang av de ulike *bruksmåtene* til de forskjellige begrepene som benyttes om ulike minoriteter. Hvordan har det seg at de bestemte språkføringene finnes, hvordan brukes de over tid og hvordan kan dette forklares? Dette er elementer som i min mening er mangelfulle i den overstående tidligere forskningen og som jeg ønsker å imøtegå i denne studien.

1.4 Disposisjon

For å besvare mine problemstillinger, skal jeg i kapittel 2 skissere et teoretisk bakteppe som funnene mine (i kapittel 4) skal sammenlignes med for å avgjøre om det har funnet sted en diskursiv overgang fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen. Jeg vil først presentere teorier og perspektiver som tar for seg hva en biologidiskurs og en miljødiskurs kan sies å være, og når de har sin angivelige storhetstid i Norge. Videre presenterer jeg teorier som hevder at utviklingen snarere har gått fra en rasetenkning til en nyrasistisk tenkning, ikke fra en rasetenkning til kulturtenkning, og hva slike teorier handler om. Deretter inviteres Michel Foucault og Emile Durkheim inn for å snakke om henholdsvis epistemer og kollektive representasjoner. Disse teoriene bringes inn for å skissere at det kan finnes noen kollektive, samfunnsmessige regler og føringer for tale og handling til enhver tid som påvirker alle samfunnsmedlemmer, inkludert skribenter i sin pressedekning. Videre presenterer jeg hva Kjeldstadli (2008) fremstiller som utviklingen i den etniske

kategoriseringen i Norge. Det vil si den historiske utviklingen i de kategorier vi benytter om minoriteter sammenlignet med majoriteten i Norge. Til sist ser vi på hvilke føringer pressen som institusjon må forholde seg til av nyhetskriterier, sjangerkrav, kommersielle interesser og så videre. Dette kapittelet gir et overblikk over noen teorier, perspektiver og forskning som kan kaste lys over de språkføringer som skribenter benytter seg av i sin dekning av minoriteter i denne perioden.

Kapittel 3 – «metodologiske refleksjoner» – gir først opplysninger om utvalget som denne studien tar utgangspunkt i, og hva denne studien kan og ikke kan gi opplysninger om. Videre følger en vurdering av arbeidets kvalitet, hvordan jeg kan sikre god vitenskapelighet i utførelsen av denne analysen, og hvordan den såkalte refleksivitetsproblematikken (at en diskursanalytiker ikke kan stå utenfor den diskursen vedkommende studerer og avbilde den på en nøytral måte) kan håndteres. Til slutt redegjør jeg for hvordan denne analysen skal utføres skritt for skritt for å sikre at problemstillingene besvares på en måte som styrker oppgavens faglige kvalitet.

I analysekapittelet (kapittel 4) tolkes avisartiklene i to trinn. I trinn 1 – «finne dominerende henvisninger i materialet» – er formålet å skaffe en generell oversikt over materialet og hva som er den dominerende språkføringen i de enkelte artiklene. Her telles antall artikler og de sorteres i ulike kategorier etter hvilke begreper de benytter seg av i sin minoritetsdekning, det vil si *hvordan de henviser til* minoritetene. Ut fra denne generelle oversikten, settes det videre opp tabeller som viser utviklingen i slike henvisninger over tid. For eksempel over utviklingen i henvisningen til rase/biologi, kultur/miljø, nasjonalitet, sak, religion, politikk og språk. I dette trinnet gjennomgås også utviklingen i de debatter og temaer som tas opp til enhver tid. I trinn 2 – «rådende språkføring over tid: fra biologidiskurs til miljødiskurs i minoritetsdekningen?» – undersøkes alle artiklene for å spore brudd og overganger i den språkføringen som benyttes over tid. Her undersøkes det hvorvidt perioden 1902-1947 – biologidiskursens angivelige storhetstid – preges av en biologidiskurs, om biologidiskursen går mot sin slutt i perioden 1953-1982, og om tidsperioden 1991-2010 kjennetegnes av en miljødiskurs i minoritetsdekningen. Til sammen skal dette kapittelet gi et bilde av om det har skjedd et reelt skifte i synet på menneskelig variasjon fra biologi til miljø i denne perioden, eller om miljøbegrepene fungerer som en videreføring av de biologiske språkføringenes grunnleggende logikk og bruksmåte.

Kapittel 5 er en konkluderende del hvor studiens hovedfunn avgrenses. Disse funnene skal så settes i sammenheng med teorien, slik at teorien kan bidra til å gi en større forståelse av funnene og hvordan det kan ha seg at de er som de er. Her kommer jeg tilbake til Foucaults tanker om sannhetsregimer og epistemer og Durkheims refleksjoner rundt kollektive representasjoner. Hvordan alt dette kan belyse funnene mine og grunnlaget for at det som faktisk ble skrevet ble skrevet og ikke noe helt annet. Til sist gir jeg noen forslag til videre forskning som kan gjøres for å skaffe mer kunnskap på feltet.

Kapittel 2: Teoretisk bakteppe

I dette kapitlet vil jeg presentere teorier, perspektiver og forskning som kan belyse hva en biologidiskurs og miljødiskurs er og innebærer, og plassere disse paradigmenes i en tidshorisont. Dette teoretiske bakteppet kan belyse funnene mine og gi indikasjoner på om vi har gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen.

2.1 Endring i rådende diskurs over tid?

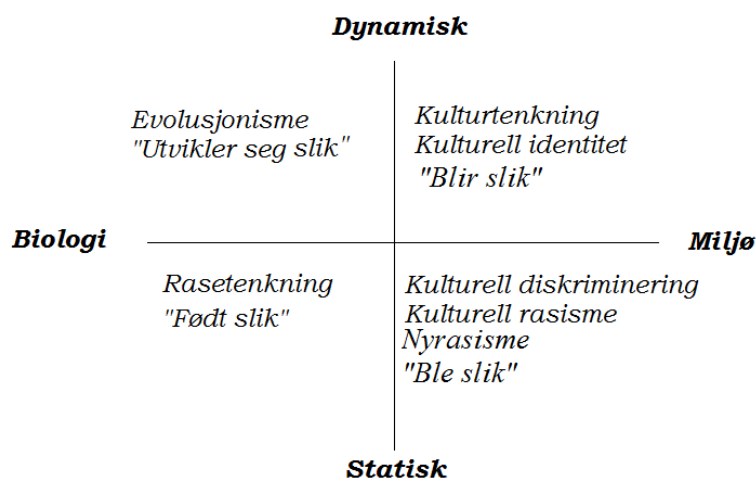
2.1.1 Statiske biologiforklaringer og dynamiske miljøforklaringer?

Tidligere i denne studien har jeg vist til at den biologiske diskursen kan forstås som noe av grunnleggende *statisk* karakter og logikk. Den viser til teorier og logikker som med basis i et biologisk paradigme hevder at mennesker er «født slik» og er et uttrykk for forskjellige biologiske «raser.» Det statiske elementet ligger nødvendigvis i at mennesker på bakgrunn av at de er født slik også vil «forbli slik» uavhengig av menneskelig påvirkning. På samme måte har jeg fremstilt den miljøbaserte diskursen som av grunnleggende *dynamisk* karakter. Den viser på sin side til teorier og logikker som med basis i et miljøparadigme fremsetter påstander om at menneskelig etnisitet er knyttet til deres tilpasning til ulike miljøer og/eller samfunn. Det dynamiske aspektet ved denne inngangen ligger i at mennesker på bakgrunn i denne tanken om tilpasning derfor kan forandre sin «kulturelle identitet» i møtet med andre «kulturer.» Vi er ikke født slik men vi «blir slik,» en prosessuell reise uten endestasjon. Og vi blir slik på bakgrunn av samhandling med andre mennesker (Jenkins 2008). Et kritisk spørsmål er imidlertid om en slik endret språkføring *i praksis* spiller på logikken eller dimensjonen statisk – dynamisk ettersom det rådende paradigmet endrer seg. Om den grunnleggende statiske logikken som finnes i det biologiske paradigmet endres når vi måtte gå over til en språkføring basert på et miljøparadigme? Og utelukker en miljøforklaring det mer statiske budskapet om at vi «er og forblir slik»?

Noen elementer tyder på at det er for enkelt å konkludere med at alle biologiske innganger er statiske og miljølogikker er dynamiske. For eksempel finnes det miljøforklaringer som er av mer statisk art. Denne typen forklaring, eksisterer blant annet i logikker der kulturbegrepet

benyttes for å vise til statiske egenskaper ved mennesker av en bestemt «etnisitet» eller «kultur.» Et resonnement her er at en person som tilhører en bestemt kultur kan tilskrives visse egenskaper eller holdninger, kun ved å tilhøre en etnisk gruppe. Dette går ofte under begreper som *kulturell diskriminering* eller *kulturell rasisme* (se for eksempel Midtbøen og Rogstad 2010). Her anerkjenner man at både rasebegrepet og kulturbegrepet kan brukes på diskriminerende måter eller vise til statiske egenskaper ved «grupper» av mennesker. På samme måte som en biologisk forklaring vektlegger statiske elementer – vi er født slik og forblir slik – fremgår det her en beslektet statisk tanke om at ulike kulturer «har blitt slik» og derfor *er* på en bestemt måte.

På den andre siden kan vi muligens hevde at det finnes biologiske forklaringsmodeller med mer dynamiske innganger, som i stor grad vektlegger biologiske aspekter ved menneskelig etnisitet, men med elementer av en dynamisk tankegang. Kanskje kan *evolusjonismen* fungere som eksempel på dette? En klassisk evolusjonistisk tankegang forestiller seg at mennesket beveger seg i ulike stadier oppover på evolusjonsstigen fra å være primitive til å bli siviliserte, og er derfor grunnleggende dynamisk i tenkemåte. På denne måten er den biologisk – dynamiske inngangen rettet mot at mennesker «utvikler seg slik.» Det vil være interessant å undersøke hvorvidt den statiske kulturforklaringen (jf. begrepene *kulturell rasisme* og *kulturell diskriminering*), og den mer dynamiske biologiske evolusjonismen i realiteten skiller seg nevneverdig fra hverandre i bruksmåte. Skjematisk kan disse ulike diskursene fremstilles på følgende måte:

Figur 1. Varianter av biologiske og miljøbaserte diskurser

Det vil være en kraftig overforenkling av virkelighetens kompleksitet å hevde at vi har gått fra en ren biologisk og statisk til en ren miljøbasert dynamisk diskurs omkring minoriteter i denne perioden. Som vist i figur 1, kan både rasebegrepet og kulturbegrepet henvise til både dynamiske og statiske logikker om mennesker, slik at begrepene i seg selv ikke forteller nok om hvorvidt bruksmåtene er av henholdsvis statisk eller dynamisk art. Den rendyrkede rasehenvisningen viser vanligvis til en statisk tanke om at vi er «født slik» og derfor vil forbli slik (den kalles derfor biologisk-statisk her). Den rendyrkede kulturhenvisningen er på sin side av mer dynamisk art, med tanken om at vi «blir slik» gjennom sosial interaksjon og at vi derfor er i kontinuerlig utvikling (denne går av denne årsak innunder begrepet miljø-dynamisk). Samtidig finnes det som nevnt nyanser i ideologisk tilnærming til dette, som fremmer en mer miljø-statisk tanke om at mennesker «har blitt slik», med andre ord at prosessen og dynamikken mellom «kulturene» eller «etnisitetene» har stoppet opp (jf. begrepene kulturell diskriminering og kulturell rasisme). Til sist i modellen peker jeg på en biologisk-dynamisk (evolusjonistisk) tanke om at mennesker «utvikler seg slik» i en biologisk og evolusjonsmessig tilpasning til miljøet. Selv om det kan synes som at vi over tid har gått fra en ren biologisk-statisk raseforklaring til en miljø-dynamisk kulturforklaring, kan den overnevnte gjennomgangen tyde på at kompleksiteten er adskillig større enn antatt. Nyanser i form av eksistensen av både en miljø-statisk og en biologisk-dynamisk bruksmåte, setter spørsmålsteget ved om en endring fra biologiske til miljøbaserte *begreper* nødvendigvis samsvarer med en endret bruksmåte og grunnleggende logikk. Dynamiske innganger kan benyttes i biologidiskursens storhetstid og statiske innganger kan fremkomme i miljødiskursens epoke. Derfor kan vi med god grunn dvele litt over om endringen i realiteten er så omfattende som først antatt. Med dette poenget friskt i minnet, skal vi nå ta en titt på teorier knyttet til det vi kan kalle storhetstiden for henholdsvis biologiske og miljøbaserte diskurser.

2.1.2 1800-1950: Biologidiskursens storhetstid?

Hva består så en biologidiskurs av og når danner dette paradigmet den gjeldende oppfatningen av hva menneskelig etnisitet er i Norge? Den dominerende tenkemåten omkring etnisitet på 1800-tallet og tidlig 1900-tall, har i følge Brochmann og Kjeldstadli (2008:93) røtter i *evolusjonisme* i betydningen et syn på tiden som noe lineært og at vi beveger oss framover

(tanken om framskrittet) og at denne bevegelsen leder oss i en bestemt retning mot et spesifikt høyerestående mål. Som et eksempel på dette nevnes konseptet om de ulike «stadier» i menneskers utvikling, som vanligvis er konstruert etter følgende hovedmønster (ibid.:93-94):

- 1) «The savage state» (villmannen): Det første stadiet i menneskers utvikling finner vi der mennesker lever uten en stat.
- 2) «The barbaric state» (barbariet): Det andre stadiet i menneskers utvikling finnes der hvor statens orden hovedsakelig består av brutal personlig maktbruk.
- 3) «The civilized state» (sivilisasjonen). Det tredje stadiet av menneskers utvikling i stater styrt av normer og regler.

Hva gjelder norske minoriteter som Romani, Skogsfinner, Samer og Kvener, blir de ansett som lavere utviklet enn den norske majoritetsbefolkningen i denne epoken, i følge Brochmann og Kjeldstadli. Tankene om evolusjonisme suppleres etterhvert med ideen om de biologiske raser, en form for *biologisme*. Midtbøen og Rogstad (2010) definerer begrepet rase eller rasisme som:

«... en ideologisk overbevisning om at det finnes menneskeraser i form av biologiske forskjeller, og at det er en direkte sammenheng mellom disse kjennetegnene og mentale og moralske forskjeller – der den «hvite rasen» vanligvis betraktes som overlegen andre raser» (Ibid.: 32-33).

I tradisjonell rasetenkning anses den germanske, nordiske eller norske rase som overlegne de laverestående raser. Den *fysiske antropologien* bidrar i denne sammenhengen med en kartlegging og registrering av «... målbare forskjeller som hudfarge eller hodeform,» som så danner utgangspunktet for inndelingen av mennesker i de ulike rasene (Kjeldstadli 2008:74). De nevner også at Statistisk Sentralbyrå i 1910 oppfører samer, kvener, nordmenn, dansker og svensker, som egne distinkte raser. Det pekes videre på at en årsak til dette biologiske paradigmet ble etablert, kan ligge i at naturvitenskapen – med biologien i spissen – hadde stor prestisjeverdi ved begynnelsen av det forrige århundre og utover. Foruten evolusjonismen preger også Darwinismen det rådende idègrunnlaget og forskningen på denne tiden (Ibid.:97).

Midtbøen og Rogstad (2010: 34) hevder at den biologiske rasetenkningen når et toppunkt i forbindelse med nazistenes tanker om fullstendig jødeutryddelse under andre verdenskrig. Når jeg i overskriften daterer det biologiske paradigmets slutt rundt 1950, har dette sammenheng

med innsikter som ble dannet i kjølevannet av dette folkemordet under krigen:

«Med de nazistiske massebordene på jøder, rom (sigøynere), «slaviske undermennesker» og homofile og handikappede tyskere slo erkjennelsen av følgene av rasetenkning gjennom. Den tradisjonelle åpne, biologiske rasismen ble i vesten gjort illegitim» (Kjeldstadli 2008:75).

I tillegg kommer den nyere forskningen innenfor biologien etterhvert fram til at det ikke er belegg for å snakke om eksistensen av ulike biologiske raser. Grunnlaget for denne forkastelsen, er blant annet en oppdagelse av at mennesket som art har felles stammødre og fedre, noe som biologisk viser seg ved at «... mennesker med ulik hudfarge får barn sammen, og at deres barn også er fruktbare» (Kjeldstadli 2008:71). I 1950 kommer UNESCOs ekspertpanel med en erklæring om at den biologiske rasetenkningen ikke har et vitenskapelig grunnlag. Larvik (1998:55) gir dette resymè av de viktigste konklusjoner i den uttalelsen som UNESCOs ekspertpanel la fram i juni 1950:

- Ordet «rase» bør ikke lenger brukes om mennesker men erstattes av uttrykket «etnisk gruppe.»
- Det foreligger ingen genetisk betinget forskjell i intelligens mellom ulike etniske grupper.
- Det foreligger heller ingen biologiske indikasjoner på at raseblanding er uheldig.
- Rase er ikke et biologisk faktum men en «sosial myte.»

I vår samtid snakker man ikke om rasemessige kjennetegn, men om menneskers *fenotyper* når ytre kjennetegn som hudfarge, hodeform, kroppshøyde og hårtype skal påpekes (Kjeldstadli 2008:72). Når det er sagt, betyr ikke denne forkastelsen av det biologiske paradigmet nødvendigvis at det ikke eksisterer rasistiske ideer i vesten etter 1945. *Rasisme* kan defineres som «*forskjellsbehandling ut fra fysisk utseende*» eller «... *tenkemåter og praksiser, som knytter visse, faste egenskaper til grupper som oppfattes som «raser»*». Slike tenkemåter kan graderes etter hvor ytterliggående ytringene er, der punkt 1 er mist og punkt 5 er mest ytterliggående (ibid.:72-73):

1. «*Raser har arvelige og ulike mentale egenskaper*»
2. «*Raser er ikke bare ulike, men ulikt verdifulle. De ordnes over og under hverandre etter verdi.*»

3. «Rase er en grunnleggende og sentral størrelse, som forklarer svært mange andre trekk ved samfunnet.»
4. Forskjeller i egenskaper og verdi begrunner at noen raser bør utøve et herredømme over andre.»
5. «Raser bør forskjellsbehandles – eventuelt så langt at en gruppe bør tilintetgjøres»

For å oppsummere, kan en si at en rendyrket biologidiskurs består av forklaringsmodeller som spiller på tanken om biologisk funderte forskjeller mellom mennesker av ulike raser, en slags biologisme. Dette kan i tillegg til de rent rasemessige skjemaer dreie seg om evolusjonistisk tenkning, Darwinisme, Antisemittisme eller annen tenkning med basis i biologi. I tillegg kan dette omhandle rasisme i betydningen forskjellsbehandling ut fra fysisk utseende eller fenotyper. Den biologiske forståelsen av mennesket kan være av både statisk og dynamisk karakter (jf. henholdsvis rasetanker og evolusjonisme), og forfekter ideer om at mennesker har noen biologisk trekk som definerer oss og gjør oss forskjellige.

2.1.3 1950/1960->: Miljødiskursens storhetstid?

Som tidligere nevnt vises det ofte til et stort skifte i de rådende etnisitetsdiskurs fra en slik biologisk orientert rasemessig tankegang til en mer miljøfundert og dynamisk diskurs. Sistnevnte med fokus på en mental strukturering av mennesker som bærere av ulike kulturer eller etnisiteter. *Etnisitet* kan beskrive en persons kulturelle identitet. «*As such ethnicity, like culture, is learned*» (Haynes 2007:165). Dersom etnisitet kan defineres som en persons kulturelle identitet, kan *kultur* betegne et fellesskap mellom mennesker, sier Prieur (2007:27). Dette fellesskapet er tenkt bestående av deres delte kulturelle karakteristikk, til forskjell fra andre grupper distinkte kjennetegn (ibid.:162). En annen definisjon av kultur kan være «*de ferdigheter, oppfatninger og væremåter personer har tilegnet seg som medlemmer av et samfunn*» (Hylland Eriksen 1998:24) eller «*all menneskelig aktivitet som ikke er rent og utelukkende biologisk styrt*» (Larsen 1997:170). Sosiolog Willy Martinussen mener at kulturbegrepet i sin mest grunnleggende form viser til

“... det felles, grunnleggjande meiningsuniverset i eit større eller mindre samfunn. Kulturen kjem til uttrykk i verdiane, røyndomsoppfatningane, normene, forteljingane, språket og dei andre symbola medlemmene bruker” (2004: 6).

Han hevder i andre sammenhenger at kultur i kultursosiologisk sammenheng viser til ideer, normer, følelser, oppfatninger og symboler som deles av mennesker i en gruppe eller et samfunn. Han sier videre at:

«... Disse felles kunnskapene og verdiane dannar prinsppa for handlingar og rettferdeggjer dei. Kunnskapene og verdiane blir overførte frå menneske til menneske gjennom kommunikasjon, og nye medlemmer lærer dei gjennom sosialisering og imitasjon. Individuelle personlegdommar blir forma gjennom internaliseringa av kulturelle idèar og veridar, men er under stadig omdanning i samhandling med andre» (ibid.:9).

Igjen får vi inntrykk av at kultur har med noe sosialt og gjøre, noe som stadig endres ved møte med andre mennesker.

Begrepet etnisitet oppstår i følge Aleksandra Ålund (2002) i academia på 1960- og 70-tallet. Ordet stammer fra det greske ordet «ethnicos» som i tidligere tider hadde betydningen hedensk eller villmann, og ble anvendt på såkalt kulturelle outsiders. Det finnes mange og ofte overlappende og motstridende definisjoner på etnisitetsbegrepet i sosialvitenskapene. På tross av dette mener Ålund å se at det har beholdt sin originale betydning som et begrep om en *kulturelt fremmed*: «... a person of minority status or lower-class position (or simply a migrant).» Begrepet viser derfor grovt overforenklet til kulturelle relasjoner mellom majoriteter og minoriteter, oftest anvendt av en majoritet om en minoritet. En etnisk person vil av denne grunn kunne kalles en *moderne fremmed*, en person som tilhører «non-mainstream culture» (ibid.:3). De fleste på feltet er enige om at konseptet referer til “group formation, the drawing of cultural and/or social boundaries between “us” and “the Others,” identity, the feeling of belonging, symbolic community, etc” (ibid.:4). Slik jeg oppfatter Ålunds etnisitetsdefinisjoner, vil forskjellen på kultur og etnisitet være at etnisitet henviser til en kulturell identitet og dannelsen av fellesskap (med markører for inklusjon og eksklusjon), mens kultur er de skikker og ferdigheter som man lærer som en del av dette delte kulturelle fellesskapet.

Den *konstruktivistiske* tradisjonen innen etnisitetsforskningen er den mest anerkjente i vår samtid jamfør Ålund. Den fokuserer i stor grad på at etnisitet oppstår gjennom historiske prosesser skapt av noe sosialt heller enn noe kulturelt iboende. Representanter for konstruktivismen ser derfor på etnisitet som en prosess og forstår denne som «... a form of social organization and negotiation where different social groups interact» (ibid.:5). Generelt sett er den konstruktivistiske tilnærmingen (i sosiologien) opptatt av at:

«Sosiale og kulturelle mønster blir til i samhandlinga mellom folk (...) Verdier, normer og røyndomsoppfatningar blir heile tida revurderte og reforhandla, og det blir stadig skapt nye symbol og uttrykksformer som gjer at [en kultur] er i stadig endring» (Martinussen 2004:52).

Vi har nå sett på det vi kan kalle en rendyrket miljødiskurs, som jamfør Ålund etterhvert har blitt videst akseptert i sosialvitenskapelige kretser. Den kan derfor anses som den gjeldende i disse kretsene, og omhandler at mennesker gjøres til en del av en kultur og danner en kulturell identitet (etnisitet). Vi har også sett at en sosiologisk innfallsvinkel på dette holder fokus på at mennesker blir en del av samfunnet, og internaliserer (gjør til en del av oss) normer og regler via primær og sekundærsosialisering (Martinussen 2004). Den er prosessuelt innrettet og konstruktivistisk av natur. Konstruktivistisk av den grunn at en anerkjenner at kulturelle mønstre blir til i samhandlinga mellom mennesker og kan reskapes eller omgjøres gjennom sosiale praksiser. Den er prosessuell på den måten at en mener at den kulturelle identiteten og ens kulturelle praksis kan endre seg i møte med andre over tid. Sosiolog Richard Jenkins er i boken *Social Identity* (2008: 8-9) innom en argumentasjonsrekke, der tanken om etnisk identitet ikke ses som en fast størrelse som er gitt en gang for alle, men snarere som et uttrykk for en pågående og ustoppelig indentifiseringsprosess. Senere i boken introduserer han poenget at identitet skapes i samhandling med andre mennesker, og spesielt i møte med medlemmer av det vi gjerne ser på som andre grupperinger i samfunnet. Identitet handler derfor like mye om de mennesker som ikke tilhører vårt «vi» – vårt fellesskap – som fellesskapet selv. Den rendyrkede miljøfokuserte diskursen baserer i utgangspunktet således sin grunnleggende logikk på at mennesker ikke er *født* slik, men *blir* slik i en pågående og ustoppelig prosess. Denne prosessen kan ikke avsluttes, men er i konstant utvikling ettersom en møter andre mennesker og vurderer og reskaper ens kulturelle tilhørighet.

2.1.4 Miljødiskurs eller nyrasistisk diskurs?

Det er imidlertid mye som tyder på at det i tillegg til en slik rendyrket miljødiskurs også finnes miljø-statiske språkføringer. Haynes (2007) hevder eksempelvis at den hverdagslige bruken av ordet kultur kan være av en mer statisk karakter. Hun peker på at det i USA finnes empiriske studier som viser at det ofte er tilfellet at etnisitetsmarkører i mediebildet – som nasjonalitet, statsborgerskapsstatus og innvandringsstatus – utplasseres for å vise til rase: «*perpetuating racist discourses through a more subtle use of language*» (Ibid.:165). Selv om vi kan se en overgang fra en rasediskurs til en kulturdiskurs rent begrepsmessig i den rådende

forståelsen av saken, kan bruksmåtene med andre ord være mer sammenfallende enn vi tror. Dette går gjerne under begrepene *kulturell rasisme*, *den nye rasismen* eller *nyrasisme* (Se f.eks. Wikan 1999; Midtbøen og Rogstad 2010; Gullestad 2002; Barker 1981; Balibar 1991). Midtbøen og Rogstad mener at rasisme igjen settes på plakaten på 1980- og 1990-tallet i et «... *forsøk på å beskrive hvordan rasistiske ideologier hadde blitt transformert og fått et oppsving i møte med innvandrere i Europa*» (2010: 36). De påpeker at ingen av forskerne som har kommet med slike nye rasismebegreper sår tvil om at den biologiske forståelsen av mennesket var gjeldende fram til rundt 1950-tallet. De mener at det som binder disse forskerne sammen snarere er en oppfatning av at «*at rasismen har endret seg*» (ibid.:36). Det som vanligvis trekkes fram som eksempel på denne endringen, er i følge Midtbøen og Rogstad overgangen fra rasebegrepet til kulturbegrepet, med poenget at kulturbegrepet har visse likhetstrekk med rasebegrepet. Denne nye rasismen kan både anvendes på mennesker «... *som anses som synlig forskjellige, og mennesker som ikke anses som synlig forskjellige, men hvis kultur og religion anses for å være fremmed*» (Gullestad 2002:149). Og i likhet med den biologiske rasetenkningen, beholdes tanken om at det finnes et bestemt verdibasert hierarki der noen anses som mer verdifulle enn andre (Midtbøen og Rogstad 2010: 36). Øivind Fuglerud (2007:10) sier dette på en annen måte: «*kultur i dag har langt på vei erstattet den plass forestillinger om biologiske forskjeller mellom «raser» hadde tidligere.*» Med andre ord at kulturbegrepet fyller den samme funksjonen som rase hadde i tidligere tider. Et godt eksempel på et slikt *nyrasistisk* fokus finnes i et utsagn hos Unni Wikan i en artikkel kalt «*kulturfundamentalismen*» (1995):

«Hva er rasisme? Jo, det er å behandle en gruppe mennesker som mindreverdige på grunn av etniske kjennetegn. 'Kultur' fungerer rasistisk hvis det er en menneskemodell vi bruker bare for å forstå 'dem,' men ikke oss selv. Og dette er min påstand: mens vi behandler nordmenn som folk med ulik karakter og med evne og vilje til å tenke selv, betraktes innvandrere i stor grad som produkt av sin kultur – som om de var i kulturens vold og ikke hadde selvstendig dømmekraft. Og dermed er vi med på å frata dem motivasjon og hensikt, ja til og med dumhet og dårskap – essensielle menneskelige trekk. Det er respektløst, og ganske degraderende» (Ibid.:18).

I Wikans mening kan kulturbegrepet fungere rasistisk dersom innvandrere betraktes som et produkt av sin kultur, i motsetning til «oss selv.» Det vil si at kulturbegrepet kan fungere statisk der man ses på som en person som «er og forblir» et produkt av sin opprinnelseskultur.

Også innen andre retninger i etnisitetsforskningen finnes det mer miljø-statiske forklaringer. Dette er Ålund (2002) inne på i sin gjennomgang av det *premordalistiske* etnisitetsbegrepet.

Dette begrepet blir i likhet med den konstruktivistiske inngangen virksom på 1960- og 1970-tallet, og får etterhvert et motsvar i form av det allerede nevnte konstruktivistiske etnisitetsbegrepet. Premordalister fokuserer på sin side på at etnisitet har med opphav å gjøre:

“The primordialists emphasize an original identity in terms of cultural continuity with the past and a genuine community based on origins. Language, religion and territory are often thought to form the basis for ethnic identity.” (ibid.:5)

Sagt med andre ord kan etnisitet i denne betydningen ses som en form for *etnisk arv* der ulike nasjonaliteter blir skilt fra hverandre på bakgrunn av mange ulike elementer, for eksempel: kultur, rase, religion, nasjonalitet, språk og geografi. Dette er en statisk inngang som anerkjenner at etnisitet føres videre over generasjoner som kulturell bagasje. På tross av at denne inngangen til etnisitet har møtt omfattende kritikk i akademien, bemerker Ålund at denne mer statiske definisjonen er vidt anerkjent i hverdagsliv og institusjonelle settinger i Europa og Sverige (ibid.:6). Selv om konstruktivismen ses på som en mer stueren inngang å ha på etnisitet, kan det eksistere flere og mer eller mindre utbredte oppfatninger om etnisitet – både i akademien og hos folk flest.

I denne delen har jeg fokusert på teoretiske perspektiver som kommer med innvendinger mot den rendyrkede dynamiske miljøforklaringen. Blant annet eksistensen av nyrasisme, kulturell diskriminering og det premordalistiske etnisitetsbegrepet. Budskapet i disse er overordnet sett at kulturbegrepet og etnisitetsbegrepet ikke nødvendigvis brukes på en dynamisk måte. Snarere kan de fungere som en slags forlengelse av rasebegrepet og den statiske logikken denne tradisjonelt har ført.

2.1.5 Historisk spesifikke sannheter i samfunnet: Epistemer og kollektive representasjoner

Problemstillingene for denne studien går ut på å undersøke om pressedeckningen av minoriteter har endret seg fra en biologisk orientert til en miljøbasert diskurs *over tid*. Jeg har derfor en grunnleggende interesse for å finne det som til enhver tid har utgjort den gjeldende måten å snakke om minoriteter og etnisitet på. Nærmere spesifisert en interesse for å peke på den måten å dekke minoritetssaker på som har vært dominerende og gjeldende i denne perioden, og overgangene i dette. Hvilke teorier kan belyse eller forklare en slik *historisk endring* i den rådende offentlige dekkningen av minoriteter over tid? I Innledningen under

punkt 1.2.1 introduserte jeg deg, kjære leser, for Foucaults begreper *diskursivt regime* og *sannhetsregime*, som viser til de diskurstyper som samfunnet aksepterer og ser på som sanne. Dette gjorde jeg for å vise til at det finnes visse *historisk spesifikke* kjennetegn ved et samfunn som innskriver seg i alle deler av samfunnet og påvirker aktørene i deres syn på verden og måter å boltre seg i den på. Jamfør en slik tankegang finnes det alltid noe som ses som en sannhet i en historisk epoke, i dette tilfellet en hypotese om henholdsvis et biologisk og miljøbasert dominerende syn på mennesket. Foucaults tanker om at det finnes noen historisk spesifikke *epistemer*, og Durkheims begrep *kollektive representasjoner*, kan gi to interessante innganger til tanken om at det finnes visse noen slike sannhetsregimer i en bestemt epoke, som nødvendigvis vil ha en innvirkning på skribenters pressdekning innen ulike temaer.

La oss begynne med Michel Foucault og hans tanker om *epistemer*, et begrep som på et generelt nivå viser til at det finnes visse eksistensbetingelser for diskurser som eksisterer i ulike historiske epoker og kontekster. En tolkning av dette begrepet, er at det henviser til regler for tale og handling innenfor en viss diskurs i en bestemt historisk periode. Med andre ord: «*hvilke mekanismer som er på spill for at visse utsagn skal kunne fremstå som akseptable innen det vitenskapelige spillet*» (Schaanning 2000:284). Jamfør denne tolkningen av begrepet viser det til «*et betingende felt som muliggjør vitensdisiplinene og gir dem et forråd av diskursive praksiser ... [og] som umuliggjør andre diskursive praksiser*» (ibid.:284). Vi kan si at det finnes visse eksistensbetingelser for diskurser i ulike historiske epoker og kontekster og at epistemet «*angir det settet av praksiser og diskurser som settes i spill for at en vitensdisiplin skal kunne definere seg selv som «vitenskap»*» (ibid.:284). Med andre ord kan begrepet episteme henviser til spillereglene for hva som er stuerent å si og gjøre i bestemte sammenhenger i en bestemt historisk periode. Hos Heede (2002:75) tolkes begrepet episteme som de overordnede vitenshorisonter og tvangssystemer innen hver enkelt historisk epoke, og utgjør til sammen en epokes regulering av hva som kan tenkes og sies i ulike sammenhenger. Et neste spørsmål vi kan stille oss, er på hvilket grunnlag det dannes slike stuerene og akseptable syn på mennesker? Durkheims tanker om kollektive representasjoner kan hjelpe oss et stykke på veien med dette:

Emile Durkheim lanserte tidlig et begrep kalt *kollektiv bevissthet*. Begrepet henviser til den helheten av oppfatninger og holdninger som er felles for alle medlemmer av et samfunn: «*... [det] utfjer eit avgrensa system med sitt eige liv; vi kan kalle det for det kollektive eller felles medvitet*» (Durkheim 1933:79 i Martinussen 2004:24). I følge Martinussen er Durkheim mest

opptatt av de kognitive sidene av den kollektive bevisstheten, det vil si av begrepet og klassifiseringer:

«... Omgrepa er det han kallar **kollektive representasjonar**. Nokre av dei er handlingsnormer, eller reglar for åtferd som medlemmene av eit sosiale system er blitt samde om gjennom samhandlinga. Reglane kan endrast, men dei har ei viss eigentyngd som ligg i tradisjonen» (ibid.:25).

Når det snakkes om slike kollektive representasjoner, viser han til de mer over-individuelle strukturer – det kollektive hele – og innvirkningen disse strukturer har på mennesker i et samfunn (Durkheim 1964: 10). Denne innvirkningen kan i følge Downing og Husband (2005) sammenlignes med den marxistiske tradisjonens maktbegrep. Den vekten marxismen ofte legger på se *sosiale klassers* makt over menneskers forståelser av verden, re-lokaliserer Durkheim til *samfunnsstrukturen* som en helhet. Makten ligger i “*the tremendous force that human society as a whole exerted over its members*» (ibid.:42). Tanken om at det finnes slike kollektive representasjoner har, slik jeg oppfatter det, med å gjøre at samfunnsstrukturer og overordnede sannheter til en viss grad er hevet over individet, og styrer individenes oppfatninger. Durkheims klassiker *The Elementary Forms of The Religious Life* (1964:10) omhandler religiøse trossystemer, og behandler dem som et slags uttrykk for kollektive realiteter. Med andre ord at representasjonene er et uttrykk for det kollektive hele. Menneskers sosiale affærer, handlinger, er et produkt av hva han kaller *collective thought*. Så langt kan vi konkludere med at Durkheim tenker seg at det finnes noen over-individuelle strukturer – samfunnsstrukturer med en kollektiv tanke – som legger føringer for menneskers samhandling. I boken *Sociology and Philosophy* (1974) (her hentet fra Emirbayer 2003:95), sies det at de kollektive representasjonene er produsert av handling og reaksjon mellom individuelle sinn som til sammen danner samfunnet. Samtidig er ikke kollektive representasjoner summen av hver enkelt tenkende individuelle sinn. Riktig nok består det store hele av individer, men kollektive representasjoner som en sosial struktur, er noe *mer* enn summen av delene. Durkheims kollektive representasjoner viser altså til noen strukturer med makt over individene. Denne makten vil endre seg over tid ettersom samfunnets sannheter er i endring. Overført til skribenter og deres dekning av minoritetssaker, kan det tenkes at den dekningen det endes opp med har sammenheng med den historiske perioden de er en del av, og de felles sannhetene om mennesker som har blitt etablert via sannhetsregimene (den kollektive tanken).

Kombineres denne tanken om at det finnes kollektive representasjoner med Foucaults begrep

epistemer, står en ovenfor en interessant tanke om at ethvert samfunn til enhver tid vil være preget av eller ha en offentlig forståelse (noe som er nært beslektet med Foucaults tanke om rådende sannhetsregimer fra pkt. 1.2.1). Denne offentlige forståelsen er tenkt å gjenspeile seg i hvordan en tenker og handler om ulike temaer i et samfunn på ethvert tidspunkt. For eksempel skriver Foucault at de rådende sannheter i et samfunn fungerer som en makt ovenfor mennesker i form av å måtte holde seg innenfor det sanne, med utgangspunkt i regler som definerer denne sannheten i forhold til det usanne (Foucault 1980: 109-133). Den rådende forståelsen om ulike temaer som eksisterer i et samfunn kan dermed tenkes å fungere som en maktføring uavhengig av individenes personlige vilje som påvirker folks syn på ulike temaer (jf. Durkheims begrep kollektive representasjoner).

Grunnen til at Emile Durkheims tanker om kollektive representasjoner og Michel Foucaults begrep epistemer trekkes fram i sammenheng med denne studien, er for å sette fingeren på en kompleks dynamikk. Nemlig dynamikken mellom overordnede sannheter i et samfunn (som de kollektive representasjonene og epistemene representerer), og hvordan de måtte påvirke individer i en bestemt historisk periode. I denne sammenhengen de tenkte kollektive sannhetene om *hva variasjoner innen menneskearten er et uttrykk for* (et biologisk eller miljømessig faktum), og hvorvidt de manifesterer seg i hvordan skribenter skriver om minoriteter. Husker du vår venn, journalisten, fra scenen i innledningen? Det er hva denne personen måtte forholde seg til i sin dekning av en minoritetssak, det blir satt fokus på gjennom disse to teoretiske begrepene. Journalisten står jamfør en slik tankegang ikke hundre prosent fritt i hva som skal dekkes til akkurat denne tiden om denne minoriteten, men står ovenfor noen historisk spesifikke føringer som påvirker dem.

2.2 Etnisk kategorisering

I denne studien trår jeg inn skribenters pressdekning av minoriteter med det mål for øyet å undersøke hvorvidt den offentlige dekningen av minoriteter har beveget seg fra biologiske til miljøfunderte henvisninger over tid. Dette vil si at en sentral del av en teoretisering over temaet innebærer å reflektere over det faktum at vi ofte kategoriserer mennesker og plasserer hverandre i grupper.

La oss begynne med det faktum at vi kategoriserer oss selv og andre. Knut Kjeldstadli skriver i sin bok *Sammensatte samfunn* (2008:70) at mennesker opp igjennom historien har benyttet seg av ulike kategoriseringer av mennesker på bakgrunn av etnisitet for å trekke grenser mellom flertall og mindretall, med andre ord mellom majoritets- og minoritetsdelen av en befolkning. En sier eksempelvis ofte at den og den folkegruppen *er* slik og slik, og at de derfor skiller seg fra hverandre på en grunnleggende måte. Mennesker skaper seg med andre ord noen tankemessige skjemaer som ordner verden for oss. Disse skjemaer med basis i etnisitet, tar vanligvis utgangspunkt i enten ulike *stereotypier*: det å generalisere egenskaper fra enkeltindivider til grupper og så hevde at disse egenskaper kjennetegner en hel «gruppe» av mennesker. Eller *fordommer*: det å dømme noen før vi har en personlig kjennskap til dem (ibid.:70). Begge former kan sies å representere en forenkling og derigjennom en ordning av verdens mangfold. Kjeldstadli vektlegger at selv om denne formen for forenkling av verden kan oppfattes som uheldig og stigmatiserende i mange tilfeller, er det lite sannsynlig at vi skulle kunne ordne inntrykkene rundt oss uten noen slike kategorier. Han inntar videre et historisk blikk på denne etniske kategoriseringen av mennesker, og finner i alt seks hovedtrender eller overganger i norsk kontekst, der den rådende mentale organiseringen i menneskelig mangfold har endret seg:

I førkristen tid var Norge preget en *pro-nasjonalitet* – en forløper til nasjonalitet – der folk mente at de eksempelvis var fra Orkdal eller var trøndere, og at de var nordmenn i motsetning til Finner (samer), kvener og daner. En gang på 1000-tallet ble *religion* det gjeldende skillemerket mellom mennesker. Man kunne eksempelvis sette kristne opp mot hedninger, etterhvert også katolikker mot protestanter. Under den dansk-norske staten (Oldenborgstaten) overtok *Sosial status* etter dette religiøse skillet, og innførte skiller blant annet mellom medlemmer av andre religioner med utgangspunkt i hvilken grad av nytte de kunne *yte* for det norske riket. I løpet av 1700- og 1800-tallet (særlig etter 1814) dannet tanken om *nasjonalitet* igjen utgangspunktet for den dominerende klassifiseringen. En femte overgang i den rådende klassifisering av mennesker ble basert på *etnisitet*, den fant sted mot slutten av 1800-tallet og inntil andre verdenskrig. Under denne tiden ble det utviklet biologisme og rasetenkning med utgangspunkt i en evolusjonistisk tankegang om de ulike stadier i menneskers utvikling. Som en siste overgang Kjeldstadli nevner finner vi at tanken om ulike *kulturer* har overtatt for rasetenkningen som viktigste skillende og ordnende kategori (ibid.:70-71).

Dette bringer oss nærmere denne studiens kjerne, for hvorvidt har vi *egentlig* sett et

fundamentalt skifte i den offentlige forståelsen av menneskelig etnisk forskjellighet i perioden 1902-2010, og hvorvidt er dette i realiteten noe fundamentalt nytt? I Kjeldstadlis historiske skissering viser det seg eksempelvis at det allerede på 1700-tallet var vanlig å klassifisere mennesker ut fra deres nasjonalitet, noe som jo i stor grad samsvarer med en premordalistisk etnisk klassifisering, der mennesker anses som ulike fordi de tilhører et bestemt miljø, nasjoner og områder over lengre tid (les: miljøforklaringer). På samme måte finnes det likhetstrekk mellom den biologiske rasetenkningen på 1800- og tidlig 1900-tallet og den pre-nasjonale tanken om at «nordmenn» skiller seg fundamentalt fra andre «folkegrupper» i landområdet med andre fenotyper eller fysiske kjennetegn, som eksempelvis samer (les: biologiske forklaringer). Det kan altså tyde på at på samme måte som at elementer fra tidlig nasjonalisme eksisterte før den biologiske rasetenkningen, er heller ikke nødvendigvis dagens miljøfokus noe nytt. Selv om ordene og argumentene som benyttet endres med tiden, kan noen konstanter med andre ord spores hva gjelder den grunnleggende argumentasjonen bak og synet på hva menneskelig variasjon skyldes.

2.3 Pressens institusjonelle føringer

De generelle oppfatningene av mennesker som art som eksisterer i en bestemt tidsepoke (for eksempel en biologisk eller miljøbasert forståelse), de gjeldende klassifiseringene av minoriteter som på basis av dette er rådende (rasebaserte eller kulturbaserte sådan), kan alle påvirke journalister i deres pressedekning av minoriteter. Der skribenten sitter ved skrivepulten med en minoritetssak foran seg, vil slike elementer etter alt å dømme være med på å forme den språkføringen som velges. Men i tillegg til slike mer vage føringer, finnes det også noen mer håndfaste regler som må overholdes av journalister og skribenter. Blant annet må pressen i dag forholde seg til *Vær Varsom-plakaten*. Den vedtas allerede i 1936 og revideres med jevne mellomrom, siste gang i 2007 (Norsk Presseforbund 2008). Det første hovedpunktet i plakaten omhandler at ytringsfrihet, informasjonsfrihet og trykkefrihet er grunnelementer i et demokrati, og at «*en fri og uavhengig presse er blant de viktigste institusjoner i et demokratisk samfunn*» (Allern 2001: 10). Dette er en samfunnsrolle som skal bidra til at ulike syn kommer til uttrykk, og gir samtidig pressen rett til å informere om det som skjer i samfunnet og avdekke kritikkverdige forhold. I tillegg skal pressen beskytte enkeltmenneske og grupper «*mot overgrep eller forsømmelser fra offentlige myndigheter og institusjoner, private foretak eller andre*» (ibid.:10-11). Også redaktøren har sine forpliktelser

som står nedfelt i *redaktørplakaten*, og pressen må i tillegg følge *tekstrekklameplakaten*. Den førstnevnte etableres i 1953 og innebærer blant annet at redaktøren har det hele og fulle ansvar for mediets innhold samt at de skal etterstrebe ytringsfrihet og fremme saklig og fri informasjons- og opinionsformidling (Norsk Presseforbund 2007b). Den sistnevnte, første gang vedtatt i 1925, angir hvordan pressen skal skille mellom redaksjonelt stoff og reklame/sponsing i sine respektive medier (Norsk Presseforbund 2007a). Man kan si at disse retningslinjene danner *rammeverket* for pressen som institusjon, noe hver enkelt skribent må forholde seg til ved deres pressedekning i bestemte medier. Dette vil naturligvis prege hvordan vedkommende representerer sitt objekt.

I tillegg til disse håndfaste reglene for pressedekningen, argumenteres det ofte for at det også finnes noen mer uuttalte normer for hva som er en nyhet, og hvordan saker skal legges fram – noen sjangerkrav – som også er med på å danne rammer rundt skribentene og deres representasjoner av ulike saker. Dette kalles gjerne *nyhetskriterier*. Allern (1996) henviser til Galtung og Ruges empiriske undersøkelser på feltet og deres konseptualiseringer av slike kriterier. Blant annet viser det seg at en hendelse bør ha en *absolutt intensitet* for å bli rapportert, og at en sak må intensiveres eller toppes for å skulle bli rapportert på nytt. Et eksempel på dette er at store ulykker må bli overgått av enda verre tragedier for å kunne fange medias oppmerksomhet. I tillegg er det relevant å nevne at mediene i følge Galtung og Ruge tenderer til prioritere *punktbelysning* fremfor *strukturebelysning*, det vil si foretrekke enkeltsaker fremfor de større sammenhengene (ibid.:22-23).

Slike typer normer for hva som kvalifiserer til en nyhetssak og ei, må ses i sammenheng med medieinstitusjonens *rolle* i samfunnet, for å gi mening. For hva har vært pressens *funksjon* i kraft av å være en av det norske samfunns institusjoner over tid, og hva fyller mediene denne funksjonen med i sin pressedekning? Sosiologen Jürgen Habermas tanker om utviklingen i den borgerlige offentlighet, kan gi oss et godt perspektiv på dette:

«Mens avisene i første del av 1800-tallet var en arena for en ny borgerlig offentlighet, knyttet til idèkamp og politisk debatt, ble de gradvis rent kommersielle bedrifter uten forpliktelser for den offentlige samtalen. Profittjakten har etter hvert blitt det primære formål med virksomheten, den økonomiske sfærens prioriteringer har trengt inn i det offentlige rommet og omskapt det i sitt bilde. Pressens klassiske idealer om å være en arena for demokratiet er blitt forvrengt til en ideologi som dekker over at hovedformålet med virksomheten er næringsvirksomhet og påvirkning» (Jürgen Habermas i Allern 2001:50).

Habermas perspektiv på pressens rollebytte fra en opptatthet av idèkamp til å bli en

kommersiell aktør, indikerer at det perspektivet journalister velger i ulike saker også utformes i samsvar med hva leserne ønsker seg, ikke med utgangspunkt i en ren faglig integritet og høy informasjonsverdi. Allern utdyper dette i boken *Kildenes makt* (1996:19), når han sier at nyhetsmediene i et kapitalistisk samfunn er preget av en tosidighet. På den ene siden er de bedrifter eller «*organisasjoner som ved hjelp av teknologi, arbeidskraft og andre ressurser produserer informasjonsvarer for et marked.*» Denne mediekapitalen er investert med mål om profittgenerering. På den andre siden er mediene en samfunnsmessig institusjon som er en vesentlig komponent i et demokrati: for «*uten tilgang til informasjon vil stemmerett og valgfrihet gi liten mening*» (ibid.:19). Denne informasjonen om media som en kommersiell aktør, kan belyse min studie ved å åpne for at språkføringen som velges blir påvirket av kommersielle hensyn. Blant annet vil det være et poeng for disse avisene at den vinkingen og den språkføringen som velges i en konkret sak fanger en potensiell lesers oppmerksomhet i så stor grad at vedkommende kjøper avisen. Selv om journalister og redaktører forholder seg til de overordnede målene som står nedskrevet i plakatene (om å informere om hva som skjer i samfunnet, avdekke kritikkverdige forhold og beskytte mot overgrep og forsømmelser), vil også medias rent kommersielle interesser og ulike nyhetskriterier være av betydning.

Media som institusjon har med andre ord endret seg over tid, og kan i dag ses som noe mer enn kun samfunnsmessige institusjoner, da de er bedrifter som må ta hensyn til hva som selger. En sak er med andre ord ikke en sak i seg selv, den må ses i forhold til det formelle regelverket (for eksempel de ulike plakatene), men også de mer normative reglene, med bakgrunn i kunnskapen om hva man bør skrive og hvordan det bør skrives for å vekke oppmerksomhet og skaffe lesere (nyhetskriterier). Habermas ville etter alt å dømme konkludert med at det i større grad enn for hundre år siden er slik at de økonomiske, markedsmessige determinanter som bestemmer hva som kommer på dagsorden, og ikke nødvendigvis de «viktige» eller idémessig mest relevante saker som kommer fram. Dette av den enkle grunn at massemediene som institusjon har endret karakter og blitt en *bedrift* på et marked. Det som ender opp med å bli den rådende språkføringen omkring minoriteter i mitt materiale over tid, henger med andre ord også sammen med at media er en kommersiell aktør. Samtidig er det som fremkommer i avisene uansett et resultat av hva en konkret journalist i tråd med sine institusjonelle føringer, normer og regler for dekning anser som en god dekning av saken. Dette vil si at selv om de kommersielle hensyn kan tenkes å styre fremstillinger av ulike saker i retning av sensasjonsorientering og fokus på enkeltsaker, vil artikkelen uansett være et uttrykk for summen av alt det som blir ansett som en publiserbar dekning av saken.

2.4 Oppsummerende blikk

I dette teorikapitlet har jeg problematisert tanken om at alle biologiske forklaringer er av statisk karakter og miljøforklaringer av dynamisk art. Perspektiver som nyrasisme eller kulturell rasisme indikerer nemlig at det eksisterer statiske forståelser av mennesker også i dagens samfunn. Begreper som kultur kan benyttes på en diskriminerende måte som ikke tar innover seg at kulturer blir gjensidig påvirket av hverandre, og tenker at kulturer er noe endelig, at de «ble sånn.» Dette er av mer statisk natur og synliggjør viktigheten av å ikke kun undersøke rene begrepsendringer i materialet mitt, men også tre inn i bruksmåten deres og budskapet som fremmes.

Jeg har også presentert hovedtrekkene i biologidiskursen og miljødiskursen slik at bruddene og overgangene i materialet kan sammenlignes med disse for å belyse deres art, og om de har endret seg også i bruksmåte og logikk fra noe statisk til dynamisk.

Videre belyses tanken om at vi alle blir preget av den historiske epoken vi er en del av, at det finnes historisk spesifikke føringer som angir hva det er mulig å ytre og gjøre som en del av samfunnets og epokens sannhet. Foucaults begrep *episteme* angir de regler for tanke og tale en blir gitt som en del av en diskurs. Durkheim tanke om kollektive representasjoner viser på sin side til et samfunns overordnede strukturer som speiles i samfunnsmedlemmenes tanke, handling og holdning. Alt i alt belyser jeg at det som fremkommer gjør det og ikke noe helt annet. Etter alt å dømme vil for eksempel en person som ytrer rasetenkning i dagens samfunn bli møtt med en rekke sanksjoner fra samfunnets side. Disse reglene for hva som kan sies, er like vage som normer for handling og etikette, men like fullt reelle.

Videre har vi sett at mennesker ofte kategoriserer og plasserer hverandre i grupper med basis i etnisitet – eller forskjellen mellom minoriteter og en majoritet – noe som også har en historisk basis og endrer seg over tid. Eksempelvis med basis i nasjonalitet, kultur, rase, religion og sosial status (Kjeldstadli 2008).

Til sist ser vi at skribenter står ovenfor føringer som tilhører massemediene som en institusjon. De står ikke hundre prosent fritt i sin dekning heller i lys av de ulike

nyhetsplakatene, nyhetskriterier, sjangerkrav og mediets kommersielle interesser som en bedrift på et marked.

Kapittel 3: Metodologiske refleksjoner

3.1 Utvalget:

Studien du er i ferd med å lese baseres på et utvalg innhentet av Elisabeth Eide og Anne Hege Simonsen i forbindelse med deres arbeid *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år* (2007), som jeg har fått tilgang til. Deres utvalg består av avisartikler hentet fra avisene Aftenposten, Dagsavisen, Bergens tidende, Dagbladet, Nordlys, Stavanger Aftenblad og VG for 10 utvalgsår i perioden 1902-2002, nemlig: 1902, 1919, 1928, 1935, 1947, 1953, 1967, 1982, 1991 og 2002. Hele dette originalmaterialet består av 7421 artikler. For hvert år har de opprettet to *konstruerte* eller *syntetiske* uker, hvor de henter relevante artikler fra utvalgte dager i månedene mars/begynnelsen av april og september/begynnelsen av oktober. Det er gjerne følgende mønster som benyttes: «*første mandag i mars, andre tirsdag i mars, tredje onsdag i mars osv.*» (ibid.:10). Dette vil si at hvert utvalgsår består av artikler hentet fra en periode på om lag fire måneder etter det overnevnte mønsteret.

I dette arbeidet analyserer jeg *innenriksstoffet* i tre av deres syv aviser, nemlig Aftenposten, Dagsavisen (Arbeiderbladet fram til 1997) og VG (Tidens Tegn fram til 1945), over alle utvalgsårene. I tillegg har jeg samlet inn data for 2010 i de samme avisene, slik at min studie strekker seg fra år 1902 til 2010. For år 2010 velger jeg å hente ut artikler gjennom hele året. Min syntetiske uke består derfor av første mandag i februar, andre tirsdag i mars, tredje onsdag i april, fjerde torsdag i mai, første fredag i juli, andre lørdag i august og tredje søndag i september. Målet med dette er å få innblikk i flere forskjellige typer saker som har preget året, og unngå å ende opp med artikler som tar for seg kun én eller to toppsaker over de to utvalgte månedene. Baksiden av medaljen er blant annet at vi ikke får innblikk i noen få debatter og ordskifter mellom ulike skribenter om enkeltsaker over tid, der det diskursive maktspillet kunne ha kommet godt til uttrykk. Når ulempene abstraheres fra fordelene finner jeg allikevel at en mer omfattende syntetisk uke kan gi et bredere bilde av pressedekningen av minoriteter i 2010 enn et mindre utsnitt av året ville gi. Dette er et mål i seg selv for å få et mer dekkende bilde (en mer omfattende oversikt) over hvilke saker som vinner gjennom i dagens samfunn, og hvorvidt det benyttes miljøbaserte kulturhenvisninger eller ei. Jeg benytter meg av søketjenesten ATEKST for å innhente relevante avisartikler for 2010. Søkeordene som brukes

er «innvandrere/innvandrere,» «asylsøker/asylsøkere,» «jøde/jøder,» «minoritet/minoriteter,» «Sigøyner/sigøynere,» «tilreisende,» «Samer/lapper» og «muslim/muslimere.» Grunnen til at jeg velger og ikke å søke på begreper som «kultur» og «rase,» er at poenget med denne studien er å undersøke språkføringen i saker som har *minoriteter* på dagsorden, noe som fører til at det er søkeord som favner *minoritetsgrupper* som er i fokus. Videre skal det med utgangspunkt i disse minoritetssakene undersøkes *hvorvidt* det fremkommer biologiske eller miljøfokuserede begreper og språkføring som rase eller kultur.

Valget om kun å analysere innenriksstoffet og ikke utenriksdekningen, gjøres for å sette fokus på vår *selv*-representasjon (dekningen av minoritetsbefolkningen i Norge), med andre ord minoriteter som befinner seg innenfor landegrensene i motsetning til vår representasjon av andre lands minoriteter. Av artikler som dermed utelukkes finner vi blant annet konsert – og musikkbedømmelser av utenlandske, internasjonale og ofte Afro-Amerikanske stjerner som opptrer i utlandet, sportskommentarer og dekning av krig, konflikter og politiske saker på dagsorden i utlandet. Med andre ord artikkelstoff som tar for seg *utenlandske* minoriteter utenfor landegrensene. Denne delen av Eide og Simonsens utvalg kan egne seg godt til en analyse av vår representasjon av minoriteter i utlandet og kommentarer på globale politiske saker. Når målet er å analysere pressedeckningen av minoriteter i Norge, er imidlertid valget om å analysere kun innenriksstoffet selvfølgelig og nødvendig.

Av de syv avisene i originalutvalget lander jeg som nevnt på avisene VG, Aftenposten og Dagsavisen. Dette valget er ikke foretatt på slump. Alle de tre avisene er store Osloaviser, der innvandrerettheten er størst og landets politiske makt er sentrert. Dette gir et godt bilde av den offentlige debatten slik den har fortonet seg i landets maktsentrum over tid. I tillegg er det en fordel at områdene avisene er sentrert i, har hatt et betydelig antall minoriteter i utvalgsperioden. En annen begrunnelse for dette valget er at de tre valgte avisene til en viss grad kan sies å representere politisk forskjellige utgangspunkt. Det er vanlig å tenke seg de tre avisene som situert på forskjellige plasser på den politiske skalaen. Ofte ses Dagsavisen på som en venstreorientert avis, Aftenposten som en mer høyreorientert avis, mens VG anses som en mer politisk nøytral avis uten like sterke politiske tradisjoner som de to andre avisene. I hvilken grad artiklene vil gjenspeile dette i praksis, gjenstår imidlertid å se. Sigurd Allern (1996:11) peker på dette når han sier at utviklingen av pressen som massemedium henger sammen med fremveksten av de politiske partier, og da som et «*talerør for de ulike politiske bevegelser i kampen om makta i regjering og kommunale organer*» (Allern 1996: 11). Allern

bemerket også at vi i den senere tid har sett en avideologisering av avispressen, det vil si at aviser har blitt mer partipolitisk nøytrale. Valget om å velge de tre avisene gir mening i den grad at man får innblikk i ulike *utsiktspunkt* man kan ta utgangspunkt i ved pressedekningen. Vi gis et innsyn i den bredden av språkføringer som kan eksistere innen et bestemt tidsrom i den mer rikspolitiske diskusjonen og deknningen.

Alle Eide og Simonsens avisartikler er registrerte i en SPSS-fil, de aller fleste med oversikt over tittel, dato, og avis. I tillegg finnes det en kategori i filen for *minoritetsdelen* av materialet der både innenriks og utenriksmaterialet ligger inkludert. Etter å ha selektert ut minoritetsmaterialet for mine tre valgte aviser for hele utvalgsperioden, må derfor innenriksstoffet skilles fra utenriksstoffet, noe som resulterer i 246 avisartikler for hele perioden. Noen av avisartiklene oppført i SPSS-filen mangler imidlertid i Eide og Simonsens permer, og faller nødvendigvis ut av denne studien. Til sammen utgjør dette omlag 27 avisartikler, et beskjedent antall missing. Denne studien vil med bakgrunn av størrelsen på mitt materiale kun gi et *innblikk* i pressedekningen de enkelte år, men ikke et fullstendig bilde av pressedekningen som en helhet, slik at jeg ikke har mulighet til å generalisere funnene mine. Den fulle pressedekningen av minoriteter i mine aviser fra 1902 til 2010 kan ikke fanges opp, av den enkle grunn at alle relevante avisartikler ikke er inkludert, verken alle relevante artikler i de enkelte utvalgsårene, eller årene mellom utvalgsårene. Den kan heller ikke si noe om de generelle holdningene omkring minoriteter i denne perioden. Heller ikke hvordan disse artiklene måtte skape noen holdninger om minoriteter hos lesere. Dette er snarere en studie av journalisters arbeidsprodukter i de enkelte avisene i de enkelte år, i de enkelte perioder og uttrykkene for dette. Dersom målet er å finne et dekkende og generaliserbart bilde over pressedekningen over dette tidsrommet, må også artikler fra de andre månedene av året og årene mellom de ti utvalgsårene inkluderes i studien, da pressedekningen er i stadig fluks. Jeg kan kun snakke for meg selv og mitt case når jeg sier at målet uansett er å spore noen overganger og skifter i pressedekningen over et langt tidsrom, og at dette utvalget gir et tilstrekkelig bilde av noen tendenser uten å være for omfattende for masteroppgavens format. Legg merke til at selv Eide og Simonsen (2007) med sitt utvalg på 7421 avisartikler heller ikke hevder å kunne generalisere funnene sine. Når det er sagt, har jeg en systematisk inngang til utvalget, og sikrer derigjennom en transparenss (gjennomskinnelighet) i mine fremgangsmåter. Dette vil styrke studiens tyngde og kvalitet. Denne systematikken, er også noe som skiller en forskers inngang til et tema fra en mer subjektiv dekning, og styrker de tolkninger som gjøres. De konklusjoner jeg kommer med vil

med utgangspunkt i denne transparensen kunne etterprøves av andre, og mine metodiske og teoretiske innganger stilles tilgjengelig for kritikk. Selv om pressedekningen kontinuerlig er i endring, vil det være sannsynlig at visse regler for pressedekningen er satt i spill sammen med noen rådende tanker om mennesker, slik jeg har gjennomgått i teorikapittelet. Dette vil videre si at noen tendenser i pressedekningen av minoriteter kan spores gjennom analysen av mitt utvalg, selv om alle artikler fra alle årene i denne perioden ikke er inkludert.

Slik jeg forstår det, har Eide og Simonsen lest gjennom de ulike avisene for deres utvalgsperiode og manuelt plukket ut relevante avisartikler. I denne prosessen kan jeg tenke meg at de har latt blikket trekke mot *bilder* av minoriteter i avisene og kanskje gått glipp av noen relevante artikler i prosessen. Det må derfor påberegnes ulike menneskelige feil i utvalgsprosessen, slik at det ikke nødvendigvis er slik at alle relevante artikler for utvalgsperioden har blitt tatt med i Eide og Simonsens utvalg.

Da jeg står ovenfor et ganske omfattende utvalg i diskursanalytisk sammenheng, vil tolkningen måtte bli forholdsvis *grovmasket* og orientert mot de store hovedtrekkene i pressedekningen over tid. Dette vil si at jeg verken har rom for å tolke artiklene på ord og setningsnivå, eller å dekke alle aspekter ved pressedekningen, noe som i en konstruktivistisk-basert diskursanalyse uansett er for snevert. Analysen vil nødvendigvis ta utgangspunkt i den overordnede problemstillingen for studien. Det skal tas et godt skritt inn i skiftene, overgangene og brytningene i den offentlige dekningen av minoriteter. Og i eventuelle overganger fra rase til kulturhenvisninger. Målet er å undersøke hvorvidt vi har stått ovenfor et reelt skifte, fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i pressedekningen av minoriteter. Både med henblikk på endringer i språkføring og i språkføringens innhold.

3.2 Vurderinger av arbeidets kvalitet

3.2.1 Vitenskap og vitenskapelighet

Tiden har kommet for å reflektere mer inngående over min studies faglige kvalitet og dens vitenskapelighet. Det første spørsmålet som må besvares er derfor: hva er vitenskap og hvordan kan en sikre et arbeid med god vitenskapelig tyngde?

I følge Peter og Britt-Marie Sohlberg (2001:12) kan vitenskap defineres som «*ett aktivt sökande efter kunnskap.*» For å sikre vitenskapelig tyngde må en god forsker derfor forholde seg kritisk til sin egen kunnskapssøken, og ha et bevisst forhold til om kunnskapen innsamles og analyseres på en god måte i en gitt forskningssituasjon. Det vil si «*... diskutera förutsättningarna och verktygen för själva kunnskapsinsamlandet*» (ibid.:13). For å sikre kvalitet i forskningen, er det av den grunn avgjørende å være *åpen* om måten en har innsamlet og analysert sitt materiale på. Et annet begrep på denne åpenheten, er *transparens*. Det vil si «*... att det står klart för läsaren hur forskaren förhåller sig till tidigare forskning, hur de egna resultaten ser ut, vilka metoder som använts och hur tolkningen ägt rum*» (ibid.:14). Når det gjelder den historiske utviklingen i den aktive kunnskapssøkingen (les: vitenskapen) har i hovedsak to idéhistoriske tradisjoner innen filosofien vært avgjørende for den moderne vitenskapens fødsel. Disse to er *ontologien* (studiet av verdensbilder) og *epistemologien* (studiet av kunnskapssyn). Interessen for en systematisk undersøkelse av verden: hvordan den ser ut, hva som finnes (ontologi), og hvordan vi kan få kunnskap om den – det vil si skape en kunnskapslære eller kunnskapsteori (epistemologi) – er igjen opphav til de ulike *vitenskapelige metodologiene*. *Metodologi* viser til «*... metoder och procedurer med vars hjälp vi kan studera världen och få kunskap om den*» (ibid.:20-21). I en slik studie av verden, foregår det vanligvis minst to ulike prosesser parallelt, nemlig en kunnskapsinnsamling på den ene siden, og en drøfting av «*förutsättningarna och verktygen för själva kunnskapsinsamlandet*» på den andre (ibid.:13). Innen samfunns- og atferdsforskningen legges gjerne hovedvekten på den sistnevnte drøftingen, mens naturvitenskapene vektlegger den førstnevnte.

Noen tradisjoner innen samfunnsvitenskapene går imidlertid lenger i denne drøftingen enn andre, blant annet innen den *postmoderne* og *konstruktivistiske* tradisjonen. En fellesnevner for disse, er at de ikke blindt godtar at forskningen innebærer en enkel innsamling av fakta som ligger klare til å plukkes opp av en forsker. I disse tradisjonene er perspektivet i stedet at:

«... forskare med sina idéer och begrepp konstruerar verkligheten, inte att de avbildar den ... Forskning handlar således både om at avbildat verkligheten och att samtidigt problematisera de verktyg med vars hjälp verkligheten avbildas» (ibid.:13).

3.2.2 Vitenskapelighet i en diskursanalyse

Selv om enkelte hevder at den Foucauldianske diskursanalysen er av mer *post-strukturalistisk* art (For eksempel Gill 2000:173), plasserer de fleste denne tradisjonen i en *konstruktivistisk*

eller *sosialkonstruktivistisk* tradisjon (deriblant Andersen 1999; Hammer 2001; Phillips og Hardy 2002; Jørgensen og Phillips 1999; Neumann 2001). Svein Hammer (2001:9) skriver at samfunnsvitenskapene har tatt til seg et diskursbegrep som er sterkt inspirert av radikale samfunnsanalytikere som Foucault, Laclau og Mouffle, der et viktig aspekt er analysen som «*et redskap for konstruktivistiske analyser.*» Phillips og Hardy (2002:5) nevner i tråd med det overnevnte at diskursanalyse representerer en metodologi som «*embodies a «strong» social constructivist view of the social world*» – særlig språkets konstruktivistiske effekter. Jørgensen og Phillips (1999) er veldig klare i sin kopling mellom diskursanalyse og konstruktivisme, og kaller diskursanalysen en slags *pakkeløsning*, der en konstruktivistisk teori om verden ikke kan skilles ut fra den diskursive analysen. Med dette mener de at språket har en stor rolle i den sosiale konstruksjonen av verden, og at dette innebærer at visse teoretiske modeller og metodologiske retningslinjer må inkluderes i forskningen. Samt at spesifikke teknikker for språkanalyse må være med i en gjennomarbeidet diskursanalyse (ibid.:12). Særlig fire hovedpunkter av sosialkonstruktivistiske innganger til kunnskap er i følge Jørgensen og Phillips innbakt i denne diskursanalytiske pakken:

Punkt én at vår kunnskap om verden er ikke et uttrykk for en *sannhet*, men et resultat av våre måter å sette opp kategorier og plassere kunnskap innen disse. For det andre at kunnskapen er historisk og kulturelt relativ, noe som vil si at våre verdenssyn og vår identitet kunne vært annerledes og kan endres over tid. Det tredje punkt, at vår måte å forstå verden på, er skapt og opprettholdt i sosiale prosesser, altså at kunnskap er noe som skapes gjennom sosial interaksjon der det skapes felles sannheter eller verdenssyn. Og til sist at en konsekvens av disse felles sannhetene, er at visse handlingsmønstre som anses som mer naturlige enn andre (ibid.: 4-5).

Diskursanalysen anses altså som grunnleggende konstruktivistisk da den tilhører en forskningstradisjon som mener det er umulig for en forsker å *avbilde* virkeligheten og samle rene *fakta* om verden. Forskere *konstruerer* virkeligheten med sine begreper og ideer, snarere enn å avbilde den. Ikke bare anerkjenner diskursanalytikere at verden er sosialt skapt, men de går også på mange måter et skritt videre med denne viten, ved å undersøke på *hvilken måte* den er produsert. Hammer (2001:9) beskriver diskursanalysens virkelighetsbilde som «*et fragmentert lappeteppe av relasjoner, overganger og forskjeller,*» noe som vil bety at vi ikke har noen objektiv posisjon å innta og ingen «*gitt grunn å analysere ut fra*». Denne formen for analysestrategi, blir derfor mer opptatt av å undersøke hvordan diskursive utsagn inngår i

«iscenesettelsen av den sosiale virkeligheten,» enn å lete etter sannheter (ibid.:9). På samme måte vil det være relevant å redegjøre for hvordan en forsker inngår i en liknende iscenesettelse av virkeligheten i sin gjennomgang av et materiale.

3.2.3 Refleksivitetsproblematikken

Men hvordan kan en som forsker gjøre vitenskapelig holdbare analyser av et materiale, når en står ovenfor en analysestrategi som ikke anerkjenner at det finnes visse fakta ved verden som en forsker skal avbilde? Det hersker således en grunnleggende erkjennelse av at det ikke er mulig å avbilde verden på en nøytral måte, det vil si at det ikke finnes *en* virkelighet, snarere *mange* perspektiverte virkeligheter. Denne erkjennelsen kan kalles *refleksivitetsproblematikken*, og viser til at den samme verden ses ulikt fra menneske til menneske avhengig av deres ulike erfaringer og diskursive plasseringer (se f.eks. Alvesson og Sköldbberg 2009). En annen forklaring av denne metodologiske problemstillingen er, i tråd med dette, at vi alle tilhører en diskursiv virkelighet som det kan være vanskelig å frigjøre seg fra, med de implikasjoner dette har på analysen som gjøres (Nightingale og Cromby 1999:228). For hvis vi alle, i kraft av tiden vi lever i og kontekstene vi boltrer oss i, er en del av ulike diskursive virkeligheter, vil det heller ikke for en forsker være mulig å sette seg utenfor disse diskursene og avbilde verden på en *nøytral* måte. Det vil også være umulig å heve sin tolkning av verden over andres, da alle tolkninger kun er en av mange variasjoner over den samme virkeligheten (Phillips og Hardy 2002). I sin ytterste konsekvens kan vi tenke oss at dette setter spørsmålstegn ved forskningens gyldighet, definert som «*om de svarene vi finner i forskningen, faktisk er svar på de spørsmål vi forsøker å stille*» (Tjora, 2010:179). Hvordan kan vi for eksempel vite at vår analyse i realiteten er et relevant svar på vårt forskningsspørsmål, dersom vi ikke kan frigjøre oss selv og vår forskning fra diskursive virkeligheten vi er en del av, og påvirkes av? Hvordan kan vi sikre gode tolkninger under slike forhold?

Diskursanalysen som en studie av tekster, foregår på grunn av alt dette ikke i et vakuum. Teksten kan ikke løsrives fra historiske perioden den er skapt innen (kjennetegn ved samfunnet i denne perioden, kriger, politisk situasjon og så videre), og hvordan dette settes i spill i diskursive handlinger (Phillips og Hardy 2002). Det samme har forskeren som er farget av de diskursene vedkommende er en del av. Derfor vil vedkommende ende opp med en

tolkningslinse som farger hans/hennes beskrivelser og tolkninger av et materiale (Markham 2007). Det er dette jeg mener med refleksivitetsproblematikken. Aksel Tjora sier om refleksivitet at forskeren og vedkommedes tolkninger blir farget av egne «*kognitive, teoretiske, språklige, politiske og kulturelle muligheter og omgivelser*» (2010:189). For å spesifisere ytterligere, kan vi legge til at alle former for ideologi, paradigmer, perspektiver og konsepter også farger tolkningslinsen vår (Alvesson og Sköldbberg 2009). I tråd med dette, kan vi si at problematikken hviler på en anerkjennelse av den umuligheten det er for en forsker å forbli utenfor «*one's subject matter while conducting research*» (Nightingale and Cromby, 1999:228). Dette vil si at det er nødvendig å undersøke de måtene en forsker påvirker en bestemt studie på. Det er dette som utgjør gode metodologiske refleksjoner i en slik konstruktivistisk diskursanalyse.

La oss nå oppsummere hva en vitenskapelig holdbar metodologisk refleksjon innebærer i en konstruktivistisk diskursanalyse. I min mening vil vitenskapelighet i en slik tradisjon handle om noe mer enn en nøye systematisk tolkning av et materiale, nemlig å skape *transparens* ved og være åpen om de øynene man ser materialet med, og ha en kritisk holdning til hvordan eget blikk påvirker de tolkningene som gjøres. Slik jeg har beskrevet det, kan en slik gjennomskinnbarhet skapes ved å være åpen om hvordan en forholder seg til tidligere forskning, hvilke metoder som anvendes og hvordan tolkningen av materialet foregår og på hvilken basis (Sohlberg og Sohlberg 2001:14).

3.2.4 Løsning på refleksivitetsproblematikken

La meg på bakgrunn av denne refleksivitetsproblematikken, skissere det blikk jeg retter mot mitt materiale (les: de øynene jeg ser på materialet med eller den linsen jeg ser det gjennom). På hvilke måter kan dette blikket påvirke min analyse av temaet, er dette et problem og ved hjelp av hvilke konkrete hjelpemidler kan problematikken imøtegås?

Min interesse for studiens tema har basis i en opptatthet av samspillet mellom språk, meningsinnholdet i det og de historiske aspektene ved dette samspillet: Det vil si hvordan språket og holdningene i tilknytning til dette temaet endrer seg over tid, og hva dette eventuelt kan skyldes. Jeg er imidlertid ikke bare opptatt av «*endringslinjene*» men også «*konstantene*.» Med dette mener jeg at selv om språket endrer seg, er det ikke nødvendigvis slik at holdningsbasisen i det har endret seg tilsvarende. Jeg har tidligere nevnt at dette arbeidet skal

undersøke om det realiteten har forekommet endringer fra rasehenvisninger til kulturhenvisninger i materialet. Med andre ord kan det muligens tolkes dithen, at jeg i utgangspunktet er innrettet mot å finne elementer som tyder på at det finnes flere konstanter enn endringer i materialet. Det vil si gå inn med et blikk rettet mot fellesnevnerne mellom kulturhenvisninger og rasehenvisninger i materialet, for å vise at også kulturbegrepet kan benyttes på en statisk måte, og rasebegrepet på en dynamisk måte. Alt dette for å problematisere den rådende oppfatningen om at vi i dag har en dynamisk, prosessuell inngang til minoriteter, og at språkføringen er grunnleggende endret. Mitt motsvar til dette, er at målet med studien å undersøke *hvorvidt* vi ser en endring fra en biologisk til en miljøbasert diskurs i materialet. Dette er en *åpen inngang* som skal belyses fra begge sider før det konkluderes i saken. Hensikten er altså ikke å vise at en endring ikke har funnet sted, men interessen ligger snarere i en åpen undersøkelse av språkføringen i avisartiklene, og om språket er brukt på en dynamisk eller statisk måte over tid. Men ved hjelp av hvilke konkrete hjelpemidler kan jeg sikre at jeg ikke *leter etter* flere konstanter enn endringer i materialet? For å unngå denne fallgruven har jeg lest gjennom avisartiklene mine mange ganger, og med fokus på å lete etter *både* elementer som tyder på endringer *og* konstanter. For hver enkelt avisartikkel har jeg skrevet ned utsagn som tyder på at bruksmåten er henholdsvis biologisk og/eller miljøbasert (og eventuelt statisk og/eller dynamisk), dersom artiklenes språkføring faller innunder disse kategoriene. Jeg har så vurdert disse opp mot hverandre før jeg har konkludert med den bruksmåten jeg anser som *dominerende* i artikkelen.

I tillegg har jeg vært bevisst på å unngå og se avisartiklene gjennom et slags *konflikt- eller urettferdighetsperspektiv*. I utgangspunktet har jeg for eksempel observert at det ofte blir henvist til en minoritets etniske bakgrunn når vedkommende begår en kriminell handling, mens det samme ikke forekommer hos majoritetsbefolkningen. Eller at etnisitet anses som relevant å nevne også i saker der det i utgangspunktet skulle være irrelevant, for eksempel i visse politiske debatter og så videre. Dersom jeg lar denne observasjonen lede meg i retning av elementer som beviser denne oppfatningen av urettferdighet, er det uheldig for min analyse. Jeg har løst denne utfordringen ved å merke meg om forekomstene av henvisninger til etnisitet i avisartiklene er et *hovedfokus* i artikkelen eller ei. Nevnes personens etnisitet mange ganger, er det et hovedpoeng eller av sekundær betydning i artikkelen, og brukes det ett eller flere begreper for å vise til etnisitet? Ved å gjøre dette unngår jeg at forekomsten av henvisninger til etnisitet i en avisartikkel automatisk plasseres i en urettferdighetskategori, selv om den [henvisningen] kun er en liten del av artikkelens budskap. En mer nøytral

tolkning av artikkelen blir forhåpentligvis resultatet.

Min sosiologiske bakgrunn vil også av logisk nødvendighet påvirke mitt blikk mot materialet. Både regler for hvordan jeg skal tolke en artikkel i et sosiologisk holdbart perspektiv, og den grunnleggende forståelsen jeg har fått omkring etnisk diskriminering, og om innvandrersrelaterte ulikhetsspørsmål generelt, vil kunne være av betydning. Eksempelvis min interesse for ulikhetsspørsmål og etnisk diskriminering. Igjen må jeg lene meg på min interesse av å stille *åpne spørsmål*, og ikke automatisk tolke henvisninger til etnisitet som et uttrykk for diskriminering.

Det er også verdt å merke seg at jeg på et personlig plan er opptatt av anti-rasisme, og at jeg kjemper for gode holdninger til minoriteter og innvandrere i samfunnet, blant annet gjennom de innvandringspolitiske diskusjoner jeg inngår i. Jeg er ikke medlem av et politisk parti, men ståstedet partiene har i forhold til innvandringsrelaterte spørsmål, er et av hovedelementene jeg ser etter når jeg skal stemme ved politiske valg. Jeg er opptatt av at mennesker skal behandles som enkeltmennesker, og ikke representanter for religiøse eller etniske grupper. Og jeg velger derfor det partiet som kommer nærmest dette synet. En kan anta at jeg med utgangspunkt i dette synet, ønsker å bruke denne studien til å kritisere holdninger og meninger jeg på det personlige plan ser meg uenig i. Det vil si at jeg inntar et konfliktrettet perspektiv. En slikt normativ innstilling har jeg vært bevisst på å unngå. Dette har som tidligere nevnt ført til at ikke tar stilling til de holdninger og meninger som journalister fremstiller i artiklene, og på hvilke måter dette eventuelt måtte påvirke en leser. Jeg har snarere et stort ønske om å *forstå* de ulike diskursene som eksisterer på dette feltet, uansett om jeg er enig eller uenig i den språkføringen og logikken som benyttes. Jeg vil forstå hvordan de blir brukt, hvem som bruker dem og hvilken effekt dette har i det mediefeltet jeg trår inn i. Jeg ønsker ikke å ta stilling til hvorvidt disse holdningene er rettferdige eller ikke, og hvordan jeg mener artikkelen burde ha blitt skrevet.

Foruten de overnevnte elementene, er det verdt å nevne at jeg som alle andre er preget av den tidsepoken vi nå er inne i, anno 2012. Dette vil på et eller annet plan farge den måten jeg tolker mitt materiale på. Jeg er født inn i det som omtales som den miljøbaserte diskursens storhetstid, og er derfor vant til å forholde meg til denne typen språkføring. Den miljøbaserte diskursen kan oppfattes som det offisielt rådende synet på mennesker, selv om den biologiske diskursen kan tenkes å være tilstedeværende også i dag. Kanskje vil jeg derfor reagere mer på

den biologiske språkføringen enn den miljøbaserte? I og med at jeg har valgt å plassere artiklene i dimensjonene biologi/miljø og eventuelt statisk/dynamisk, vil jeg kunne unngå dette eventuell skjeve blikket i fokus. Selv om jeg ikke kan fjerne meg fullstendig fra dette, kan jeg gjennom min *systematiske gjennomgang* av materialet sikre at alle artiklenes innganger behandles likt, og uavhengig av at diskursenes påvirkning på meg.

Kort oppsummert, vil mitt blikk på dette materialet kunne bli preget av blant annet følgende utfordringer og ha følgende løsninger:

Figur 2: *Utfordringer og løsninger på refleksivitetsproblematikken*

Refleksive utfordringer:	Løsninger:
1) Min kritiske holdning til at dagens språkføring er et uttrykk for noe nytt holdnings- og bruksmåtemessig (mulig overfokus på konstanter). 2) En personlig observasjon av at det hersker urettferdighet i fremstillingen av enkelte minoritetsgrupper i mediebildet sammenlignet med majoritetsbefolkningen. 3) At jeg er anti-rasist og opptatt av at mennesker bør behandles som enkeltmennesker og ikke som representanter for grupper. 4) At jeg er født inn i det som ofte fremstilles som miljødiskursens storhetstid.	1) Fokus på å beholde en åpen inngang til temaet. Sikre lik behandling av alle artiklene ved å plassere dem i dimensjonene biologi/miljø og statisk/dynamisk etter den dominerende språkføringen. 2) Fokus på om henvisninger til etnisitet i avisartiklene er et hovedfokus i artikkelen eller ei 3) Fokus på å forstå diskursene og bruksmåtene. Ikke ta stilling til det normative, om fremstillingene er riktige eller ei, urettferdige eller rettferdige. 4) Viktigheten av å være systematisk i tolkningen av materialet, beholde den åpne inngangen og ønsket om å forstå diskursene.

3.2.5 Analysen skritt for skritt

En annen måte å sikre en vitenskapelig holdbar analyse på, er å være åpen om den analysestrategien en velger å benytte seg av, og hvordan materialet skal analyseres helt konkret. Jørgensen og Phillips (1999:33) nevner at det å være stringent i anvendelsen av teori og metode er det som legitimerer en vitenskapelig produsert viten. Tankegangen her er at man gjennom å se verden gjennom en bestemt teori, kan *«fremmedgøre sig fra nogle af sine selvfølgheder og stille andre spørsmål til materialet end man kan gøre fra sin hverdagsforståelse»* (ibid.:33). I min studie vil det med andre ord være nødvendig å posisjonere seg i et klart teoretisk landskap, og konsekvent se materialet gjennom denne teoretiske linsen. Gjennom dette kan jeg både gjøre mine fremgangsmåter transparente og derfor mer etterprøvbare og kritiserbare (Tjora 2010:188). Det er av denne grunn at jeg nå velger å forklare hva jeg ser etter i avisartiklene mine, hvordan jeg avgrenser diskurser i

materialet og hva som etter min mening kvalifiserer som et diskursivt brudd eller overgang.

Først vil jeg redegjøre i dybden for min forståelse av hva en diskurs er og hvordan den kan avgrenses i et materiale. Jeg har tidligere nevnt at Foucault opererer med et diskursbegrep der utsagn ser på som diskursens minste bestanddeler. Det er de *formasjoner* disse utsagnene former som en diskursanalyse skal belyse. Dette kalles noen steder i hans forfatterskap for *diskursive formasjoner* (Se *The Archaeology of knowledge* 1972:99). Disse formasjonene kan ses på som nettverk av mer eller mindre relaterte utsagn. Diskursformasjoner forsøker dermed å favne en viss serie av utsagn slik de står i forhold til andre utsagn i et slags tydelig artikulert nettverk. I sin tiltredelsesforelesning ved College de France (Foucault 1999) fremkommer det flere steder at en diskursanalyse bør søke å finne *grensene* for disse utsagnene. Dette vil si å finne ut hva som er innenfor og utenfor en bestemt diskursiv formasjon. Det er dette som kan kalles det *diskursive maktspeillet*: nemlig den kamp som foregår i en bestemt kontekst for å definere hva som er innenfor og utenfor en sannhet, og de posisjoner et subjekt må innta for å være innenfor. Dette nettverket av utsagn som utgjør diskurser eller diskursive formasjoner, fungerer etter visse regler, men ikke nødvendigvis kun grammatiske eller lingvistiske regler for språkføring:

«Whereas grammatical construction needs only elements and rules in order to operate ... the same cannot be said of the statements ... If one can speak of a statement, it is because a sentence (a position) figures at a definite point, with a specific position, in an enunciative [= uttrykt/uttalt] network that extends beyond It» (Foucault 1972.:99).

De regler for diskursens eksistens som skal favnes, er derfor noe utover regler for grammatikk og setninger. Snarere er dette snakk om en type regler for hvilke subjektposisjoner en person kan innta i et bestemt felt. De gruppene av utsagn (diskursive formasjoner eller diskurser) som skal innsirkles, grupperes heller ikke på bakgrunn av proposisjoner eller psykologi, men på *utsagnsnivå* (ibid.:115). Regler for utsagn kan derfor være en analyse av:

“... the conditions in which the function that gave a series of signs (a series that is not necessarily grammatical or logically structured) an existence, and a specific existence, [and how it] can operate ... as ... a set of possible positions for a subject” (ibid.:122).

Ikke alt kan sies til enhver tid, og ikke alle subjektposisjoner kan innehas dersom man ønsker å være innenfor det sanne. Innen et samfunn eksisterer det jamfør Foucault visse overordnede *sannhetsregimer*, som definerer det sanne i forhold til det usanne. Jeg forsøker å innsirkle dette rådende sannhetsregimet i mitt materiale, det vil si finne hvilke subjektposisjoner en kan innta for å være innenfor den rådende og sanne diskursen ved å følge følgende to trinn:

Trinn 1: *Skaffe en generell oversikt over utviklingen i dominerende henvisninger (begreper) i*

materialet. Identifisere dominerende henvisninger i de enkelte avisartiklene (de dominerende utsagnene), og mønstre i dette. Vises det til biologi og/eller miljø i artikkelen? Til rase og kultur? Hvilke andre dominerende henvisninger fremkommer? Alt i alt: Hva er de dominerende henvisningene/utsagnene i den enkelte avisartikkel, og innunder hvilke kategorier kan de plasseres? Få en generell oversikt over materialet og utviklingen i dominerende henvisninger.

Trinn 2: *Rådende språkføring over tid og bruddene i dekningen.* Hva preger periodene 1902-1947, 1953-1982 og 1991-2010 når det kommer til dominerende språkføringer?¹ Hvilke debatter preger mediebildet, og hvilke diskursive drakamper foregår hvor en kiver om sannheten? Peke på bruddene og overgangene i språkføringen om minoriteter i de tre periodene. Hvorvidt og på hvilke måter endres minoritetsdekningen over tid, og hvilke brudd peker i retning av hvilke store overganger i pressedekningen? Trinn 1 handler om å spore hovedtendenser i materialet med bakgrunn i de *enkeltbegreper* om minoriteter – som benyttes for å beskrive dem – som jeg anser som dominerende i artiklene. I dette trinnet går vi nærmere inn i artiklenes *innhold* og *bruksmåte* i artiklene, med ønske om å forstå de diskursene de er en del av. Hva anses som en sann og korrekt måte å henvise til minoriteter på til enhver tid? Hva er rett å si, og på hvilke måter kiver man om å sitte med sannheten (leserinnlegg, kronikk-kriger osv.)?

Til sammen kan disse to trinn vise hvordan ulike diskursive representanter ser på verden (diskursens representasjoner), og hvilke mønstre som kan ses i denne representasjonen. Det vil si hvordan skribenter henviser til minoriteter og hvilke mønstre jeg ser i denne henvisningen. Videre hvordan de ulike henvisningene utvikler seg og justeres over tid (diskursens lagdeling) (se Neumann 2001:50-80).

---

¹ Jeg velger å dele utvalgsperioden inn i disse tre periodene for å kunne sammenligne det som fremstilles som henholdsvis biologidiskursens storhetstid (1902-1947), en mellomperiode (1953-1982) hvor det muligens etableres en stadig mer klar miljødiskurs, og til sist en klart etablert miljødiskurs (1991-2010). Denne inndelingen kan gjøre det lettere å spore grovmaskede endringer over tid, og fra periode til periode.

Kapittel 4: Analyse

4.1 Trinn 1: Finne dominerende henvisninger i materialet

Det første trinnet i analysearbeidet går ut på å få en generell oversikt over materialet og spore de henvisninger som dominerer i pressedekningen av minoriteter over tid. Hver enkelt avisartikkel leses og plasseres etter hovedfokus eller hovedhenvisning i forhold til den minoriteten som dekkes. Dette danner utgangspunktet for å se generelle mønstre i pressedekningens utvikling og i hvilke begreper, ord og henvisninger til minoriteten som dominerer over tid. Ved gjennomlesing av en artikkel leter jeg altså etter de språkføring og begreper som står skrevet som en beskrivelse av minoriteten og saksforholdet som dekkes. I hvordan skribenter *henviser til* minoriteter. For eksempel vil vi se at artiklene i perioden henviser til blant annet følgende elementer i sin dekning av ulike minoriteter: rase, kultur, nasjonalitet, religion og språk. I tillegg henviser mange artikler til saksforholdet selv (det vil si at de er nøytrale i sin dekning), og atter andre til politikk og politiske tiltak uten andre henvisninger til minoriteten som sådan. Det vil være nødvendig å gå dypere inn i artiklene i trinn 2 fordi denne oversikten kun er basert på de mønstre jeg har sett i materialet med bakgrunn i *enkeltstående begreper* i en artikkel, slik at jeg ikke fanger opp på hvilken måte begrepet brukes og hva det viser til.

4.1.1 Generelt om minoritetsdekningen i perioden

Jeg vil først danne et overblikk over fordelingen av artikler i de ulike avisene og i de enkelte årene. Det totale antall artikler er 246 avisartikler over hele utvalgsperioden for avisene Dagsavisen (Arbeiderbladet fram til 1997), Aftenposten og Verdens Gang (Tidens Tegn fram til 1945). Tabell 1 viser antall artikler i alle tre aviser for hele perioden og det samlede antall artikler per år:

Årstall	Dagsavisen(Arbeiderbladet)	Aftenposten	Verdens gang (Tidens Tegn)	Antall avisartikler (pr. år)
1902	2	-	-	2
1919	1	4	-	5
1928	1	-	1	2
1935	-	1	2	3
1947	1	7	2	10
1953	-	1	1	2
1967	4	8	1	13
1976	5	6	12	23
1982	1	3	6	10
1991	6	8	8	22
2002	36	39	26	101
2010	6	35	12	53
Sum	63	112	71	246

Tabell 1. Antall artikler (n) i alle tre aviser fra 1902-2010

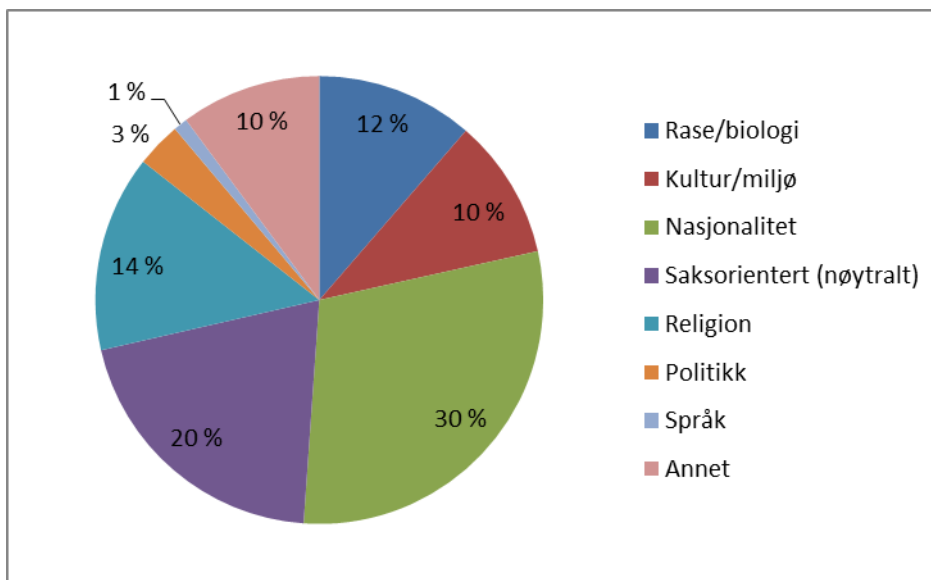
Av tabellen kan det leses at Aftenposten har dekket flest minoritetssaker i perioden, med sine 112 avisartikler. Dernest at Verdens Gang har publisert 71 artikler, mot Dagsavisen med 63. Dersom vi ser på alle avisene under ett, er den generelle utviklingen over tid at antall artikler stort sett holder seg forholdsvis lavt fram til begynnelsen av 2000-tallet. Årene 2002 og 2010 består av henholdsvis 101 og 53 artikler² I begynnelsen av perioden, i 1902, publiseres det kun to minoritetssaker i mine aviser mot fem i 1919. Antallet holder seg lavt også i 1928 og

² En mulig grunn til at antall avisartikler for 2010 er lavere enn i 2002, kan være at jeg har hentet ut artiklene for 2010 med utgangspunkt i en annerledes syntetisk uke enn Eide og Simonsen. De velger å uthente artikler fra færre måneder i året men fra hver uke i måneden, mens jeg plukker ut artikler for en dag per måned gjennom hele året. Med min strategi får en kun innblikk i en liten flik av de debattene som foregår til enhver tid, slik at jeg mister eventuelle videreføringer av debatter som muligens er å finne i dagene og ukene etter et debattinnlegg. Jeg kan ut i fra dette tenke meg at antall artikler for 2010 ville økt noe dersom jeg hadde valgt Eide og Simonsens syntetiske uke, forutsett at det valgte tidspunktet var preget av store minoritetssaker på dagsorden.

1935, med henholdsvis to og tre publiserte artikler. I 1947 øker tallet noe, til 10 saker om minoriteter, men synker igjen til kun to i 1953. Antallet artikler stiger betraktelig i 1967 hvor det publiseres i alt 13 artikler. Kurven er enda brattere i 1976 med 23 avisartikler, mens det i 1982 synker til 10. I 1991 var det 22 avisartikler i alle aviser. Det er ikke overraskende at dekningen er kraftig økende i 2002 og 2010 sammenlignet med de tidligere årene. Antall minoriteter i landet er begrenset de første utvalgsårene, og økende fram mot de siste årene i materialet.

4.1.2 Hovedhenvisning i avisartiklene for hele perioden

Dersom en studerer hovedfokuset og hovedhenvisningene for alle aviser under hele perioden, er det bemerkelsesverdig at kun 12 prosent av artiklene i utvalget benytter seg av raserelaterte begreper som spiller på biologi, og at kun 10 prosent henviser til miljøbaserte språkføringer med basis i for eksempel kultur.³

Figur 2. Avisartikler for hele utvalgsperioden kategorisert etter hovedfokus

Den største gruppen av artikler henviser til minoritetenes nasjonalitet, noe som gjelder for

³ Merk imidlertid at jeg i trinn 2 i analysen kommer fram til at mange av henvisningene til religion i perioden 1991-2010 viser til en kulturlogikk, slik at den kulturhenviseende kategorien er større enn figuren over viser (se punkt 5.1.3).

hele 30 prosent av artiklene i utvalget. En annen stor kategori – med en andel på 20 prosent – har jeg kalt saksorientert/nøytral. Artiklene her benytter seg ikke av noen henvisninger til minoritetens etnisitet, og er således fullt og helt orientert mot den konkrete saken som dekkes. Et eksempel på slike henvisninger, er kriminalsaker hvor navngitte personer er i medias søkelys uten at det forekommer henvisninger til vedkommedes minoritetsstatus, eller andre liknende opplysninger. Andre relevante kategorier er henvisninger til religion. Dette utgjør til sammen 14 prosent av utvalget i perioden 1902 til 2010. De minste gruppene er henvisninger til språk (to prosent) og politikk (fire prosent). Dersom vi deler opp utvalget i tre perioder: Den første fra 1902 til 1947, den andre fra 1953 til 1982 og den tredje fra 1991 til 2010, og sammenligner hovedhenvisningene i disse årene med hverandre, kan vi spore noen tendenser i deknningen over tid (se figur A1, A2 og A3 under vedlegg 2 i appendix):

I perioden fra 1902 til 1947 ser vi at i alt 27 prosent av artiklene viser til biologi i sine artikler, mens ingen henvisninger til miljøforklaringer forekommer. Så mye som 50 prosent av dem henviser til minoritetens nasjonalitet og ni prosent er saksorientert/nøytral. Fire prosent viser til religion, fem til språk og politikk. I perioden fra 1953 til 1982 går andelen artikler som viser til biologi ned fra 27 prosent til 23 prosent og miljøforklaringer oppstår (11 prosent). Andelen nasjonalitetshenvisninger går noe med til 34 prosent. Foruten dette kan det nevnes at andelen politiske saker øker fra fire prosent i perioden 1902-1947, til 15 prosent denne perioden. Mens ni prosent av artiklene er saksorienterte/nøytrale i den første perioden, er andelen her på 11 prosent. Religiøse saker utgjør seks prosent av utvalget. I den siste perioden – fra 1991 til 2010 – finnes det fremdeles biologiske henvisninger i artiklene, en andel som nå ligger på seks prosent av det totale antall artikler. Andelen kulturforklaringer går noe opp, fra 11 til 12 prosent. Nasjonalitetshenvisningene er i denne perioden på 29 prosent av utvalget, mens antall saksorienterte/nøytrale artikler har økt til 35 prosent. Henvisninger til religion er nå på 20 prosent av artiklene denne perioden.

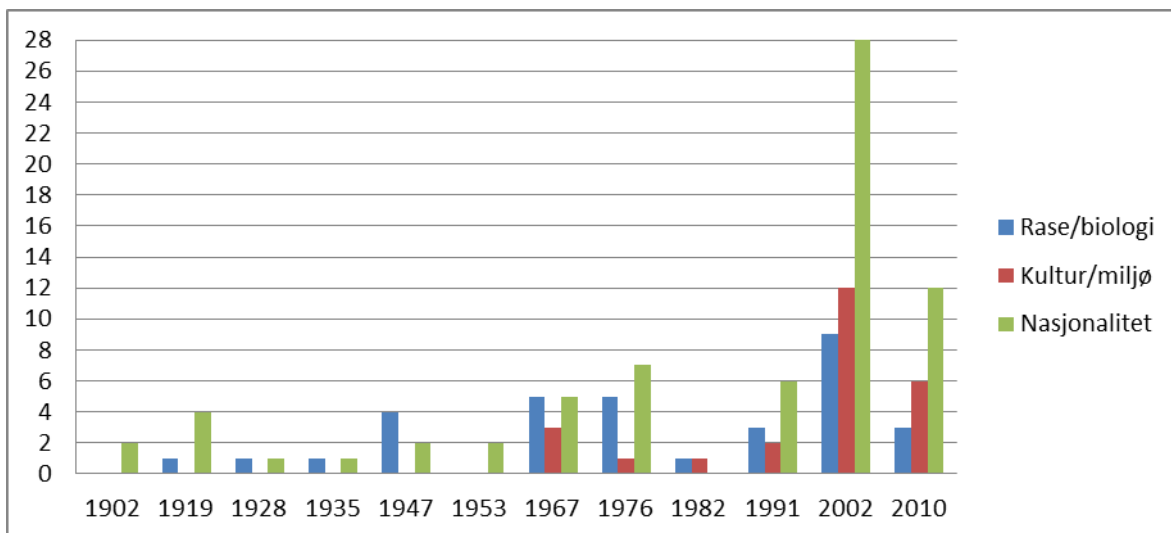
Så langt i tolkningen kan det spores noen foreløpige hovedtendenser. For det første har antall biologiske henvisninger – i betydningen begrepslige henvisninger – gått jevnt nedover fra å være en omfattende henvisning med hele 27 prosent i den første perioden, 23 prosent i den andre og sju i den tredje og siste. På samme måte har det vært en svak økning i antall miljøhenvisninger fra ingen i den første, 11 prosent i den andre og 12 prosent i den tredje og siste perioden. Selv om det finnes en økning i denne kategorien de to siste periodene, må det kunne sies at den er noe lav. Her må jeg nevne at det i den neste delen av analysen (i trinn 2) viser seg at mange av henvisningene til religion i perioden 1991-2010 også benytter seg av

kulturhenvisninger. Dette vil si at økningen i miljøhenvisninger i praksis er større enn en prosent fra perioden 1953-1982 til perioden 1991-2010. Et annet interessant kjennetegn ved utviklingen over tid, er at kategorien nasjonalitet er såpass stor og stabil som den er. I den første perioden er den på hele 50 prosent, mot 34 i den andre og 29 prosent i den tredje. Økningen i sakorienterte/nøytrale artikler er stor over tid. Fra å være beskjeden i den første perioden med kun ni prosent, økte den til 11 prosent i den andre og 33 prosent i den siste perioden.

4.1.3 Fra raselatert til miljøbaserte begrephensvisninger over tid?

Følgende figur viser antall artikler som benytter seg av henholdsvis rase, kultur og nasjonalitetshenvisninger fra år til år i utvalget. La oss se om vi kan spore når det forekommer eventuelle overganger i hvilke av de tre henvisningene som dominerer til enhver tid.

Figur 3. Antall (n) avisartikler med rase, kultur og nasjonalitetshenvisninger for 1902-2010

Det er interessant å merke seg at rene kulturbeskrivelser av minoriteter først oppstår i 1967, og benyttes hyppigere enn den biologiske deknningen i 2002. Samtidig fortsetter det å fremkomme biologiske henvisninger under hele perioden. En slik biologisk henvisning kan i tillegg til de rene rasehenvisningene også vise til fenotyper som hudfarge og andre fysiske kjennetegn, og trenger derfor ikke nødvendigvis å henvise til mer rasemessige eller rasistiske beskrivelser. Selv om biologiske henvisninger er dominerende i begynnelsen av

utvalgsperioden, består utvalget for årene 1902, 1919, 1928, 1935 og 1947 til sammen av kun 22 avisartikler, slik at selv om sju av disse har en biologisk logikk, er ikke dette et overveldende dominerende tall. Legg også merke til at nasjonalitetshenvisningene – med unntak av året 1947 – er størst under hele utvalgsperioden.

Tillat meg å peke på noen fellesnevnerne for artiklene i alle kategorier slik jeg oppfatter dem. Felles for de fleste minoritetshenvisningene i alle kategorier, med unntak av de saksorienterte/nøytrale, er at skribenten på ulike måter skriver om minoriteten som *fremmed* og *annerledes*. Et annet fellestrekk er at *minoritetsstatusen* fremstår som viktig i artiklene, og er av relevans i den deknningen som gjøres. Et tredje poeng er at det ofte vises til en *forskjellighet* hos minoriteten sammenlignet med majoriteten. Denne forskjelligheten kan blant annet ligge i at man er av annen nasjonalitet, eller tilhører en eller annen form for spesifikk minoritetsposisjon. Eventuelt en forskjellighet med basis i språk, religion, biologi eller kultur. Minoriteten er oftest et hovedtema for artikkelen. Disse fellesnevnerne gjør seg gjeldende over hele perioden i større eller mindre grad. Dette er en *konstant* eller noe som ikke endrer seg nevneverdig over tid, og må derfor nevnes her, da den ikke vil fanges opp ved å fokusere på bruddene og overgangene i pressedekningen. Denne konstanten i pressedekningens art tolker jeg som at det over hele perioden anses som relevant og viktig å dekke saker med utgangspunkt i en sammenligning av minoriteten med en majoritet, særlig med basis i forskjellighet i nasjonalitet eller bakgrunn, religion og språk.

En foreløpig konklusjon på spørsmålet om pressedekningen av minoriteter har gått fra en biologidiskurs til en kulturdiskurs, er at andelen rene henvisninger til rase – og kulturbegrepet er for liten til å kunne konkludere med at vi har gått fra en *dominerende* dekning fra en *ren* biologidiskurs til en miljødiskurs. Rundt 78 prosent av artiklene i perioden faller utenfor rene rase- og kulturhenvisninger (se figur 2). Igjen må det legges til at noen av henvisningene til religion også viser til kulturbegrepet, slik at dette tallet blir noe lavere. Samtidig kan vi si at de biologiske henvisningene er minkende og de miljøhenvisende artiklene øker ettersom tiden går. Dette indikerer at vi går *i retning* av en økende miljødiskursiv dekning over tid, og at den biologiske deknningen svekkes. Det er nødvendig å se på den generelle pressedekningen av minoriteter for å avgjøre om språkføringen har endret karakter på en omfattende måte. I trinn 2 av analysen skal jeg gå inn i noen dominerende debatter som har funnet sted over tid for å få et inntrykk av de måtene begrepene og begrephensvisningene brukes på, og hvorvidt vi har gått i retning av en dynamisk dekning av minoriteter til fordel for en statisk dekning.

4.1.4 Hoveddebatter og temaer over tid

La meg beskrive hva som preger de enkelte årene og utviklingen av pressedekningen på generell basis, slik at du som leser kan skaffe perspektiv over dekningens kjennetegn som en helhet. Et hovedtrekk ved utviklingen i pressedekningen av minoriteter i perioden 1902 til 2010 er blant annet at vi har sett en stadig økende variasjon i debatter og temaer ettersom tiden går. Dette kan ha sammenheng med at landets minoritetsbefolkning har økt i antall, og blitt stadig mer mangfoldig over tid. Denne store spredningen i de temaer og debatter som tas opp til enhver tid, gjør det vanskelig å trekke generelle slutninger om hva som preger minoritetsdekningen de enkelte årene. Merk derfor at den følgende gjennomgangen av hoveddebatter og hovedtemaer i pressedekningen av minoriteter, er en forenklet liste over det jeg oppfatter som mest vesentlig å trekke fram i forbindelse med denne studien. Den gir ikke et fullstendig bilde av alle enkeltartikler og debatter.

De to første utvalgsårene, årene 1902 og 1919, er etter min mening preget av en *mistenkelighet, kritisisme* og *distanse* til de minoriteter som dekkes, samt et syn på minoritetene som *fremmede*. Spesielt artikkelen «*Mistænkelige udlændinger*» – publisert i Arbeiderbladet den 19. februar 1902 – bærer preg av en slik mistenkelighet. I denne artikkelen skildres det hvordan det for fjorten dager siden var blitt observert «*to velklædte udlændige, der vagte opmærksomhed ved sin opførsel*» både i Lærdal og i Sogn. Disse to mistenkelige og fremmede menneskene talte et ukjent språk, og det opplyses om at «*den ene saa ut til at tilhøre de høiere klasier.*» Det er tydelig at det fantes få «utlendinger» i landet på denne tiden, når alt som skulle til for å havne i landets aviser, var å bli observert. Et eksempel på et syn på minoritetene som fremmede, er artikkelen «*Fremmedinvasjonen i Aker*» (Aftenposten 07.03 19). Her formidles det hvordan «fremmede» mennesker eller «utlendinger» som «*svensker, dansker, tyskere, englendere, russere og finner og anden fremmed nasjonalitet*» invaderer Aker. En spesifikk minoritet i landet, nemlig Sigøynere, dekkes med to artikler disse årene. Den første publiseres i Aftenposten den 7. mars og har overskriften «*Zigøynerplagen.*» Det skildres her hvordan Sigøynere er til «stor plage» for befolkningen: de tigger penger, spår medreisende på tog og så videre. Skribenten mener disse menneskene er «*fulde af utøi*» og er til stor fare for den norske befolkning. Foruten dette fyller de opp venteværelsene og «*tigger i andenhvert hus.*» Denne typen språkføring fortsetter i 1928 i avisartikkelen «*Sigøinere på Nordstrand. De vil bli sendt ut av landet igjen*»

(Aftenposten 30. august). Artikkelen handler om at såkalt omstreifende Sigøynere har «*slått sig ned*» ved jernbanestasjonen for natten. Det mistenkes at de har drevet handel med tepper og vil «*formerlig straks bli sendt ut av landet igjen.*»

Dekningen i artiklene fra 1935 er i motsetning til de første årene av mer *eksotisk* art, og løfter fram minoritetene på en annen måte enn de tidligere årene. Dette året er eksempelvis Sigøynere igjen på dagsorden, denne gang i artikkelen «*Sigøinerne kommer*» (Tidens Tegn 21.august). Her meldes det om at det skal komme såkalte Sigøinerinner til landet. En musikantgruppe på 20 personer kommer til Norge for å opptre. De beskrives som «*smukke og populære damer*» som allerede har «*tatt Stockholm med storm.*» Sammenlignet med den tidligere dekningen som var av mer kritisk karakter, er denne helt annerledes. En ser på ankomsten av Sigøynere med forventning og glede. En annen artikkel fra dette året har tittelen «*negerkvartett*» (Aftenposten 29.februar) som omhandler at Norge vil få høre en «*negerkvartett*» spille utover dette året. Det er interessant at denne artikkelen henviser til fenotype for å beskrive den type musikk som skal fremføres.

I 1947 debatteres blant annet noe som kalles "negerproblemet" i to artikler, der afroamerikanere i USA er utgangspunktet for drøftingen. Det er særlig deres situasjon sammenlignet med «de hvite» amerikanerne som er i fokus, det vil si deres sosiale problemer. Foruten dette er antisemittisme og jøder tema i fire artikler.

I 1953 og 1967 omhandler åtte artikler musikkoppsetninger, konserter, musikaler eller andre forestillinger. Blant annet blir musikalen Porgy and Bess oppsatt ved nasjonalteateret i 1967, hvor regissøren er en norsk-amerikansk kvinne med navn Anne Brown. En artikkel tar for seg en jugoslavisk flyktningfamilie og deres erfaringer med å bo i Norge (Aftenposten 21.03.53 "Våre nye landsmenn").

I 1976 er det tydelig at innvandrerbefolkningen i landet er økende. For eksempel dekkes det fire artikler pakistanere som minoritetsgruppe spesielt. To artikler omhandler de sosiale problemer som fremmedarbeidere står ovenfor i Norge dette året, særlig angående deres boligsituasjon. En stor sak på dagsorden dette året, er rettssaken mot lektor Olav Peder Georg Hoaas som stilles for retten tiltalt med utgangspunkt i FNs rasediskrimineringskonvensjon av 1965, som ratifiseres av Norge i 1970 (NOU 2002). I mitt utvalg finner vi fem artikler som kan relateres til denne saken. Rasisme og jødehets er andre store temaer, som det er viet seks

artikler til.

Året 1982 består av artikler som i stor grad tar for seg fremmedarbeidere, innvandrere og flyktninger. Åtte av ti artikler faller innenfor disse kategoriene. To av disse omhandler at det er et hardere klima for innvandrere i Norge, og at enkelte flyktninger har vansker med å skaffe seg bolig i deler av landet. En annen artikkel omhandler enkeltflyktnings flukthistorier.

Åtte av 22 artikler fra 1991 er kriminalsaker mens resten har stor spredning i tematikk. Både kronikker om innvandring, artikler om sportsutøvere, om kunst, teater, familiers flukthistorier, og skildringer av tvangsutsendinger, preger dette året.

Utvalgsåret 2002 består av i alt 101 artikler. Av disse omhandler 15 Mulla Krekar og hans sak. Omlag 11 artikler faller innunder kategoriene kvinnekamp, feminisme og ømfintlige temaer (eksempelvis kvinneundertrykkende kulturer, omskjæring og tvangsekteskap). Koplingen Islam og kvinneundertrykkelse er også temaer som dekkes. De resterende artiklene tar for seg en rekke temaer, blant annet knyttet til innvandring og integrering, innvandringspolitikk og kriminalsaker.

Året 2010 preges av noen store saker. Blant annet er debatten om et mulig forbud av det religiøse hodeplagget hijab i politiet og i skolen på dagsorden. Det debatteres også hvorvidt det finnes et «moralpoliti» på Grønland i Oslo, og i hvilken grad regjeringens innvandringspolitikk fungerer godt nok. Også artikler tilknyttet arrestasjoner av terrormistenkte (mennesker siktet for planlegging av terror) dekkes.

4.2 Trinn 2. Rådende språkføring over tid: Fra biologidiskurs til miljødiskurs i minoritetsdekningen?

Den enkleste strategien for å finne brudd og skifter i dekningen, er å spore artikler som står i motsetning til og er annerledes enn den tidligere dekningen, eller tar avstand til en bestemt inngang og ideologi omkring ulike minoriteter. Det vil si å finne noe som står i motsetning til en tidligere eller senere språkføring av minoriteter, et skifte i debatter og språkføringens art. Merk at jeg ikke presenterer alle artikler i denne gjennomgangen, men de debatter og temaer

som kan belyse hvorvidt pressedeckningen av minoriteter har gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs.

4.2.1 Perioden 1902-1947: Biologiske raseforklaringer?

I kapittel 2.1.2 skriver jeg at den biologiske menneskeforståelsens storhetstid – den biologiske diskursen – vanligvis dateres til tidsperioden 1800-1950. Perioden skal angivelig kjennetegnes av et syn på mennesker som tilhørende ulike «raser.» Det er derfor interessant å se at det kun blir brukt en ren raselogikk i dekkningen av minoriteter i én av artiklene i tidsperioden 1902-1947. Enda mer overrasket vil du bli når jeg nå forteller deg at den fremkommer året 1947, og fungerer som en motstemme til tanken om de biologiske raser. Når det kommer til pressedeckningen av minoriteter med basis i biologiske henvisninger, må jeg igjen understreke at mange av artiklene fra utenriksdekkningen – det vil si de artiklene som tar for seg minoritetsdebatter i utlandet – benytter seg av biologiske begreper. Disse artiklene er ekskludert fra mitt materiale og reduserer derfor antallet slike artikler. Merk deg også at selv om det finnes kun én artikkel med henvisning til rase i denne perioden, eksisterer det en rekke andre henvisninger til biologi her, med utgangspunkt i minoritetens fenotyper. La oss nå gå inn i de biologiske henvisningene og undersøke om det rådet en biologidiskurs på denne tiden.

4.2.1.1 Motstand mot rasetekning og antisemittisme

Den ene artikkelen med en ren rasehenvisning i perioden 1902-1947 står publisert i Aftenposten den 12. august 1947 («*Det er inne i de hvite at negerproblemet ligger*»), og omhandler en professor med navn Sigmund Skard, og en forelesning han holder i Nobellinstituttets og Foreningen Rent Flaggs serie kalt «Raseproblemene.» I denne første forelesningen snakker Skard om «raseproblemet i USA». Her tegner han et «*detaljert bilde av 'det svake punkt i vestens kulturfront', [om] negrenes uverdige stilling i et samfunn som bygger på og kjemper for menneskerettighetene.*» En annen professor, med navn Myrdal, kommenterer og sier: «*Det er ikke noe merkelig ved negrene ... det er inne i de hvite problemet ligger.*» Foredragsholder Skard forteller også at han har bodd i USA i fem år, og at han har «*de mest opprørende ting å fortelle om dumt rasehovmod og en nesten super-hitlersk 'herremoral'.*» Løsningen på dette problemet ligger etter Skards mening hos «de hvite,» selv

om en løsning også avhenger av «negrene selv.» Skribenten avslutter artikkelen med følgende avsnitt:

«Det tar 700 år før vi vinner vår rett, hadde en neger sagt til ham. – Men, sluttet professor Skard sitt foredrag, vår tid gir ingen så lang frist. Foredraget ble påhørt i åndeløs stillhet og lønt med minuttlangt bifall.»

I artikkelen fortelles det også at dette foredraget har vakt så stor publikumsinteresse at det skal avholdes igjen ved en senere anledning. På tross av at det finnes kun én artikkel som henviser til rasebegrepet i perioden 1902-1947, forteller denne ene artikkelen mye i seg selv. Først og fremst at det foregår en raserelatert debatt i Norge, som mange i befolkningen har interesse for og som dekkes i dagspressen. Det fremkommer også en kritikk av enkelte «hvites» rasehovmod og en herremoral ovenfor «negrene,» noe som gir inntrykk av at det biologiske paradigmet fremdeles eksisterer som begrep – i form av fenotypiske begreper –, men beveger seg mot slutten i ideologisk overbevisning på denne tiden. Jamfør Larvik (1998) blir raselogikken formelt forkastet av UNESCO i 1950. Den overnevnte artikkelen publiseres noen år tidligere, og indikerer en avstand til rasetenkningen. Anse gjerne denne artikkelen som en *diskursiv motstemme* til den biologiske raselogikken. Foredragsholderen uttrykker også at vår tid ikke kan gi noen lang frist i å bedre «de svarte» sin situasjon i USA. Publikum signaliserer sin enighet og aksept av disse utsagnene, ved å gi sin applaus etter foredraget. Gjennom denne kritikken av raselogikken og undertrykkelsen av «negrene,» signaliseres ikke bare et brudd med det biologiske paradigmet, det tydeliggjøres også en ny retning for språkføringen omkring «negre» med nye grenser for hva som er tillatt og informativt å skrive. Dette i retning bort fra en rasebeskrivelse og en undertrykkelsesideologi. Det er imidlertid verdt å legge merke til at en benytter seg av en fenotypisk beskrivelse av minoritetens hudfarge i denne artikkelen (sort og hvit), noe som går innunder en biologisk-basert språkføring. Artikkelens budskap og bruksmåte peker allikevel i retning av en bevegelse bort fra en biologisk-statisk *rasebeskrivelse* av mennesker. Den er dynamisk av natur fordi den fokuserer på at det er mulig å endre «negrenes» situasjon i USA, både med utgangspunkt i at «de hvite» endrer seg, og at de «sorte» imøtekommer deres initiativ.

Artikkelen «*Antisemittisme uforenelig med praktisk kristendom.*» (Aftenposten 19.02.47) indikerer det samme, en større avstand til rasetenkning. Conrad Hoffman, daværende generalsekretær for det Internasjonale Misjonsarbeid for jøder skriver her at han anser antisemittismen som noe som er uforenelig med praktisk kristendom. Samtidig som innholdet i artikkelen tyder på et skifte i synet på rasetenkning og en retning bort fra antisemittismen,

indikerer den også at antisemittismen til en viss grad fremdeles eksisterer i folks holdninger og oppfatninger. Dersom dette ikke var tilfellet, ville ikke Hoffmann ansett det som nødvendig å publisere disse ideene.

Noen måneder senere publiserer Aftenposten en artikkel som gir tydelige indikasjoner på et reelt skifte bort fra antisemittisme og rasetenkning. Artikkelen tittel er: «*Antisemittisk demonstrasjon i Halden*» (Aftenposten 12.08.47), og tar for seg en antisemittisk demonstrasjon som blir arrangert i Halden på denne tiden. Den rettes mot Jøder og Polakker og blir beskrevet som frekk, pøbelaktig og tarvelig av skribenten. Det informeres videre om at den vil bli anmeldt. Valget av språkføringene frekk, pøbelaktig og tarvelig viser tydelig en avstand til den typen antisemittisk ideologi. Anmeldelsen av forholdet er også et tilleggsmoment som tyder på at aksepten for denne typen holdninger er svekkende i samfunnet. Alt i alt indikerer fremkomsten av denne artikkelen at Kjeldstadli (2008) har rett i at refleksjoner i kjølevannet av Holocaust er av viktige elementer i retningen bort fra rasetenkningen. Denne artikkelen er et godt eksempel på et brudd i materialet, denne gangen hvordan noens *grenseovertridelser* fører til reaksjoner og sanksjoner fra publikum. Disse reaksjonene blottlegger hvilke standarder et samfunn har for holdninger og handlinger til en bestemt tid, hva som er tillatt og forbudt både i form av normer og formelle regler. Grenseovertridelsen i denne artikkelen er soleklar: Det å ytre seg om antisemittisme er ikke en del av det rådende sannhetsregimet i landet på denne tiden, og det reageres kraftig med anmeldelse og en negativ språkføring. En kan tolke det faktum at skribentene gir uttrykk for sin motstand til disse holdningene, som en *diskursiv motstemme* til den eksisterende holdningen til minoritetene, og derfor som starten på en retning bort fra biologidiskursen.

4.2.1.2 Mange henvisninger til minoritetens hudfarge

Selv om det altså fremkommer kun én artikkel med *rene henvisninger* til rase i denne perioden, tyder språkføringen og logikken i flere artikler på at det oppstår en økt motstand til det biologiske paradigmet rundt 1947. Med det sagt, finnes det en rekke artikler i denne perioden som *benytter seg av* biologiske begreper. De biologiske språkføringene i denne perioden benyttes i min mening grovt sett til å vise til hvilken minoritetsgruppe skribenten sikter til med sin pressedekning. Det viser som oftest til *fenotyper* i denne plasseringen av minoriteten. For eksempel at sanger og skuespiller Al Brown har sunget «negersanger» for sitt

publikum («*Al Brown synger negersanger på Scala*» Tidens Tegn 1928). Et annet eksempel fremkommer den 29. februar 1935, når Aftenposten opplyser om at en «*negerkvartett*» kommer til landet for å spille dette året. I 1947 finnes en rekke artikler med utgangspunkt i slike fenotypiske henvisninger: I Arbeiderbladet den 13.april kan vi se en reklame for «*Ideal flatbrød i Afrika,*» hvor deler av teksten går som følger: «*Den hvite mann holder fast på sine vaner og forlanger IDEAL flatbrød under alle himmelstrøk.*» Et liknende oppslag finner vi i en reklame for nasjonale lotterier i avisen Tidens Tegn den 20. februar, med overskriften «*Niggerboy.*» Selve teksten er formulert som en regel: «*I liten niggerboy – ensom og forsmådd, hadde ikke vunnet, for han hadde ingen lodd.*» Videre publiserer Verdens Gang en artikkel om at «*negersangeren Todd D. kommer*» (13.09.47). Det anses altså som informativt å opplyse om at Todd Duncan er en «negersanger» i forbindelse med den oppsetningen han kommer til landet for å holde.

Alt i alt kan det konkluderes med at skribenter i perioden 1902-1947 ofte henviser til fenotypiske kjennetegn ved minoritetene, men at ingen artikler fremmer en klar rasetenkning. Det tas snarere avstand til denne typen tankerekker. Selv om det ikke fremkommer direkte henvisninger til tanken om de ulike raser i disse artiklene, virker det som at en *biologisk tenkning* om mennesket ligger i bunn for den skildringen av minoriteter som gjøres. Kanskje spiller de artikler som viser til hudfarge derfor på en subtil og implisitt form for rasetenkning? Ingen skribenter beskriver de hvite som overlegne de sorte, eller til forskjeller i intelligens mellom de ulike raser, men de viser allikevel til biologiske skiller mellom mennesker. Synet på mennesket som et biologisk vesen, skinner derfor gjennom i mange av artiklene i denne perioden, og indikerer at dette tidsavsnittet i *realiteten* er et uttrykk for et biologidiskursivt syn på minoriteter. Det synes eksempelvis å herske en generell forståelse av at menneskers etniske forskjeller har basis i noe grunnleggende biologisk. Den klare plasseringen av minoriteter i et verdimesig hierarki uteblir, men den hyppige henvisningen til hudfarge taler allikevel i retning av en biologidiskurs. Dette med basis i forskjeller i menneskers hudfarge. Slik jeg oppfatter disse artiklene, faller mange av dem utenfor dimensjonen statisk/dynamisk. Da hudfarge er et fenotypisk kjennetegn en er født med, og som ikke endres, kan det allikevel konkluderes med at deknningen viser til statiske kjennetegn ved minoriteter. Igjen med basis i en tanke om mennesker som utelukkende biologiske vesener. Dekningen er imidlertid ikke like statisk som en eksplisitt raseforklaring i essens kan være (se punkt 2.1.2). Jeg kan imidlertid ikke konkludere med at en konkret og eksplisitt rasetenkning føres i avisartiklene. Hvordan kan denne mangelen på rasehenvisninger forstås? Kanskje har Habermas rett når han

hevder at avisene på denne tiden er en arena for idèkamp og politisk debatt (se Allern 2001:50). Sett i lys av dette perspektivet, vil mangelen på henvisninger til biologisk rasetenkning ikke nødvendigvis være et uttrykk for at det ikke eksisterer slike ideologier i samfunnet. Det at flere artikler tar avstand til denne ideologien, kan snarere indikere at avispressen kjemper en idèkamp mot denne typen ideologi, og er et uttrykk for en offentlig samtale eller reforhandling av ideologien.

4.2.2 Perioden 1953 – 1982: Skritt for skritt i retning av en miljødiskurs?

4.2.2.1 I vippeposisjon mellom biologi og miljø

Når det gjelder hvorvidt perioden 1953-1982 preges av en ytterligere bevegelse bort fra biologidiskursen og i retning av miljødiskursen, er det noen artikler som peker seg ut og kan belyse dette på en god måte. Også i denne perioden vises det hovedsakelig til *fenotyper* i den delen av utvalget som henviser til biologi. Av eksempler på dette, finner vi bruken av ordet «negerintellektuell» (artikkelen «*Negerintellektuelle*» i Aftenposten 10.03.67). Her informeres leseren om at det skal komme foredragsholdere til Oslo dette året, og det anses som naturlig fra skribentens side å henvise til disse menneskenes hudfarge i denne notisen, at dette er negre. Et annet eksempel er at Anne Brown – regissør for oppsetningen av musikalen *Porgy og Bess* i Oslo – har hyret «negersangere» i denne oppsetningen (artikkelen «*Porgy og Bess*» Aftenposten 08.09.67). I den samme artikkelen benyttes også begreper som negerghetto, negeraktører, negersolister, negertyper, de hvite, og negrenes spesielle syngemåte. Sistnevnte bemerkning, at negrene antas å ha en spesiell syngemåte, fører oss over til en interessant artikkel som på mange måter indikerer en form for *drakamp* mellom biologidiskursen og miljødiskursen.

Artikkelen «*Jazz og essensialisme*» (VG 31.08.67) ble skrevet av Bernt E. Solstad, og diskuterer ulike forklaringer på hvordan det kan ha seg at det er «de sorte» som er toneangivende i jazzen fremfor «de hvite.» Drakampen mellom de to diskursene foregår ved at Solstad uttrykker usikkerhet ovenfor om forholdet er mest sosiologisk eller biologisk betinget. Han spør seg hvorvidt det er slik at «*negeren er biologisk bestemt til å kunne bli den eneste sanne og virkelige jazz-utøver*» eller om «*den hvite musiker i like stor grad som*

negeren [kan] bli en fullverdig kunstner på området.» Alt i alt om de hvite har like god forutsetning for å bli gode jazzmusikere som de sorte. Selv om Solstad hevder at vi må søke svar både i sosiologiske og biologiske forklaringsmodeller, uttrykker han usikkerhet ovenfor den førstnevnte forklaringen. For: «*hvis det ikke har med farge å gjøre, hvordan kan det da ha seg?*» Denne diskursive kampen dras mellom en biologisk modell, der Solstad mener at mennesker med mørkere hudfarge er biologisk betinget til å bli gode utøvere, og en miljømodell. Den sistnevnte åpner for andre forklaringer, for eksempel at en oppvekst i miljøer med andre musikalske orienteringer gir ulik musikkutøvelse. Skribenten lander imidlertid ned på en biologisk forklaringsmodell, på bakgrunn av hans personlige oppfatning av at det er «de sorte» som er de beste jazzutøverne, og at dette ikke kan forklares på noen annen måte enn at det har med farge å gjøre. Denne artikkelen varierer mellom å vise til en dynamisk miljøforklaring og en statisk biologisk forklaring. I den dynamiske miljøforklaringen mener Solstad at graden av dyktighet hos jazzmusikere varierer på bakgrunn av deres ulike plassering innen ulike sosiale miljøer. Dette vil innebære at alle, uavhengig av hudfarge, kan bli hva skribenten kaller dyktige musikere dersom de kommer inn i andre miljøer. Den andre hvor jazzutøveres dyktighet ligger i deres hudfarge. Dette innebærer at en født slik, og derfor ikke kan bli annerledes i møte med mennesker i andre miljøer. Dette er en statisk-biologisk forklaring (se figur 1). Som nevnt lander skribenten på den sistnevnte forklaringsmodellen. Det er interessant hvordan denne artikkelen setter «sorte» og «hvite» utøvere opp mot hverandre, og at det er de sorte som anses som overlegne i sin jazzutøvelse. I den klassiske biologiske rasetenkningen anses nemlig de hvite som overlegne de sorte, og rangeres øverst på rangstigen (Kjeldstadli 2008). Dette kan i si tur være en indikasjon på at ideologien bak den biologiske rasetenkningen ikke har rot i det norske samfunnet på denne tiden.

Parallelt med en slik *biologisk* dekning, der en til en viss grad beholder det biologiske synet på at fenotyper er skillelinjer som forteller noe vesentlig om menneskelig variasjon (at man er «negerintellektuelle», «negersangere» med unik stemme sammenlignet med «hvite» eller dyktigere jazzmusikere enn «de hvite»), foregår det også en mer miljødiskursiv dekning dette året. For eksempel tar en artikkel for seg «negrenes» situasjon særlig i USA, og debatterer hva som må til for å bedre deres situasjon, sett med norske øyne. Artikkelen heter «*En form for Black Power må til*» (i Arbeiderbladet 08.09.67). For første gang i dette utvalget mener skribenten at løsningen på utfordringen ligger i at «negre» må skaffe seg sosial makt. For å oppnå denne sosiale makten, må det først til en endring i sinnene til «de sorte» og «de hvite.»

Valg av løsninger på disse utfordringene, indikerer en *diskursiv vridning* mot en økende *dynamisk miljølogikk*, hvor en ser at roten til menneskelige utfordringer ligger i det sosiale, og at dette kan endres ved å endre tanke og ideologi. Forklaringen er dynamisk fordi dette innebærer at mennesker ikke er født slik og forblir slik, men blir slik gjennom sosial interaksjon. Samtidig er det interessant at det anses som naturlig å bruke fenotypiske henvisninger her. Dette tolker jeg som at begrepene er av biologisk karakter, mens meningsinnholdet er innrettet mot mer miljødiskursive elementer, slik beskrevet over. Men fremdeles synes det som at den biologiske språkføringen, basert på et skille mellom mennesker med mørk og lys hudfarge, er den gjeldende måten å henvise til minoriteter på.

4.2.2.2 Materialets første dynamiske kulturhenvisning

I året 1967 introduseres vi også for begrepet kultur. I Aftenpostens artikkel «*Østlig og Vestlig*» (08.03.67), kommer skribent Sri Charan Mukherji med forklaringer på det han anser som kulturelle forskjeller mellom indere og vestlige mennesker. Her forsøker Mukherji å forklare forskjeller i skikker og vaner mellom det indiske og det vestlige. Det nevnes at forskjellig virkelighetsoppfatning, matvaner, religion og kjærlighetsliv er eksempler på store kulturelle forskjeller. Grunnlaget for disse er jamfør skribenten at man er født i ulike kulturområder og derfor har forskjellige skikker og vaner. Logikken slik den fremstilles her, er at indere forholder seg annerledes til mat og så videre fordi *kulturmønsteret* en er født inn i er ulikt vestens. Mukherji er også inne på en kulturel relativistisk tankerekke når han sier at på bakgrunn av alt dette, kan en ikke sette disse kulturene opp mot hverandre i en hierarkisk ordning. Sett på dette grunnlag, er denne artikkelen den første fremkomsten av en klar miljø-dynamisk artikkel. Begrepsbruken er av en miljøbasert kulturell logikk og artikkelen er brukt for å vise til en dynamisk logikk om kulturene, og en pågående kulturell endring og påvirkning (som blant annet samsvarer med Martinussens (2004) kulturdefinisjon og Ålunds (2002) konstruktivistiske etnisitetsbegrep). Eksistensen av artikler som både henviser til biologi og miljø i sin dekning av minoriteter i Norge i 1967, er i min mening et uttrykk for at vi står i en *vippeposisjon* mellom de to ulike måtene å betrakte mennesker på i perioden 1953-1967. Mellom den dynamiske miljøhenvisningen og den mer eller mindre statiske biologihenvisningen.

4.2.2.3 Et endelig oppgjør med rasetenkning?

Når vi hopper videre til året 1976, fremkommer det spesielt en stor debatt som kan indikere et (forsøk på) et endelig oppgjør med den biologiske raseologikken. Jeg viser her til rettergangen mot lektor ved Stokmarknes gymnas, Olav Peder Georg Hoaas, dette året. I artikkelen opplyses det om at Hoaas som står for retten tiltatt etter rasediskrimineringsparagrafen av 1965⁴. Han tiltales på bakgrunn av uttalelser han har rettet mot jøder og at han har uttrykt en rekke raseideer. I forkant av rettssaken, den 10. august, publiserer Verdens Gang en artikkel («*Tre dager med nazi-teori*») hvor skribenten blant annet forteller at Hoaas mener at alle «rasefremmede» bør reise fra landet. Det opplyses også om at han er medarbeider i nazistavisen *Folk og Land*, styremedlem av *Norsk Front*, og at han benekter at Holocaust har funnet sted. Skribenten viser til utsagn Hoaas har kommet med om ytringsfrihet, nemlig at det med basis i grunnloven bør være «*fritt fram og ytre seg om rasebiologiske teorier.*» Han informerer også om at han baserer sitt syn på «*moderne biologiforskning, spesielt etnologi [insektsforskning] og genetik.*» Skribenten avgir noen *reaksjoner* på disse utsagnene, når vedkommende skriver at Hoaas gjennom sine skrifter «*om nasjonalismen og 'raserenhet'*» nærmest har blitt «*Norsk Fronts ideologiske ballast, i skyggen av formann Erik Bluecher.*» Legg merke til journalistens bruk av anførselstegn i ordet raserenhet og bruken av ordene ideologisk ballast. Dette signaliserer en klar spørsmålssetting ved, og motstand til, rasetenkningen. Kanskje kan dette ses på som et uttrykk for et diskursivt sannhetsskifte; et endelig skifte bort fra den biologiske raseforklaringen og mot noe nytt.

Ikke bare overnevnte skribent gir uttrykk for *motstand* mot rasetenkningen i Hoaas sine utsagn. Også publikum i rettssaken kommer med reaksjoner. I artikkelen «*raseblanding er forurensing*» (18.08.76), rapporteres det eksempelvis at Hoaas skal ha uttalt at Norge har en «*raseforrædersk og folkemorderisk regjering,*» da de ikke bare tillater innvandring av «*fargede, fremmede adoptivbarn og flyktninger, de lar dem til og med få lov til å forplante seg.*» Skribenten beskriver at salen blir sittende igjen i en «sjokkert stillhet» etter disse uttalelsene, og at de reagerer sterkt og med stor følelse. Også en forsker omtalt som Berg gir uttrykk for sin motstand til Hoaas sine uttalelser om jøder og hans raseideer. Vedkommende

---

⁴ Jeg regner med at skribenten her viser til FNs konvensjon om rasediskriminering av 1965. Noen år senere, den 5. juni 1970, tas to nye bestemmelser inn i straffeloven, nemlig §§ 135 a og 349 a (rasismeparagrafen og diskrimineringsparagrafen). Dette gjøres for at Norge skal kunne ratifisere FNs rasediskrimineringskonvensjon (se NOU 2002:4 punkt 3.3.3). Loven ratifiseres den 6. august 1970 uten forbehold. Konvensjonen blir senere inkorporert i norsk lov gjennom diskrimineringsloven (lov 3. juni 2005 nr. 33) (Regjeringen.no 2011).

informerer om at det ikke finnes belegg for de raseuttalelsene Hoaas kommer med. En siste form for motstand til Hoaas sine ideer fremkommer i en artikkel hvor Herman Sachowitz, som satt i flere fangeleirer i Tyskland under andre verdenskrig, intervjues (se artikkelen «*Ingen kan leve i hat*» i *Verdens Gang* den 18. 09.76). Sachowitz var musikanter i leirene, og forteller at han mistet to søstre, fem brødre og sin far i gassovnene. Han har også skrevet en bok om sine opplevelser, kalt *Det angår deg også*. Når journalisten spør han om boka gis ut på grunn av Hoaas-saken, svarer han nei, men vil allikevel nevne at han selv er et levende bevis på det som skjedde med jødene under krigen, slik at en benektelse av Holocaust ikke gir noen mening. Han «*roper et varsku*» med boka, og ønsker at folk som Hoaas skal stoppes og at boka skal vekke norsk ungdom og få dem til å reflektere.

Denne serien av artikler fra rettssaken mot lektor Hoaas indikerer at samfunnet ikke anerkjenner antisemittisme og rasetenkning, og at en ønsker disse holdningene til livs. Det vil si at dette er ideologier og språkføringer som ikke lenger er en del av det rådende sannhetsregimet for forståelse av mennesker, og derfor møter motstand i samfunnet. Både anerkjennelse av rasediskrimineringskonvensjonen i 1965 og «håndhevelse» av denne representert med Hoaas-rettsaken, er uttrykk for dette skiftet i sannhetsregime, og et nytt sett av spilleregler som samfunnsmedlemmene må følge. Disse spillereglene er dermed mer eller mindre institusjonaliserte, det vil si rotfestet i blant annet landets lovverk, og benyttes ved overtredelser på lovene og normenes innhold. Til en viss grad er artiklene et uttrykk for raseideologier som eksisterer hos visse grupper i samfunnet (her hos Hoaas), men som en ønsker å få bukt med en gang for alle. Rettssaken selv er et konkret uttrykk for en *grenseovertredelse*. Publikum i rettssaken, skribenter og fagfolk gir uttrykk for sin motstand til den biologiske rasetenkningen som Hoaas representerer. Sett gjennom en Foucauldiansk maktanalytisk linse, er denne serien av artikler av de mest interessante i hele materialet. Blant annet av den grunn at det synes som at reglene for samfunnets *sannhet* når det kommer til rasetenkning, har nådd et endepunkt (det vil si at reglene for hva som er en sannhet om mennesker, ikke lenger er knyttet til en biologisk rasetenkning). For det første forteller artiklene meg at mennesker ikke anerkjenner rasetenkningens ideologi om raserenhet, den hvite eller nordiske rasens suverenitet over andre, og tanken om de biologiske raser i seg selv. Med andre ord anerkjennes ikke lenger den tradisjonelle rasetenkningen, med forskning og målinger rundt menneskers biologi, for å beskrive og kartlegge de ulike rasene. Videre reageres det på mennesker som fremmer slike ideer, som trår over grensen for samfunnets overordnede sannhetsregime, som igjen har sine røtter i Norges lover.

4.2.2.4 Fenotyper fortsatt av betydning?

Det er imidlertid ikke sikkert at all biologisk basert tankegang går mot slutten i 1976. For eksempel tyder notisen med tittelen «*Absolutt ikke til fargede*» (i Arbeiderbladet 02.09.76) på at fenotyper fremdeles utgjør utgangspunktet for distinksjoner mellom mennesker, og går ut over de «fargede» på en diskriminerende måte. Også rasisme er tema i en artikkel. Den 10. august publiserer nemlig Verdens Gang artikkelen «*Rasisme.*» I denne forbindelse trekker journalisten fram at mange barn i Oslo snakker nedlatende om «pakkiser,» noe som oppfattes som et rasistisk og diskriminerende utrop. Også i Arbeiderbladets artikkel «*Oslo jeg hater deg – så hvorfor blir jeg*» (13.03.76) er rasisme og diskriminering tema for diskusjon. Her forteller en enkeltperson om de reaksjoner han har fått som konsekvens av at han er gift med en person med annen hudfarge. Mannen har det som i artikkelen kalles «*en norsk ektefelle,*» og har opplevd reaksjoner på ekteskapet fra befolkningen. Vedkommende reflekterer over dette på følgende måte:

«Ville det tilfredsstillende massen hvis ingen krysser hudbarrieren? Men har allerede gjort det, og kan ikke skille meg fra min kone fordi vi ikke reflekterer samme lys fra solen.»

Legg merke til av vedkommende føler at det eksisterer en hudbarriere i Norge, en reell distinksjon mellom mennesker på bakgrunn av deres hudfarge. Denne rasisme-debatten fortsetter i 1982 når Verdens Gang den 25. februar publiserer artikkelen «*Flyktninger får ikke bolig. Naboer sier nei.*» Denne saken omhandler at 50 vietnamesiske flyktninger har problemer med å finne seg bolig i Kristiansand. I artikkelen skrives det at dette problemet skyldes at lokalbefolkningen ikke ønsker å ha disse menneskene som naboer. Skribenten forteller at «*nordmenns rasisme har slått ut i full blomst i Kristiansand.*» Ingerleif Meling i borettslaget Nye Hjem, forteller at folk er redde for at deres hus skal tapes i verdi som et resultat av en eventuell tilflytning. Disse artiklene indikerer at rasisme og diskriminering er temaer av relevans i norsk offentlighet, og at det fremdeles finnes rasistiske holdninger i samfunnet. Samtidig fremstilles rasismen som et problem og en utfordring som bør løses i de artikler det gjelder, noe som peker i retning av (et ønske om) ytterligere et skritt bort fra rasismen.

Alt i alt kan vi si at perioden 1953-1982 er preget av mange ulike diskursive orienteringer i

pressedekningen av minoriteter. Artikkene vipper mellom å vise til *hudfarge* (begreper som svart, hvit, neger og farget), og å vise til miljøtanker. Et eksempel på slike miljøtanker, er fremkomsten av kulturbegrepet i 1967. Slike henvisninger har på ingen måte noen dominerende posisjon i denne delen av materialet. Det er henvisninger til hudfarge som fremstår som den rådende henvisningsformen. Fremdeles synes det å være forskjeller i hudfarge, mellom sorte og hvite mennesker, som er den mest brukte etniske kategoriseringen. Allikevel er det viktig å påpeke at ingen av artiklene i perioden *fremmer* rasetenkning, og at artiklene som omhandler rasisme og diskriminering tar *avstand* til dette. Det tas særlig avstand til rasetenkningen i artiklene som tar for seg rettsaken mot lektor Hoaas. En anser rasisme og diskriminering som uheldig, og skribenter tar aktiv motstand til problematikken. I likhet med den foregående perioden, henviser altså artiklene i denne perioden også i stor utstrekning til minoriteters hudfarge. Når skribenter skal henviser til minoriteter, benyttes det som oftest begreper med basis i de biologiske sider ved en, nemlig fenotypisk hudfarge. Selv om det for første gang fremkommer en kulturhenvisning i denne delen av utvalget, konkluderer jeg derfor med at skribenter, i perioden 1953-1982, ikke i stor grad fremsetter en miljøforståelse av mennesket i sin pressedekning av minoriteter.

4.2.3 Perioden 1991-2010: Etablering av en miljødiskurs?

Hvorvidt preges avisartikkene i perioden 1991-2010 av en gradvis etablering av en miljødiskurs i pressedekningen av minoriteter, og hvilke store skifter har funnet sted i debatter og språkføringenes art? Først av alt vil jeg nevne at det finnes i alt 176 avisartikler i denne perioden, og et stort mangfold i pressedekningens temaer og språkføring. Jeg presiserer derfor at jeg nå vil presentere noen mønstre *jeg* ser i hvilken språkføring som benyttes i mange artikler og utviklingen over tid, ikke en oppsummering av alle språkføringene om minoriteter som sådan.

4.2.3.1 Motstand mot rasisme

I 1991 føres det en interessant debatt om *rasisme* i Norge. Diskusjonen har sin basis i en rasistisk demonstrasjon som en gruppe mennesker arrangerer i Brumunddal dette året. Den

21. september publiseres i denne forbindelse en kommentar i Arbeiderbladet kalt «*Innvandrere er like bra som oss.*» Denne kommentaren er skrevet av Eli Rygg og publisert i en spalte kalt «BARNE-kroken.» Hun begynner med å skrive at demonstrasjonen ble arrangert for å «*fortelle folk at de ikke liker at det er utlendinger og innvandrere i Norge.*» Rygg forteller at hun er kraftig uenig med «*de som mener at innvandrere ødelegger for nordmenn.*» Hun mener at grunnen til at det har blitt sånn, er at vi er redde for «*fremmede kulturer.*» Hun skriver også at det var «*negrene*» som ble behandlet slik før i tiden, og at det hjelper på det dårlige innvandrerbildet at «*så mange forbilder er sorte: både popstjerner og popartister.*» Dagen etter, den 22. september dekker Verdens Gang den samme saken, denne gangen i en artikkel kalt «*Nei til rasisme.*» Her får vi vite at 4000 folk i Brumunddal har protestert mot den rasistiske demonstrasjonen som vi så ovenfor. Det var en mann med navn Arne Myrdal som arrangerte det opprinnelige opptoget mot innvandring som rettet seg mot:

«... innvandrere med annen hudfarge og kultur enn den vesteuropeiske ... [noe som er] et klart rasistisk preg, og det strider mot noen av de grunnleggende prinsippene som det norske samfunnet bygger på.»

De 4000 oppmøtte valgte å snu ryggen til Myrdal og signaliserte derigjennom sin motstand til rasistiske og menneskefiendtlige bevegelser, skriver artikkelforfatteren. Demonstrasjonen viser at det finnes grupperinger som fremmer det artikkelene beskriver som rasistiske budskap rettet mot innvandrerbefolkningen i Norge, særlig mennesker med annen hudfarge enn den vesteuropeiske. Videre at det er innvandrernes hudfarge som tolkes som Myrdals største problem. Det at det ikke er deres kultur som ses som problemet, tyder på at miljødiskursen med basis i kulturtanken ikke har slått rot, i det minste i denne delen av befolkningen. Kulturbegrepet nevnes heller ikke i artikkelforfatterens språkføring. Sett gjennom en diskursiv linse, ligger imidlertid det mest interessante i den *motstanden mot rasismen* som fremkommer både gjennom den motdemonstrasjonen som arrangeres i Brumunddal, og i de to artikkelene fra dette utvalget hvor skribentene uttrykker sin motstand til ideologien. En stor majoritet i Brumunddal velger å snu ryggen til Myrdal, en kraftig signalisering av motsigelse mot denne ideologien og et uttrykk for at dette er noe en ønsker å legge bak seg som samfunn. Gjennom en slik innvending blottlegges et rådende sannhetsregime hvor det ikke lenger anses som informasjonsverdig og tillatt å uttrykke rasistiske holdninger ovenfor mennesker med annen fenotype enn den vesteuropeiske. Motstanden kan på denne måten ses som etablering av nye standarder og regler for hva som er tillatt å ytre og mene, i retning av en avstand til rasisme. Når mennesker trår over denne grensen for det tillatte sannhetsregimet, får det motreaksjoner,

slik denne saken er et godt eksempel på. Disse artiklene fra Brumunddal, og reaksjonene fra lokalbefolkningen, kan ses som et uttrykk for at rasisme er ansett som en grenseovertrødelse.

Betegnelsen «flerkulturelt samfunn» fremkommer for første gang dette året (se artikkelen «*Norge er mer enn nordmenn*» i Aftenposten 04.02.91), og viser til at de ulikheter mellom minoritetsgruppene i landet (sammenlignet med majoriteten) har basis i kulturelle forskjeller. Artikkelforfatteren er innom elementer knyttet til både religion (muslimer og katolikker), matvaner (rød pepper mot karri) og fritidsaktiviteter (ski mot afrikansk dans), for å illustrere disse kulturelle forskjellene. De ulike kulturelle uttrykkene kontrasteres opp mot hverandre, for å vise til noen sentrale ulikheter skribenten ser mellom nordmenn og norske mennesker (derav tittelen «*Norge er mer enn nordmenn*» og fraser som «*nordmenn er ikke bare norske*»). Vedkommende setter ulike kulturer opp mot hverandre, men ikke i et verdimesig hierarki hvor et kulturelt uttrykk er bedre eller mer høyerestående enn et annet. Denne artikkelen kontrasterer ulike kulturer opp mot hverandre, og peker derigjennom på ulikheter i kulturer og kulturell tilknytning, i stedet for ulikheter i *hudfarge*, som i stor grad har preget utvalget hittil. Dette skiftet i etnisk kategorisering fra fenotype (hudfarge) til kultur, er som nevnt i trinn 1 av denne analysen, et sentralt kjennetegn ved perioden 1991-2010. Valget av ordet flerkulturelt samfunn er også noe som bekrefter dette skiftet fra en mer biologisk basert henvisning til hudfarge, til miljøbaserte kjennetegn ved mennesker som medlemmer i ulike kulturer. I andre artikler i 1991 får jeg inntrykk av at dette «flerkulturelle samfunnet» ikke skal omtales på en rasistisk måte. I tilfeller der dette skjer, blir det reagert sterkt, noe vi ser tydelig i artikkelserien fra Brumunddal.

Kan vi ut i fra artiklene dette året hevde at vi nå har gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i deknningen av minoriteter? I min mening må vi snarere si at det finnes ulike diskursive orienteringer i det norske samfunnet dette året. En av disse går i retning av en miljødiskurs, en annen i retning av en biologidiskurs. Slik jeg ser det, hersker det imidlertid ikke tvil om at *skribenter* i 1991 tar avstand til rasisme. I tillegg henvises det i mindre grad til fenotyper i deknningen av minoriteter dette året. Denne motstanden mot biologidiskursen eller ønsket om et mindre rasistisk samfunn, er imidlertid ikke et nytt trekk ved materialet. I de to første utvalgsperiodene fremkommer det samme ønsket i mange artikler. La oss se om årene 2002 og 2010 går enda lenger i retning av en miljødiskurs.

4.2.3.2 Kritikk av «kvinneundertrykkende kulturer»

Når vi beveger oss videre til 2002 er mange av artiklene rettet mot ulike typer av *kulturkritikk*. Et sett av artikler tar utgangspunkt i et utvalg *sterke minoritetskvinner* eller *feminister* som for eksempel komiker Shabana Rehman og Kadra Yusuf. Felles for fokuset i disse artiklene, er at kvinnene anses som forkjempere for minoritetskvinnens kamp for rettigheter i ulike minoritetskulturer. I artikkelen «*Nye pionerer*» (Dagsavisen 01.02.02) sammenlignes Kadra og Rehman med kvinnesaksforkjempere som Amalie Skram. Rehman er blant annet kjent for å ha malt det norske flagget på kroppen ved et oppslag i Dagbladet. Skribenten forteller at dette ble gjort for å utfordre og forkaste «*en kulturs æresbegrep... Poenget var å markere at hennes verdighet finnes i hennes kropp, ikke i en kultur.*» I følge skribenten trækker Rehman opp løypen «*for en ny generasjon unge jenter som sier stopp ... og sier ja til egne valg.*» Kadra står på sin side fram på TV2 mot kjønnslemlestelse, og mener at den norske befolkningen fremdeles har vanskeligheter med å diskutere «*tvangsekteskap, omskjæring av jenter eller andre overgrep i en kulturs navn.*» Kadra kaller disse sidene ved enkelte kulturer for «*kulturelt slagg.*» Noen dager etter er Rehman igjen i søkelyset med artikkelen «*de nye stemmene*» (Verdens Gang 04.02.02). Igjen anses Rehman som en sterk kvinne, som sammen med andre sterke minoritetskvinner har klart å snu innvandringsdebatten. Både Rehman og Kadra har møtt voldsomme reaksjoner fra innvandrer miljøene. Alt i alt anses disse kvinnene som: «*unge kvinner som bryter opp og krever det vi andre tar for gitt: frihet og verdighet.*»

Av spesifikke problemer de kvinneundertrykkende kulturene bærer med seg, nevnes blant annet tvangsekteskap og omskjæring. Eksempelvis i artikler som «*Kampen mot tvangsekteskap*» (Verdens Gang 28.02.02) og «*6 om den internasjonale kvinnedagen*» (Aftenposten 08.03.02). I den sistnevnte artikkelen intervjues blant annet Afshan Rafiq om de utfordringer som fremdeles finnes for minoritetskvinner i Norge. Hun sier: «*Vreden er størst blant minoritetskvinnene, for norske kvinner er kommet langt med sin kamp i forhold til kulturer der både tvangsekteskap, vold og sterk undertrykkelse hersker.*» Hun mener videre at likestillingskampen må starte i hjemmet. Hun ser en ny kamp ta form, nemlig kampen for minoritetskvinnens rettigheter. Rafiq anser det som mulig å endre de utfordrende sidene en ser ved visse minoritetskulturer. I utgangspunktet kan det tolkes dithen at logikken i disse artiklene er at det gjennom kamp og konfrontasjon er mulig å endre disse kulturenes holdninger og praksis. Dette må kunne kalles en miljø-dynamisk kulturtankegang som anerkjenner at mennesker kontinuerlig *blir slik* i møte med andre mennesker. Samtidig

fremstilles bestemte kulturtrekk som problematiske og på mange måter underlegne den norske kulturen. Dette trekker på sin side artiklene i retning av en mer statisk logikk, hvor ulike kulturer settes opp mot hverandre i en form for verdimeslig hierarki. Disse sterke minoritetskvinnene angriper det som gjerne anses som «*kvinneundertrykkende kulturer,*» noe som også er tittelen på en artikkel fra Verdens Gang den 21. august dette året. Her skrives det at:

«Mange innvandrere i Norge har sine røtter i kulturer som er sterkt kvinneundertrykkende. Det er naivt å tro at dette kvinnesynet ikke følger med dem til Norge. Og at barna som vokser opp i disse familiene ikke blir preget av det. Verstinger i denne sammenheng er kanskje innvandrere fra Pakistan og andre Sør-Asiatiske land, samt innvandrere med bakgrunn fra Midtøsten.»

Vedkommende plasserer visse «kulturer» i en posisjon som verstinger når det kommer til kvinneundertrykkelse sammenlignet med det norske, og navngir i den forbindelse mennesker fra Sør-Asiatiske land. Denne artikkelen kan tolkes som *miljø-statisk* i sin argumentasjon. Tanken om at mennesker er født inn i – og gror «røtter» innenfor – kvinneundertrykkende kulturer, tillegger mennesker en begrenset evne til å endre atferd i møte med mennesker fra andre «kulturer.» Dette samsvarer i stor grad med det Ålund (2002) definerer som et *premordalistisk* etnisitetsbegrep, hvor det fokuseres på at det er nasjonalitet, språk, religion og territorium som danner basisen for etnisk identitet. Disse etnisitetstrekkene føres så videre fra generasjon til generasjon som en slags kulturell bagasje. Det tenkes at disse menneskene *fødes inn i* ulike kulturer som antas å følge dem resten av livet, og ses på som mer eller mindre bestemmende for deres atferd og holdninger. Sammenlignet med en mer dynamisk kulturforklaring, som i utgangspunktet fokuserer på de sosiale og prosessuelle sidene ved mennesker, at man *blir slik* i møtet med andre, er tanken om de kulturelle røttene langt mer orientert mot kulturtrekk som *ble slik*. Disse kulturene har noen problematiske trekk (i skikker, vaner og holdninger), som tilsynelatende er kjennetegn ved hele grupper av mennesker, og som forblir med dem. Wikan (1995) skriver i artikkelen *kulturfundamentalismen* at kulturbegrepet brukes rasistisk når det viser til at mennesker fra andre kulturer er produkter av sin kultur, i motsetning til majoritetsbefolkningen. Når deres tilhørighet til en etnisk gruppe frarøver dem sin frie vilje som enkeltmennesker, og at de er i kulturens vold. Tanken om at mennesker fra visse landområder tar med seg de kjennetegn som artikkelforfatteren tilskriver de etniske gruppene, fungerer på en slik måte. Ideen om at enkelte minoriteter er rotfestet i en kultur som vil følge en der de går, nesten uten mulighet til påvirkning utenifra, står også i sterk kontrast til ideen om kulturell identitet som en prosess

(Jenkins 2008). Det Gullestad (2002) kaller den nye rasismen, er at kulturbegrepet, i likhet med rasebegrepet, brukes om kulturer og religioner som anses som fremmede, og setter «dem» opp mot «oss». Eller hvor noen kulturer som ses på som mer verdifulle enn andre (Midtbøen og Rogstad 2010). På mange måter brukes kulturbegrepet i artiklene over, derfor på den måten vi antar at rasebegrepet brukes i biologidiskursens storhetstid (i begynnelsen av perioden), om ulike grupper av mennesker som plasseres på en slags verdimeslig skala hvor vår etniske gruppe ruver på toppen. Et interessant trekk ved alle de nevnte artiklene fra denne delen av materialet, er at det er kun *deres* kulturtrekk som nevnes, ikke den norske kulturen. Det sies heller ingenting om at ulike kulturer skal møtes for å kanalisere endringer i en annen retning, noe som vil si at disse kulturene skal endre seg i møte med seg selv. Den dynamiske logikken om at det foregår en endringsprosess hvor mennesker møtes i fellesskap og former hverandre, inkluderes altså ikke i disse artiklene.

Selv om deler av de overnevnte artiklene anser det som mulig å *endre* disse kulturelle praksisene og holdningene (noe som er et miljø-dynamisk poeng), anser jeg den mer statiske forståelsen av minoritetene som mer dominerende i de kulturhenviseende artiklene dette året. Enkelte minoriteter behandles som enhetlige grupper hvor problematiske og underlegne elementer som tvang, undertrykkelse og vold generaliseres som en egenskap ved alle enkeltindividene i gruppen. Sett under ett viser alle disse forekomstene av kulturhenvisinger i hovedsak til de utfordringer en anser at preger visse «kulturer» og «innvandremiljøer,» knyttet til blant annet kvinneundertrykkelse, tvang, tvangsekteskap, omskjæring og vold. Kulturbegrepet brukes nesten utelukkende om kulturelle *baksider* ved andre gruppers kultur. Dette er den første gangen i mitt utvalg at kulturbegrepet benyttes på denne måten, noe som antyder en *overgang* i diskursiv orientering i 2002. Kulturbegrepet benyttes nå som en kritikk av andre kulturer, som oftest med håp, ønske eller krav om en endring hos disse. Som nevnt består perioden 1902-1947 av en biologidiskursiv dekning av minoriteter med basis i hudfarge, men hvor skribentene ikke forfekter rasetenkning, og en plassering av mennesker i rasebestemte hierarkier. De overnevnte kulturhenviseende artiklene er til sammenligning betraktelig mer statiske i sin dekning av de ulike kulturene. Kanskje kan vi si at budskapet om at det er mulig å endre disse kulturtrekkene er en noe dynamisk meddelelse, men at selve beskrivelsen av kulturene som problematiske, av enkeltmennesker som representanter for grupper, av mennesker som rotfestet i en kultur som forblir med dem, og mangelen på forslag til konkrete tiltak for å kanalisere endringer i møte med majoritetskulturen, er statisk?

4.2.3.3 Fenotypiske henvisninger i musikk- og film anmeldelser

Et annet spørsmål er om disse fremkomstene av kulturbegrepet indikerer at det ikke lenger eksisterer biologiske henvisninger om minoriteter i 2002. Jeg finner det uhyre interessant at det finnes henvisninger til hudfarge også dette året. I artikkelen «*I jazzens fotefar*» (22.09.02) gjør skribenten en musikk-anmeldelse av Wynton Marsalis plate «*Footsteps Of Our Fathers.*» Skribenten skriver at en her trår inn i «*de amerikanske svartes kultur.*» Marsalis hedrer ikke bare det rent musikalske gjennom platen, men også hvordan «*svarte samfunnsborgere måtte brøyte veg i det amerikanske samfunnet.*» Bruken av den fenotypiske beskrivelsen svart er i øyenfallende. Legg merke til at vedkommende benytter seg av både ordet svart og kultur. På samme måte velger skribenten bak anmeldelsen av en plate av bandet Brothers den 20. februar 2002 å vise til deres fenotyper i sin beskrivelse av dem. Vedkommende kaller dem for «*tvilling-mulattene fra Brønnøysund.*» Ved en anmeldelse av filmen «*How to Make Your Man Behave in Ten Days (Two Can Play That Game)*» (Dagsavisen 05.08.02), brukes det også henvisninger til fenotyper. Skribenten legger stor fokus på at utviklingen i filmer laget av «hvite» regissører har blitt annerledes enn hos «svarte.» Vedkommende gir filmen en god kritikk og peker på at skuespilleren «*Viveca A. Fox ... er utstyrt med denne misunnelsesverdige attitude'n som bare svarte kvinner synes å ha.*» Skribenten kaller dette «*svart candyfloss,*» og sier at dersom det hadde vært en:

«... hvit film ville den vært forutsigbar til det kjedsommelige. Men i hendene på en svart regissør og manusforfatter Mark Brown, så får historien en frekkhet, rytme og løssluppenhet som for lengst har forsvunnet fra den hvite kjærlighetskomedien.»

Det er umulig å vite hva skribentene selv tenker om valget av de fenotypiske begrepene som blir benyttet. Når det gjelder anmeldelsene av filmen og platen fra USA, tenker jeg imidlertid at den benyttes for å vise til en bestemt befolkningsgruppe, nemlig afroamerikanere. Det er interessant at det anses som relevant å vise til hudfarge, og det velges etter alt å dømme på grunn av at det fungerer beskrivende i teksten. I motsetning til musikk-anmeldelsen «*Jazz og essensialisme*» (Verdens Gang 31.08. 67), som mer eller mindre lander på at det er menneskenes farge som forklarer deres brillians i jazzen over de hvite, drøfter ikke skribenten bak film-anmeldelsen hvorvidt dette har med farge å gjøre. Allikevel forteller vedkommende at det er regissørens farge som skiller om filmen blir spennende eller forutsigbar til det kjedsommelige. Selv om miljøforklaringer som at det «hvite» miljøet er

annerledes enn det «svarte,» og derfor produserer ulike filmer ikke nevnes eksplisitt i teksten, kan jeg imidlertid ikke utelukke at skribenten sverger til en slik forklaringsmodell. Det at dette ikke drøftes i teksten, er allikevel et funn som peker i retning av at det ikke anses som en mulighet eller er relevant å nevne i teksten. Dette kan enten bety at vedkommende anser det som *selvsagt* at ulikhetene mellom den «hvite» og «sorte» filmen ikke har med farge å gjøre, eller at det ikke oppleves som viktig å avgjøre årsaken til ulikhetene. Det er vanskeligere å belyse grunnlaget for valget om å beskrive bandet Brothers som tvillingmulatter fra Brønnøysund. Det er interessant at en fenotypisk beskrivelse anses som relevant og informativt i den nevnte artikkelen, som rent tematisk omhandler bandets nye plate.

Ytterligere en artikkel benytter seg av en fenotype i sin dekning. Jeg sikter her til artikkelen «*Mener flyktninger ødelegger byen*» (Verdens Gang 14.09.02). Skribenten informerer leser om at Sarpsborg FrPs bystyregruppe i en avisannonse hevder at flyktninger ødelegger byen. Der går de ut mot asylpolitikken generelt og flyktningmottaket som har åpnet i Sarpsborg spesielt. Skribenten refererer til annonsen hvor det blant annet står at:

«Eldre er redd for å gå ut i byen vår. På hverdager finnes det ikke norske folk i gatene. Bybildet har blitt mye mer negativt. Dette håper vi blir gjort noe med raskt ellers så blir byen vår ødelagt ... For et par uker siden skulle jeg gå til bokhandelen på 88-senteret. Da så jeg kun mørkhudete.»

Bruken av fenotypen mørkhudet antyder at det er mennesker av mørkere hudfarge som ses som et problem i Sarpsborg, og angivelig gir bybildet et «negativt» preg i følge enkelte i bystyregruppen. Slike fenotypiske beskrivelser utgjør en liten, men interessant del av utvalget. Bruken av fenotyper i 2002 anvendes i likhet med de andre utvalgsårene for å vise til hudfarge. At jazz-artikkelen dette året snakker om «*de amerikanske svartes kultur,*» er imidlertid et uttrykk for en ny bruksmåte av fenotypene. Her bruker man den fenotypiske beskrivelsen svart for å peke på et bestemt segment av det amerikanske samfunnets «kultur.» Dette vil si at en antar at skillet mellom svart og hvit angir et tilsvarende skille i kultur, altså i de skikker, ferdigheter og egenskaper som de ulike «kulturene» antas å ha til felles (Martinussen 2004). Dette må nødvendigvis ses i lys av Afro-Amerikaneres historie i USA, hvor slavehandel og slavevirksomhet har vært en realitet.

Vi har her sett at det forekommer fenotypiske henvisninger i den norske minoritetsdekningen langt utover biologidiskursens antatte endepunkt på 1950- og 60-tallet. La oss gå over til året

2010 for å se om utviklingen i minoritetsdekningen går ytterligere i retning av en miljødiskurs, og hva som kjennetegner den.

4.2.3.4 Hijabdebatten og moralpolitiket på Grønland

Det siste året i dette utvalget er 2010, hvor flere store debatter er oppe på dagsorden i avisene. Blant annet diskuteres et mulig forbud av det religiøse hodeplagget hijab innen offentlige yrkesposisjoner (heretter *hijabdebatten*), og debatten om det finnes et såkalt *moralpoliti* på Grønland i Oslo (hvor minoritetsjenter antas å bli overvåket av sin nære familie). Disse debattene synes å begynne med en artikkel i Aftenposten med tittelen «*Danmark vil [forby hijab?]*» (01.02.10), som informerer om at «*Forbud mot burka og andre ansiktsslør er blitt et brennhett tema i flere land i Europa.*» Ved danske utdanningsinstitusjoner kan det nå eksempelvis kreves at lærere og elever viser ansiktet dersom det ønskes. I Norge er det Arbeiderpartiets innvandringspolitiske talskvinne, Lise Christoffersen, som åpner for et forbud mot hodeplagget. Hun forteller at hun ser på disse plaggene som kvinneundertrykkende og signaliserer at kvinner er mannens eiendom. Hun henviser videre til tanken om kultur når hun sier: «- *Jeg synes ikke vi skal legge oss flate for påstandene som at dette er en verneverdig del av noen kultur.*» Samme dag publiserer Verdens Gang artikkelen «*Hijab og moralpolitiket.*» Også her legges vekten på de kvinneundertrykkende aspektene ved hijaben. Vedkommende sier at plagget er mer enn et tøyestykke, og har med en kontroll over kvinner og kvinners mindreverd i forhold til mannen å gjøre. Skribenten mener at muslimer som bruker hijab ofte stigmatiserer muslimer som tar et valg om å ikke bære plagget, og stempler disse som horer og dårlige muslimer. Det skjer angivelig en «*bevisst segregering*» hvor muslimer ikke gifter seg med ikke-muslimer, og knytter seg sammen med forekomster av «*tvangsekte*» og et «*kjønnsapartheid.*» Alt i alt mener vedkommende at Norge har en «*vanvittig toleranse for intoleranse:*»

«La Norge gå foran som et godt eksempel og forby dette undertrykkelsesinstrumentet i politiet, domstolene, offentlig forvaltning, skole og sykehus. La Norge være den humanitære stormakt vi liker å kalle oss.»

I begge artiklene gjøres en rekke koplinger mellom det religiøse hodeplagget hijab, kvinneundertrykkelse og eksistensen av et moralpoliti innenfor muslimske miljøer i Norge. I motsetning til den mer generelle og vage beskrivelsen av at det finnes kulturelle baksider, slagg og problemer i minoritetsbefolkningen i artiklene for 2002, angir disse debattene helt

eksplisitt muslimer som gruppe som den minoritetsgruppen som har de problematiske kulturtrekkene. Det defineres klart og tydelig at noen av muslimenes skikker og vaner utgjør store utfordringer i tiden. Disse artiklene har flere likhetstrekk med de kulturhenviseende artiklene for 2002. Blant annet er de av *statisk* art da de behandler muslimer som en gruppe mennesker med noen felles problematiske og utfordrende kulturtrekk. Det vil si at de ikke behandles som enkeltmennesker, men representanter for en gruppe som er i en kulturs vold, noe Wikan (1995) definerer som rasisme. Videre anses disse problematiske kulturtrekkene som underlegne de norske verdier. Derigjennom plasseres visse trekk ved enkelte muslimer i en noe underlegen posisjon sammenlignet med de norske verdier. I dette tilfellet settes hijabbruk i klar sammenheng med kvinneundertrykkelse, et problematisk kulturtrekk ved muslimer som religiøs gruppe. Til sammen synes det som at muslimske kvinners hijabbruk er et uttrykk for et kulturtrekk plassert i en noe underlegen posisjon sammenlignet med de norske verdier. Denne bruken av kulturbegrepet minner om en plassering av kulturtrekk i et verdimesig hierarki, slik rasetenkningen forventes å plassere de ulike raser i et liknende hierarki.

En annen artikkel publisert i Verdens Gang denne dagen fungerer imidlertid som en *motstemme* til tanken om hijaben som et undertrykkelsesmoment. Jeg snakker om artikkelen «*under burkaen*» (01.02.10), som på sin side problematiserer at det religiøse plagget spesielt, og Islam generelt, fører til økt sosial kontroll over kvinnene. Vedkommende peker på at en har sett en økt interesse for Islam, og for en nytolkning av Koranen etter terrorangrepene i USA den 11.september 2001. Mange unge muslimer har ønsket å gå til Koranen for å finne svar på de mange mytene og dogmene om Islam som råder i samfunnet. Og resultatet har ikke blitt økt kontroll over kvinner, snarere «... en bølge av nytenkning i feministisk retning som strategi for frigjøring.» Samtidig uttaler Lovleen Brenna, leder for kvinnepanelet, at: «*minoritetsungdommer [opplever] å få moralpolitiet på Grønland etter seg når de utøver sin rett til å kle seg og oppføre seg som de vil.*» Artikkelenes hovedbudskap er uansett at en økt aktivitet innen Islam ikke nødvendigvis innebærer økt undertrykkelse og kontroll over kvinner, snarere starten på en feministisk bølge innenfor Islam. Denne opplysningen om at det finnes feminisme innenfor Islam, leder oss inn på en artikkel med overskriften «*Hev nivået!*» (Aftenposten 09.03.10). Artikkelen begynner med å nevne at det finnes en rekke muslimske og feministiske kvinner innenfor den internasjonale kvinnebevegelsen, men at denne feminismen fremdeles er ukjent for mange, og at «*debattnivået blir lavt når Islam er i søkelyset.*» Skribenten snakker her særlig om debatter og kommentarer på saker som foregår

på ulike debattfora på internett. Utsagn som de følgende er særlig bekymringsfulle for skribenten:

«... 'vekk med islam og alt faller til ro', 'muslimer er udemokratiske snyltere i samfunnet vårt, et element som burde være uønsket på alle nivå' ... 'lytt til Geert Wilders, Islam er i ferd med å forgifte våre vestlige samfunn.' Jeg leser og grøsser.»

Det største problemet med slike uttalelser, er at de ofte skrives av anonyme nettdebattanter og *«er en vesentlig del av den pågående samtalen mellom oss borgere.»* Slik *«sjikanøs tale, hatske fremstillinger og generaliseringer er egnet til å forgifte ethvert samfunn hvis slike tendenser slår rot.»* En tredje artikkel som fungerer som en motstemme til den statiske dekningen av muslimer, fremkommer i Verdens Gang, og har tittelen *«Overgrep mot barn»* (09.03.10). Her fortelles det en historie om en åtteårig elev ved en barneskole i Oslo, hvor læreren ved skolen ved en anledning forsøkte å rive hijaben av henne med beskjeden at *«hun ikke måtte tro hun kunne integreres i det norske samfunnet.»* Et forbud av hijab er i følge skribenten en innskrenking av norskmuslimers rett til å utøve sin religion, og vil i siste instans føre til fremmedgjøring og stigmatisering. Vedkommende beskriver forslaget som godtroende, men at redningsinstinktet i virkeligheten er:

«... basert på eurosentrisk blick på «de andre» og ikke på individuelle samtaler med kvinnene de snakker om. Muslimske kvinner blir umyndiggjort og frarøvet bestemmelsesmakt. Den samme makten som norske kvinner har kjempet med nebb og klør for å få.»

Her fremstilles *hijaben* som et uttrykk for menneskers frihet til å velge, og utøve sin religion, og *forslaget* som en inndragelse av denne rettigheten. Perspektivet er et helt annet enn i de artikler hvor det er *hijaben* som er et uttrykk for en undertrykkelse og mangel på frihet, og *forslaget* som indikerer en frihet for kvinnene. Disse artiklene er i tillegg et uttrykk for en mer miljø-dynamisk henvisning til muslimer. En anerkjenner at det eksisterer en større variasjon innen muslimske miljøer i Norge, at ikke alle kvinner er undertrykte, men at det finnes feminisme og aktivitet i ulike kvinnebevegelser, også hos muslimer. På den måten behandles muslimer i større grad som enkeltmennesker enn i den forrige serien av artikler. En annen tolkning er at artiklene fremmer et ønske om at befolkningen skal *innse* at det finnes en stor variasjon innen det muslimske miljøet, noe som på sin side indikerer at denne holdningen ikke er utbredt i samfunnet. Språkføringens art i disse artiklene, taler i sistnevnte retning, da de klart uttrykker motstand til en gruppetenkning når det kommer til muslimer, og ønsker et mer nyansert syn på saken. Dekningen bærer i mindre grad preg av gruppetenkning, og argumenterer på mange måter mot det bildet som ofte skisseres av muslimer som undertrykkere og undertrykte. Språkføringen er mer dynamisk også på den måten at muslimer

ses på som enkeltindivider som i samspill med andre mennesker definerer og redefinerer religionen, det vil si skaper nytenkning og bevegelse i de muslimske miljøene. Denne *diskursive motstanden* mot gruppetenkning i hijabsaken, indikerer et ønske om en annerledes språkføring og et annet syn på disse menneskene, og uttrykker klare innvendinger mot de refleksjoner mennesker i det norske samfunn gjør seg omkring disse temaene. Forekomsten av denne motstanden, fungerer derfor som en bekreftelse på at utvalgsåret 2010 – i likhet med 2002 – i stor grad er preget av mange miljø-statiske henvisninger til minoriteter.

Hopper vi fram til juni måned, trykker Aftenposten en artikkel som konkluderer hijabdebatten for denne gang, nemlig: «*Innvandrerforeldre kan...[?]*» (04.06.10). Her er partiet Sosialistisk Venstreparti (SV) i søkelyset i forbindelse med et nytt lovforslag. Her «*går SV inn for å tillate religiøse plagg og symboler i offentlige yrker som dommer og politi.*» De vil altså ikke forby slike symboler, ei heller for skolebarn, men holder fremdeles fast på at hijaben er et kvinneundertrykkende plagg. Dette «*fordi de reduserer kvinners handlefrihet og handler om sosial kontroll over kvinner. Et forbud er allikevel ikke veien å gå.*»

Ved ett sett av artiklene innen hijabdebatten fremstilles plagget som noe kvinneundertrykkende som fratrar kvinnene råderett over egen person til fordel for menn. Her ses hijaben på som en lite verneverdig del av muslimers kultur. Et annet sett av artikler innen hijabdebatten anser ikke hijab som noe kvinneundertrykkende, og er således en diskursiv motstemme til tanken om muslimske kvinner som undertrykte. Blant annet at en ikke kan frata mennesker retten til religionsfrihet og deres selvbestemmelsesrett til å bære hodeplagget (se: «*Overgrep mot barn.*»). Videre at Islam generelt og hijaben spesielt, er et mulig uttrykk for religionsutøvelse, noe som ikke er kvinneundertrykkende. Det kan snarere være et uttrykk for en økt interesse og aktivitet innen Islam, og fører også til muslimske feministers inntog (se: «*Under burkaen*»). Videre at det er stor uvitenhet blant nordmenn om islam og eksistensen av muslimske feminister i den internasjonale feministbevegelsen, at muslimske kvinner ikke er en masse med undertrykte mennesker (Se: «*Hev nivået!*»). I 2002 ønsket en å få bukt med det som blir kalt «*kvinneundertrykkende kulturer,*» og det bedrives kulturtikk av kulturer der kjønnslemlestelse, tvang og vold antas å være utbredt. I 2010 er en såpass kritisk til visse kulturtrekk at det debatteres om det religiøse plagget hijab burde forbys i offentlige posisjoner og i skolen. Plagget anses som kvinneundertrykkende i flere artikler. Som jeg allerede har pekt på, finnes det imidlertid også artikler som uttrykker motstand til denne tanken om at Islam generelt og hijab spesielt, er begrensende og undertrykkende for kvinnene.

Sett under ett, oppfatter jeg følgende mønstre i språkføringen innen seriene av kulturkritiske artikler i 2002 og 2010:

1: Kulturbegrepet benyttes for å vise til *betenkelige og problematiske sider* ved minoriteters kultur. Det refereres ikke til spesifikke kulturtrekk ved vår egen kultur med dette begrepet (det «norske»), kun til *deres* kulturtrekk.

2: En henviser til minoriteter som *grupper* (minoritetsgrupper): Dette kan være mer generelle henvisninger til grupper (innvandrere og asylsøkere), mennesker i visse landområder (Midtøsten, Sør-Asiatiske land og Pakistan), religiøse grupper som muslimer, eller henvisninger til «kvinneundertrykkende kulturer». En viser i mindre grad til minoriteter som enkeltmennesker.

3: En rekke kulturtrekk innen enkelte minoritetsgrupper fremstilles som underlegne/uholdbare sammenlignet med våre egne norske verdier (eller mer problematiske enn andre kulturtrekk), og er således beslektet med den biologisk-statistiske tanken om at det finnes «raser» som er underlegne de «øvre raser.» Muslimer fremstår som den gruppen med flest problematiske kulturtrekk.

4: En krever *endring* innen disse kulturene: noe som indirekte baserer seg på det miljø-dynamiske konseptet om at kulturer *blir slik* i møte med andre mennesker. Men:

5: Det fremstilles ikke at minoriteters «kultur» og majoritetens «kultur» skal møtes for å kanalisere disse ønskelige endringene. Endringen er *ensrettet* og skal angivelig foregå hos minoriteten uten innflytelse fra majoriteten. Det nevnes ingenting om at majoriteten vil gå gjennom en endring som følge av minoritetens kulturelle trekk.

Alt i alt vil jeg si at kulturbegrepet fremstår for meg som *statisk* i artiklenes dekning av visse minoritetsgrupper og deres problematiske eller underlegne kulturtrekk. De er statiske i sin plassering av mennesker i et slags hierarki etter deres kulturtrekk. Dekningen minner lite om den miljø-dynamiske tanken om at mennesker (og kulturer) blir slik i en ustoppelig og konstant sosial prosess (Jenkins 2008), og den mer kulturellevistiske idé om at kulturer av denne årsak ikke kan settes opp mot hverandre. Den minner snarere mer om ideen om at det finnes ulike raser som kan settes opp mot hverandre i et hierarki. I dette tilfellet at noen kulturer er mer verdifulle enn andre (Midtbøen og Rogstad 2010). I den forstand kan teoretikerne bak begreper som den nye rasismen, nyrasisme og kulturell diskriminering, ha rett i at kulturbegrepet, i vår samtid, på mange måter benyttes på en beslektet måte som

rasebegrepet. Selv om visse deler av noen artikler krever *endring* i disse kulturene (et syn som noe av logisk nødvendighet baserer seg på tanken om at det vil være *mulig* å endre dem), anser jeg den mer statiske siden ved artiklene som mer dominerende. Få av artiklene går lenger enn å *kreve* disse endringene, og snakker heller ikke om at majoritetsbefolkningen skal bidra i denne endringsprosessen.

Det er ikke til å komme unna at disse artiklene fremstår som av de mest statiske i hele materialet, og rokker derfor ved tanken om at vi skal ha gått fra en *statisk* biologisk dekning av minoriteter i retning av en *dynamisk* miljøtanke om menneskets stadige endring og påvirkning, i perioden 1902-2010.

4.2.3.5 Er hudfarge fortsatt avgjørende?

Foreløpig kan det se ut til at det hersker en statisk kulturlogikk og tidvis en dynamisk kulturforklaring i 2010. Allikevel forekommer det artikler som benytter seg av henvisninger til hudfarge også dette året. Den første artikkelen av denne typen står publisert i Dagsavisen (01.02.10), nemlig «*Likhet i likestillingskampen.*» Det er den fenotypiske henvisningen til ordet «svart» som plasserer denne artikkelen hit. Saken handler om at medisinerstudent Bushra Ishaq og Hannah Worenze Kvam blir invitert i Audun Lysbakkens (SV) likestillingspanel dette året. Kvam kommenterer at likestillingspanelet «... *går rett inn i alt jeg jobber med – som kvinne, som svart, som formidler.*» Ishaq påpeker at hun vanligvis blir «... *spurt om å forklare eller unnskyldte eller ta avstand fra noe enkeltmuslimer gjør eller har gjort,*» noe hun er lei av. Hun kommenterer også debatten om moralpolitiet:

«-Ta for eksempel bygdedyret. Det lever i beste velgående mange steder i Norge og rammer kvinner som blir utsatt for overgrep og ikke får den friheten de har krav på. Det er ikke bare på Grønland i Oslo moralismen står i veien.»

Det å være undertrykt som kvinne kan være noe usynlig i mange tilfeller, men hos «etniske minoriteter» blir det hele mye tydeligere. Her sikter hun muligens til at det er lettere å legge merke til utfordrende situasjoner hos minoriteter enn majoriteter, selv om situasjonen ikke nødvendigvis er verre hos minoriteten.

En annen henvisning til fenotype forekommer i Aftenpostens artikkel «*Byrådet stoler på [?]*» (21.04.10). Temaet denne gangen er integrering, og byråd Stian Berger Røsland (H/FrP)

mener at løsningen for å utjevne forskjeller og skape bedre integrerte borgere ligger i en god skole. Andre eksperter mener det må gjøres noe med bosetningen av minoriteter, før skolen som integreringsarena kan fungere. Det må rent konkret gjøres noe med at «... foreldre i Oslo flytter barna til 'hvitere' skoler,» noe som hemmer integreringen. En mener her at det finnes skoler nærmest «renset for norske elever.» Begrepet hvitere skoler benyttes for å vise til at noen skoler – særlig i Oslo – nesten utelukkende består av minoriteter.

Dernest trykker Verdens Gang (21.04.10) en kronikk om Harald Eias TV- program *Hjernevask* som blir sendt på NRK1, med overskriften «*Eias rasisme.*» Kronikken er en reaksjon fra en mor angående en av seriens episoder som omhandler rase. Moren gir uttrykk for at hun er glad for at hennes namibisk-norske datter lå og sov da episoden ble sendt. Hun skriver blant annet at:

«... tanken på at hun muligens kan ha arvet mine defekte og ufordelaktige gener eller egenskaper, opptar meg ... Men jeg klamrer meg likevel til sjansen for at hun likevel har arvet farens fortreffelige, norske gener.»

Eia starter serien med «noe som tilsynelatende skal være en flatterende omtale av personer av afrikansk opprinnelse, nemlig deres fysiske uovervinnelighet,» og skribenten reagerer kraftig på seriens innhold, som hun betegner som «vitenskapelig rasisme.» Hun mener det er viktig å være kritisk til serien, spesielt når en ser tilbake på apartheidideologien som «har vært tuftet på hvite menns imperialisme.» Anse gjerne denne artikkelen som en reaksjon på Eias grenseovertredelse i den NRK-sendte serien *Hjernevask*. Skribenten reagerer kraftig på den rasedebatten som ble fremsatt i seriens episode som tar for seg rase. Eia har uten tvil begitt seg ut på en argumentasjonsrekke som ved dette historiske tidspunktet ikke anses som stuerent eller informativ. Han har snarere trådt over en grense for det tillatte, og møter derfor reaksjoner i form av denne artikkelen.

Til sist i serien fenotypiske henvisninger i 2010, publiserer Aftenposten en kronikk med tittelen «*Norge må bli fargeblindt*» (27.09.10), hvor skribenten ønsker seg et «... *farveblindt Norge, hvor nordmenn av ulike etniske opphav spiller på alle samfunnsarenaer som likeverdige deltakere.*» Skribenten ser på det som viktig at mennesker skal knytte bånd med hverandre på individuelt grunnlag, og ikke som en gruppe. Her er skolen og barnehagen en viktig arena, skrives det. Dette fordi: «*De står for formidlingen av den kulturelle hovedbygningen, den som binder oss sammen som nasjon.*» Det at det ikke er obligatorisk

med barnehage, og at man har særtilpasset norskundervisning fører til at «de» sosialiseres «med hverandre og ikke med majoritetsbefolkningen.» Dette fører til en integreringspolitikk som legger opp til forskjeller på bakgrunn av etnisitet, jamfør skribenten.

De fenotypiske henvisningene i 2010 benyttes i forskjellige typer temaer om ulike minoriteter, og felles for dem alle er at det anses som informativt å benytte seg av referanser til hudfarge for å forklare temaet sitt. Det sistnevnte ønsket om et «fargeblindt Norge» kan indikere at hudfarge fremdeles anses som et skille mellom mennesker, noe skribenten vil til livs. Også reaksjonene på debatten om raser igangsatt av Eia, tyder på at dette ikke er en del av sannhetsregimet for samtiden.

Perioden 1991-2010 sett under ett peker i retning av en økende henvisning til begrepet kultur, til fordel for de mange henvisningene til minoritetenes hudfarge som vi så i de to første periodene. Mange av artiklene i denne perioden henviser *både* til religion og kultur i artiklene, særlig til innvandrere og muslimer og deres kulturtrekk (se punkt 4.2.4.2 og 4.2.4.5). Når en ser nærmere på de religionshenvisende artiklene, oppdager en fort at kulturlogikken og miljølogikken er mye mer utbredt i artiklene enn tabellene viser. Det vil si at den siste perioden i større grad er orientert mot miljølogikken – i idegrunnlag og meningsinnhold – enn de 12 prosentene som står oppført i tabellen antyder (se tabell A3 i appendix). Selv om denne perioden byr på en omfattende bruk av kulturbegrepet, viser mange av artiklene til en statisk logikk hvor minoritetenes kulturtrekk anses som problematiske. Selv om utviklingen utvilsomt har gått fra biologiske begreper og i retning av kulturhenvisninger, er ikke de sistnevnte alltid klare uttrykk for dynamiske logikker, slik vi gjerne tenker oss.

I den neste og konkluderende delen av studien, skal jeg samle trådene, og gå nærmere inn på hvorvidt denne empiriske gjennomgangen av avistekster tyder på et *reelt* diskursivt brudd fra en statisk biologidiskurs til en dynamisk miljødiskurs i minoritetsdekningen, og hvordan studiens hovedfunn kan forstås ut fra flere av studiens teorier og perspektiver.

Kapittel 5: Konklusjon og refleksjon

5.1 Hovedfunn

I denne studien har jeg jobbet for å belyse følgende hovedproblemstilling: «**Hvorvidt indikerer språkføringen i avisartiklene at det forekommer et diskursivt brudd fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen i perioden 1902-2010?**»

Underproblemstillingen klinger som følger: «**Svarer eventuelle endringer i artiklenes språkføring til tilsvarende endringer i grunnleggende logikk og bruksmåte: fra noe statisk til dynamisk?** Hvorvidt har vi så sett skifter, overganger og brudd i pressedekningen som indikerer en *reell endring* i språkføring, også i måten de benyttes på og hva de viser til? La oss se på noen av analysens hovedfunn i så henseende:

5.1.1 Skribenter tar avstand til rasetenkningen

I perioden 1902-1947 forekommer det ingen henvisninger til *rasebegrepet* eller *rasetenkning* i artiklene. Denne perioden anses som biologidiskursens storhetstid, men gir seg altså ikke til uttrykk i rasetenkning i pressedekningen av minoriteter i Norge i dette utvalget. I periodene 1953-1982 og 1991-2010 fremkommer det noen debatter rundt rase, rasetenkning og rasisme, der alle artiklene uttrykker *motstand og avstand til rasetenkningen*. Dette gjelder artikkelen om rasetenkning i USA i 1947 (se punkt 4.2.1.1), Hoaas-saken i 1976 (se punkt 4.2.3.3), den rasistiske demonstrasjonen i Brumunddal i 1991 (se punkt 4.2.4.1) og saken om Eias episode om rase i serien Hjernevask i 2010 (se punkt 4.2.4.6). Dette vil si at det ikke fremkommer artikler i perioden 1902-2010 som *fremmer* rasetenkning eller en rase-logikk fra skribentens side, verken i bruksmåte eller i hva begrepene viser til i artiklene. Kort oppsummert er det et generelt trekk ved materialet at *skribentene tar avstand til rasetenkning når en studerer språkføringenes bruksmåte og grunnleggende logikk*. Et neste spørsmål er om det benyttes andre typer biologisk baserte begreper i perioden og hva som kjennetegner disse over tid.

5.1.2 Hudfarge som den rådende sosiale distinksjonen fram til 1976?

Det fremkommer henvisninger til fenotyper under hele perioden, og det er alltid *hudfarge* det vises til med begrepene. Det er således liten endring i bruksmåten til disse henvisningene. I utgangspunktet forventet jeg flere fenotypiske henvisninger til andre fysiske kjennetegn ved minoriteten, som hodeform, ansiktstrekk og hårtype, spesielt i perioden 1902-1947. Den fysiske antropologien kartla og registrerte nemlig menneskers målbare forskjeller i både hudfarge og hodeform, på denne tiden. Dette dannet videre utgangspunktet for inndelingen av mennesker i ulike raser (Kjeldstadli 2008). Sett i lys av dette faktum, kan muligens den utstrakte henvisningen til hudfarge i den første perioden, gjenspeile den rasetenkningen som preget denne periodens forskning og forståelse av mennesker som biologiske vesener (og et uttrykk for ulike raser). Antallet henvisninger til hudfarge i dette materialet reduseres over tid: I perioden 1902-1947 faller 27 prosent av artiklene innunder denne kategorien, mot 23 prosent i 1953-1982 og seks prosent i tidsrommet 1991-2010. Denne bevegelsen bort fra en fenotypisk henvisning til minoriteter, indikerer således at en biologisk forståelse av mennesket er minkende til fordel for en annen forståelse. Et neste spørsmål er derfor når dette eventuelle diskursive bruddet eller overgangen finner sted i dette materialet?

I perioden 1902-1947 blir det i stor grad vist til fenotypisk *hudfarge* i dekingen av minoriteter. Begreper som «neger» og «hvite og sorte» brukes hyppig. Slik jeg tolker artiklene, er det oftest *skribenten selv* som viser til fenotypiske trekk som hudfarge – til forskjeller mellom hvit og svart – fram til utvalgsåret 1976. Dette året og i 1982 fremkommer det artikler med *opplysninger* om at hudfarge fremdeles kan være av betydning i samfunnet, at noen fremdeles mener at «fargede» er underlegne «hvite» mennesker (se Hoaas-debatten ved punkt 4.2.3.3), at det finnes en «hudbarriere» i Norge og at det eksisterer rasisme og diskriminering med bakgrunn i hudfarge (se punkt 4.2.3.4). Denne dekingen skiller seg fra den første periodens deking fordi den ikke benyttes av skribentene selv for å vise til fenotypiske forskjeller, men snarere *opplyser om* at det finnes mennesker som forfekter både rasetenkning, rasisme og diskriminering med bakgrunn i hudfarge i det norske samfunnet, og viser til *saksforhold* tilknyttet dette.

I perioden 1991-2010 viser få artikler til fenotyper, men fremdeles er det forskjeller i hudfarge – mellom svart og hvit – som trekkes fram i artiklene. Disse artiklene henviser, i likhet med årene 1976 og 1982, i hovedsak til *opplysninger om* at det finnes rasisme og diskriminering i samfunnet, og brukes således ikke på samme måte som perioden 1902-1947. I denne tidsperioden henviser *skribentene* selv som nevnt til minoritetene som henholdsvis hvite, svarte eller negre, mens disse artiklene i hovedsak omhandler *saksforhold* hvor noe rasistisk eller diskriminerende foregår. Selv om det finnes unntak på dette, oppfatter jeg at det har funnet sted et omfattende skifte fra begynnelsen av perioden – hvor skribenten bruker fenotypiske henvisninger for å vise til minoritetens hudfarge som sådan – til året 1976 og utover, hvor diskriminering, rasisme og andre saksforhold beskrives med henvisning til hudfarge. Perioden 1991-2010 preges i større grad av saksorienterte artikler – med en andel på 33 prosent av artiklene – samt henvisninger til minoritetens nasjonalitet (29 prosent), religion (20 prosent), og kultur (12 prosent), enn av biologiske henvisninger. (se tabell A3 i appendix). De fenotypiske henvisningene i denne siste perioden, kjennetegnes stort sett av det samme fokuset som artikler fra 1976 og utover: til *opplysninger om* at det finnes rasisme og diskriminering i samfunnet (eller utfordringer med bakgrunn i hudfarge), og de *saksforhold* dette gjelder.

Da det særlig forekommer fenotypiske henvisninger i den første utvalgsperioden, kan det synes som selve henvisningen til fenotypisk hudfarge fremdeles utgjør den mest naturlige distinksjonen å vise til fram til år 1976: året for rettssaken mot Hoas som tiltales med utgangspunkt i det som av skribenter kalles brudd på rasediskrimineringsparagrafen av 1965, som har sitt utgangspunkt i FN's rasediskrimineringskonvensjon av 1965 (NOU 2002), som ratifiseres i 1970. Det at konvensjonen ratifiseres i 1970, er en nokså klar indikasjon på at en ikke anerkjenner denne formen for tenkning, noe som etterfølges i form av rettergangen mot Hoas. Hva gjelder bruksmåten i de fenotypiske henvisningene, er ikke begrepene rettet nedsettende mot minoritetene. De setter ikke mennesker inn i et hierarki og viser heller ikke til eksistensen av ulike raser. At den biologiske fenotypen hudfarge utgjør den rådende beskrivelsen av ulike minoriteter minst fram til det overnevnte bruddet i 1976, plasserer allikevel denne perioden inn i en form for biologidiskurs. Selv om disse artiklene ikke kan sies å være dynamiske, da de vektlegger en stabil og statisk variabel – hudfarge – som ikke kan endres, er de imidlertid ikke av en like statisk art som den klassiske rasetenkningen, hvor mennesker plasseres i et verdimesig hierarki. I noen artikler har vi sett at «negre» eller «sorte» antas å ha en spesiell form for syngemåte og rytme, og en musikalitet som «hvite»

mennesker ikke kan leve opp til. Det at dette omtrent antas å ligge i hudfargen, er et klar biologisk-statisk trekk. I andre artikler konstaterer en kun at en person med annen hudfarge ankommer riket («*Negersangeren Todd D. kommer,*» VG 13.09.47) eller bruker fenotypene i helt andre sammenhenger, som med reklamene for lotterier i 1947 (se punkt 4.2.2.2). Her uttaler en ikke den samme statiske logikken, selv om det er hudfargen som benyttes som distinksjon mellom minoritet og majoritet, eller mellom den norske befolkning og besøkende fra andre land.

Kort oppsummert vil dette si at perioden 1902-1967 er preget av å forfekte en form for biologidiskurs, da hudfarge synes å være den rådende distinksjonen mellom majoritet og minoritet. En henvisning til menneskers hudfarge er en henvisning til biologisk-statistiske aspekter ved oss hvor en fødes slik og forblir slik. Dekningen plasserer ikke minoritetene i et verdimesig hierarki, og er derfor ikke like biologisk-statisk av natur som den klassiske rasetenkningen. Et neste spørsmål er om det finnes brudd og overganger i materialet som indikerer at vi har gått fra å henviser til ulike typer biologisk baserte begreper til miljøbegreper i utvalgsperioden?

5.1.3 Fra forskjeller i hudfarge til kulturelle forskjeller

Henvisninger til *kultur* oppstår først i den andre utvalgsperioden (1953-1982), nærmere bestemt i år 1967. Det antas at miljødiskursen oppstår en gang på 1950/60-tallet, noe denne studien kan bekrefte. Vi har sett at antall artikler som viser til kultur utgjør til sammen 11 prosent av artiklene i perioden 1953-1982, og 12 prosent i tidsrommet 1991-2010. Mange av artiklene i den sistnevnte perioden henviser *både* til religion og til en kulturlogikk i artiklene, særlig til muslimer som gruppe og deres kulturtrekk (se punkt 4.2.4.2 og 4.2.4.5). Når en ser nærmere på de religionshenvisende artiklene, oppdager en fort at kulturlogikken og miljølogikken er mye mer utbredt i artiklene enn tabellene viser (se tabell A1, A2 og A3 i appendix). Det vil si at den siste perioden i større grad er orientert mot miljølogikken – i idegrunnlag og meningsinnhold – enn de 12 prosentene som står oppført i tabellen antyder.

I materialets første kulturhenvisning «*Østlig og Vestlig*» (Aftenposten 08.03.67), beskrives forskjeller mellom en indisk minoritet og majoritetsbefolkningen som *kulturforskjeller*. Forskjeller i skikker og vaner mellom India og Norge beskrives som en ulikhet i kulturtrekk,

en kulturell ulikhet fordi vi vokser opp i ulike miljøer. Det er imidlertid ikke før i 1991 og utover at en slik miljødekning blir dominerende i materialet. Dette året snakker en for første gang i om det norske samfunnet som flerkulturelt. Valget av ordbruken flerkulturelt samfunn, indikerer i seg selv en overgang fra et fokus på fenotypiske kjennetegn som hudfarge, til ulikheter i kultur. Dersom biologidiskursen var rådende dette året, ville betegnelser som «flerfarget» eller «raseblandet samfunn» etter all sannsynlighet vært mer dekkende måter å beskrive en økning i minoritetsbefolkningen på. Når vi nærmer oss vår egen tid (i 2002 og 2010), kjennetegnes pressedeckningen av en omfattende kritikk av kulturtrekk ved bestemte minoritetsgrupper – særlig muslimer – eksempelvis når det kommer til omskjæring, tvang og vold. Jeg har allerede beskrevet disse artiklene som av de mest statiske i dette materialet. Dette fordi de viser til det som beskrives som *problematiske* og mer eller mindre *underlegne* kulturtrekk som: kjønnslemlestelse, tvangsekteskap, omskjæring av jenter, vold og andre overgrep i en kulturs navn. Den statiske bruksmåten ligger i at visse grupper av minoriteter behandles som representanter for sin kultur (les: gruppetenkning), og plasserer disse i en underordnet posisjon (les: et verdimesig hierarki). Det fremstilles som at majoriteten har kommet lenger enn mange minoriteter (les: minoriteter er i en underordnet posisjon), og derfor at minoritetens kulturtrekk er av lavere verdi enn majoritetens trekk. Det er særlig visse innvandrergupper og etter hvert muslimer som er gjenstand for denne typen dekning. Selv om det ikke nevnes hva skribentene legger i den norske kulturen, synes majoritetsbefolkningens kulturtrekk å fungere som mal for hvordan minoritetsbefolkningen bør bli. Plasseringen av minoritetene i denne formen for hierarki og tanken om mennesker som representanter for uforanderlige kulturer eller grupper (mennesker som bærer med seg kulturtrekk som kulturell arv), står i stor kontrast til ideen om kulturell identitet som en stadig endringsprosess. Noen av disse artiklene mener at en endring i disse kulturene er mulig, men det statiske budskapet er i min mening den dominerende ideen i de fleste artiklene. Mange av artiklene som henviser til kultur boltrer seg derfor i kolonnen «*ble slik*» (i tabell 1). Her beskriver man mer miljø-statiske kjennetegn ved visse kulturer og deres kulturtrekk som anses som problematiske. Man beskriver ikke hvordan minoritetskulturer «blir slik» i møtet med majoritetskulturen, men snarere hvordan minoriteters kulturtrekk som «ble slik» har stoppet opp og er problematiske.

Det er tydelig at vi står ovenfor en overgang i den rådende distinksjonen av minoriteter fra hudfarge til kultur fra året 1991, men det synes å etablere seg for fullt først i 2002 og 2010. Rent begrepslig sett har det derfor skjedd en endring fra en biologidiskurs til en miljødiskurs:

fra en beskrivelse av minoriteters hudfarge til deres kultur i denne perioden. Når en ser på bruksmåten og meningsinnholdet til disse begrepene over tid, synes imidlertid kulturbegrepet å være det mest statiske, og henvisningen til hudfarge mer nøytral enn en gjerne tenker seg. Henvisningen til hudfarge viser nemlig ikke direkte til tanken om de biologiske raser (selv om en kan argumentere for at selve henvisningen til forskjellen mellom hvite og sorte, er en gjenspeiling av tidens rasetenkning). Skribentene plasserer heller ikke de hvite som overlegne de sorte, og grupperer ikke mennesker i hierarkier etter deres hudfarge.

5.1.4 Liste over hovedfunn

Med utgangspunkt i denne analysen av avistekster, kan vi si at pressedekningen av norske minoriteter:

- ... har vært preget av en stor andel artikler med en nøytral/saksorientert dekning av minoriteter (særlig i perioden 1991-2010), og en stabil henvisning til minoriteters nasjonalitet over hele perioden.
- ... ikke har vært preget av rasetenkning og en plassering av mennesker i et rasehierarki, heller ikke i tidsrommet 1902-1947 (biologidiskursens angivelige storhetstid). I hele perioden tar en imidlertid avstand til denne typen tenkning (eksempelvis i artikkelen om rasetenkning i USA i 1947, Hoaas-saken i 1976, rasisme-saken i Brumunddal i 1991 og i Eias rasedebatt i 2010).
- ... har gått fra en slags fenotypisk skildring av minoriteter med basis i deres hudfarge (og tidvis en tanke om at mennesker er forskjellige fordi vi har ulik farge),⁵ til at det er menneskers kulturtrekk som danner utgangspunktet for dekningen (begynner for fullt i 1976, men blir først dominerende i materialet i årene 2002 og 2010). Til og med utvalgsåret 1967 henviser *skribentene selv* til minoritetens hudfarge, mens skribentene fra 1976 og utover (stort sett) *viser til* at hudfarge danner utgangspunktet for rasisme og diskriminering i samfunnet.
- ... bærer i vår egen tid – i 2002 og 2010 – preg av en verdimeslig plassering av

---

⁵ Dette gjelder eksempelvis artikkelserien i 1967 om Porgy & Bess hvor en bl.a. snakker om «negrenes spesielle syngemåte,» at «negrene» skiller seg fra de hvite i syngemåte. Videre i artikkelen *Jazz og essensialisme* (Verdens Gang 31.08. 67) hvor skribenten mener at de «sorte» jazz-musikerne er dyktigere enn de «hvite» på grunn av hudfargen. Til sist i artikkelen «*How to Make Your Man Behave in Ten Days (Two Can Play That Game)*» (Dagsavisen 05.08.02) som forteller om forskjellen på det skribenten kaller hvite og svarte filmer.

mennesker i «hierarkier,» med basis i deres kultur eller kulturtrekk. Muslimer som gruppe har vært særlig utsatt for denne dekningen, med det som gjerne beskrives som deres laverestående eller problematiske kulturtrekk.

- ... har derfor **ikke** vært preget av en utvikling fra en biologisk-*statisk* dekning av ulike raser i begynnelsen av perioden, til en miljø-*dynamisk* henvisning til kultur i slutten av perioden. Dette fordi at den biologiske dekningen i perioden 1902-1947 er mindre statisk (eller mer nøytral) enn antatt (se gjennomgangen i punkt 2.1.2). I tillegg har kulturhenvisningene i de to siste utvalgsårene vist seg å være av de mest statiske i hele materialet.

En konklusjon kan derfor være at vi har sett en overgang i begrepsbruk fra et fokus på hudfarge til kultur i perioden 1902-2010, og en systematisk motstand til rasetenkning, rasisme og diskriminering i artiklenes bruksmåte og meningsinnhold. Samtidig viser det seg at det er kulturhenvisningene som er av de mest statiske når en ser på deres bruksmåte og meningsinnhold. Svaret på spørsmålet «Hvorvidt indikerer språkføringen i avisartiklene at det forekommer et diskursivt brudd fra en biologiskdiskurs til en miljødiskurs i minoritetsdekningen i perioden 1902-2010?» blir altså både ja og nei. Ja fordi bruddene peker i retning av en overgang i de *begreper* som benyttes fra en biologiskdiskurs til en miljødiskurs. Nei fordi begrepenes *bruksmåter og idégrunnlag* ikke indikerer en overgang fra statiske til dynamiske henvisninger. Dersom du godtar at en overgang i begrephensvisninger automatisk innebærer et endret syn på mennesker fra en biologiskdiskurs til en kulturdiskurs, blir svaret ja. Hvis du i stedet forutsetter en endret bruksmåte fra noe statisk til noe dynamisk, blir svaret nei. Et tredje alternativ er å svare at overgangen til en viss grad har skjedd. En har sett reelle og store overganger der det tas avstand til rasetenkning, og at det gradvis etableres en logikk om at mennesker har ulike kulturtrekk og derfor er forskjellige. Samtidig anses minoritetenes kulturtrekk som problematiske og på mange måter underlegne våre egne kulturtrekk, noe som plasserer disse artiklene i en mer statisk kategori. Hvilket av alternativene du velger er opp til deg.

Min personlige tolkning er at en begrepslig overgang har funnet sted, at reelle brudd og overganger – i retning bort fra rasetenkning og henvisninger til hudfarge og i retning av kulturtenkning – har skjedd, men at overgangen ikke omfatter en klar endring fra statiske til dynamiske bruksmåter. Slik jeg oppfatter språkføringen i artiklene over tid, står det klart for meg at kulturbegrepet slik det fremsto for første gang i 1967 var et uttrykk for noe nytt. Det

vil si et reelt skifte i synet på menneskelig variasjon: fra en opptatthet av fysiske kjennetegn som hudfarge til kulturelle kjennetegn, og en forklaring av denne variasjonen som noe skapt av sosialiseringen i et samfunn. Bruksmåten til kulturbegrepet i et flertall av artiklene, viser imidlertid ikke til en slik miljø-dynamisk logikk, snarere til mer statiske tanker. Dette kan som tidligere nevnt dreie seg om forståelsen av at mennesker *tilhører* visse kulturer, og har noen *iboende* kulturtrekk kun ved å tilhøre denne bestemte gruppen. Videre at noen av disse kulturtrekkene kan rangeres over andre og mer underlegne kulturtrekk, at noen av disse trekkene er problematiske og må fjernes.

Min konklusjon blir at det har skjedd en begrepslig overgang fra bruk av biologiske begreper til miljøbegreper over tid – et uttrykk for noe nytt i dette materialet, – men at denne overgangen i det store og helt ikke tilsvarer en endring fra noe statisk til dynamisk. Snarere har pressedekningen av minoriteter gått fra å henvise til trekk knyttet til at minoritetene er «født slik» (i dette tilfelle med en bestemt fenotype, som sort eller hvit), til en henvisning til trekk ved minoritetene som «ble slik» (kulturtrekk ved muslimer og innvandrere som gruppe, eksempelvis kjønnslemlestelse, vold og undertrykkelse). Den diskursive overgangen kan derfor gå under slagordet «fra født slik til ble slik.»

5.2 Funnene i lys av teori

Jeg vil nå se nærmere på hvordan Michel Foucault, Emile Durkheim og andre perspektiver og teorier, kan belyse disse hovedfunnene ytterligere. Først til funnet om at materialet som helhet preges av mange saksorienterte/nøytrale henvisninger til minoriteter. Nøytrale artikler vil si saker som har havnet i Eide og Simonsens materiale, men som ikke henviser til minoriteten som sådan, snarere en konkret sak hvor det stort sett henvises til minoritetens navn. Jeg finner at 33 prosent av artiklene i perioden 1991-2010 er av nøytral/saksorientert art (se figur A3 i appendix), noe den tidligere forskningen jeg har hentet fram i punkt 1.3.1 i mindre grad har fanget opp eller fokuserer på. Etter å ha lest slik forskning, får en inntrykk av at pressedekningen er ladet med negative holdninger til minoriteter (Se IMDI 2009 og Eide 2000). Dette med unntak av boken til Lindstad og Fjeldstad (2005), som nevner at innvandrere oftere enn før fremstår som vanlige samfunnsborgere i avisspaltene. Riktignok finner også jeg at en del artikler i vår egen tid preges av en «skepsis» ovenfor enkeltminoriteter eller enkelte grupper av minoriteter. Dette gjelder særlig for de

kulturhenvisende artiklene, spesielt i 2002 og 2010, som benytter seg av en statisk språkføring i sin minoritetsbeskrivelse, noe som spesielt går ut over innvandrere- og muslimer som grupper. At minoritetsdekningen preges av en såpass stor andel nøytrale/saksorienterte artikler, er derfor noe overraskende. Personlig forventet jeg meg en betydelig mindre andel slike henvisninger.

Et annet overraskende hovedfunn, er at henvisninger til minoritetens nasjonalitet er såpass mange og holder seg forholdsvis stabile over tid. Her er det særlig mennesker med annen nasjonalitet, som «kommer fra» eller har slektninger fra fjernereliggende deler av verden, som er utgangspunktet for dekningen. Jamfør Kjeldstadli (2008), danner nasjonalitet utgangspunktet for den dominerende klassifiseringen i Norge, særlig etter 1814. Etnisitet antas å overta mot slutten av 1800-tallet. At henvisningene til nasjonalitet er så dominerende som de er i mitt materiale, kan sette spørsmålstegn ved om overgangene fra den ene epoken til den andre, i Kjeldstadlis oversikt, i realiteten er så klare og endelige som det fremstilles. Mitt funn indikerer nemlig at nasjonalitet som klassifikasjon er viktig også i dag (selv om antall henvisninger har gått noe ned over tid).

Alt i alt er variasjonen i minoritetshenvisningene større enn antatt, og inkluderer både nasjonalitetshenvisninger, sakshenvisninger, språkhenviisninger, religionshenviisninger, kulturhenviisninger og politiske henviisninger. I tillegg er henviisningene til biologi – her hudfarge – i begynnelsen av utvalgsperioden mildere enn forventet, og kulturhenviisningene i slutten av perioden mer statiske enn antatt.

Med bakgrunn i Foucault, kan et relevant spørsmål å stille funnene, være om det kan avgrenses et klart *diskursivt regime* eller *sannhetsregime* i minoritetsdekningen i utvalgsperioden (Foucault 1980:109-133). Det vil si om visse diskurstyper fremstår som mer aksepterte og sanne enn andre i artiklene. En måte å belyse dette på, er å legge merke til om skribenten uttrykker motstand eller enighet til noe i visse artikler. Eksempler på uenighet finnes blant annet i motstanden til rasetenkning i artikkelen om rasetenkning i USA i 1947, i Hoaas-saken i 1976, i rasismesaken i Brumunddal i 1991 og i Harald Eias rasedebatt i 2010. Disse sender kraftige signaler om at rasetenkning ikke aksepteres som en del av sannhetsregimet disse årene. Eller sagt på en annen måte: Dersom en ytrer seg rasistisk eller om rasetenkning, befinner en seg utenfor det rådende sannhetsregimet om minoriteter, og en vil få motreaksjoner. I dette tilfellet i form av artikler som tar avstand til disse tankene.

Kanskje er det slik at rasistiske holdninger eksisterer i samfunnet for øvrig, men at disse stemmene ikke fremkommer i avisspaltene? I så tilfelle kan en si at det diskursive sannhetsregimet vi snakker om her, angir regler for hva som kan sies i den offentlige dekingen av minoriteter, noe som ikke nødvendigvis gjelder for alle miljøer i samfunnet ellers. På tilsvarende vis indikerer den omfattende henvisningen til fenotyper i begynnelsen av perioden, og kulturbegrepet i slutten av perioden, på en spesifisering av dette sannhetsregimet når det kommer til minoriteter. Det anses som relevant å henwise til minoritetens hudfarge og kultur over tid, og det forekommer få brudd på disse reglene, noe som bekrefter dets sannhetsverdi og makt til enhver tid. Neumann (2001) definerer blant annet det diskursive som det som fremstår som normalt og uproblematiskert i en kontekst. Det uproblematiskerte ved de begreper som til enhver tid benyttes hos skribenter for å henwise til forskjellige minoriteter, angir den diskursive sannhetsverdien til enhver tid. Ved brudd på dette uproblematiskerte, og de overnevnte reaksjonene på disse bruddene, konkretiseres grensene for hva som er innenfor og utenfor diskursen, og den henholdsvis riktige eller uriktige måten å dekke minoritetssaker på. Det kan synes som at den riktige måten å dekke minoritetssaker på – det vil si som er innenfor det rådende sannhetsregimet i perioden – beveger seg fra en fenotypisk henvisning til hudfarge – til en miljøfundert kulturhenvisning. Ved brudd på dette sannhetsregimet, for eksempel hos Hoaas, i Myrdals demonstrasjon i Brumunddal og til en viss grad hos Harald Eia – som alle benytter seg av en biologisk fundert logikk – reagerer skribentene som tar avstand til ideologien.

Vel, kanskje er det slik at det har skjedd en endring i det overordnede sannhetsregimet, fra en biologisk diskurs til en kulturdiskurs, men hvordan kan vi forstå denne endringen? Hvordan ville Emile Durkheim tolket dette? Kan utviklingen i den språkføringen som skribenter til enhver tid benytter i sin minoritetsdeking, eksempelvis tolkes som en endring i det Durkheim kaller den kollektive tanken, i dette tilfellet om minoriteter? For eksempel kommer UNESCOs ekspertpanel med en uttalelse i 1950 hvor rasetenkningen avvises i lys av nyere forskning, og beskriver den som en sosial myte (Larvik 1998:55). Blir det i disse årene etablert en ny kollektiv tanke om hva menneskers variasjon er et uttrykk for, i retning av en mer sosiologisk miljølogikk? Har Kjeldstadli (2008) rett i at refleksjoner gjort i kjølevannet av Holocaust, svekket den biologiske rasetenkningen? Som vi har sett, viser begrepene den kollektive tanken eller den kollektive bevisstheten, til et samfunns oppfatninger og holdninger som er felles for alle medlemmene (Martinussen 2004). Til en viss grad står de hevet over enkeltmennesket og angir noen regler for hva som kan sies og gjøres (kollektive

representasjoner). Foucaults begrep epistemer er beslektet med det sistnevnte begrepet og viser til regler for hva som kan ytres innenfor en bestemt epoke. Sett gjennom disse teoriene, vil den begreplige overgangen fra henvisning til hudfarge til kultur, være et uttrykk for slike endrede regler i den historiske epoken som helhet. Det fremstår eksempelvis som uproblematisk å vise til minoritetens hudfarge i begynnelsen av perioden, mens disse begrepene ikke fremstår som relevante i 1991 (i Brumunddal-saken) og 2010 (i Eia-saken). Muligens har dette sammenheng med et endret lovverk når det kommer til rasediskriminering (FNs konvensjon om rasediskriminering av 1965, Norges ratifisering av denne i 1970 og innføring av rasismeparagrafen og diskrimineringsparagrafen i år 2005). Det kan som tidligere nevnt, også ha sin årsak i forskningens forkastelse av tradisjonell biologisk rasetenkning, og et skifte mot mer miljørettet forskning som forklaring på etniske ulikheter.

På tross av den diskursive overgangen fra henvisninger til hudfarge til kultur, har det ikke skjedd en endring fra en grunnleggende statisk tanken om at mennesker er og forblir ulike til en dynamisk logikk om at mennesker blir slik. Hvordan kan dette forklares ytterligere? Er dekningen i den siste perioden et uttrykk for nyrasisme, for at tanker fra rasetenkningen iføres en ny språkdrakt i kulturbegrepet? Først av alt må jeg repetere at ingen av artiklene i dette materialet forfekter en rasetenkning, men som allerede nevnt fungerer i det minste deler av kulturhenvisningene fra 1991 og utover som en mer statisk beskrivelse av allerede satte kulturer, altså litt underlegne eller problematiske kulturer (og kulturtrekk) som «ble slik» (se figur 1). Dette vil si til tanken om at den prosessuelle og dynamiske utviklingen av kulturer har stoppet opp. Et annet fellestrekk som kulturbegrepet har med rasetenkningen, er at det er *våre* verdier og *våre* kulturtrekk – det norske – som de andre og mer underlegne kulturene sammenlignes opp mot, i et slags hierarki. Slik sett kan den nyrasistiske «tradisjonen» være inne på noe når de påpeker at kulturbegrepet kan se ut til å fylle den funksjonen som rasebegrepet hadde tidligere, eller i det minste brukes på en beslektet måte. Da denne studien ikke består av artikler som fremmer rasetenkning, kan jeg imidlertid ikke konkludere med at kulturhenvisninger har *erstattet* rasebegrepet i dette materialet. For å trekke fram Ålunds (2002) konseptualisering av etnisitetsbegrepet, kan kulturhenvisningene også minne om det hun kaller det premordalistiske etnisitetsbegrepet. I denne tradisjonen er det vanlig å henvise til en form for kulturell arv hvor mennesker antas å gro røtter innen en bestemt etnisk gruppe, særlig knyttet til språk, religion og territorium. Kulturbegrepet benyttes etter min mening om denne mer statiske tanken om at mennesker fødes inn i visse kulturer, og får visse kulturtrekk som de tar med seg resten av livet. De kulturhenvisende artiklene brukes i mindre grad om det

mer konstruktivistiske etnisitetsbegrepet, hvor etnisitet ses som noe skapt gjennom en sosial prosess, hvor en gjøres til en del av kultur og et samfunns kulturelle identitet gjennom dens sosialiseringsspross.

Alt i alt vil jeg si at det kan være mange måter å tolke grunnlaget for at kulturbegrepet ikke er mer dynamisk i sin bruksmåte og logikk enn det viser seg å være. Blant annet kan dette forstås som at en i bunn og grunn viser til det samme med de ulike begrepene (enten det er rase, fenotype, kultur eller etnisitet som benyttes), til forskjeller mellom minoriteten og majoriteten. Eventuelt at poenget med å henvise til både hudfarge og kultur i disse artiklene, ikke er å rette fokus mot tanken om det sosiale mennesket som kontinuerlig formes i møtet med andre mennesker (selv om en måtte ha en personlig oppfatning av dette). Snarere kan begrepet brukes for å vise til det som oppleves som umiddelbare forskjeller mellom oss, i hudfarge, i fremmede skikker og i levesett mellom kulturer.

Det endelige spørsmålet som kan reises i denne omgang, er om overgangen fra en fenotypisk biologidiskurs til en kulturfundert miljødiskurs, i det hele tatt er uttrykk for en omfattende endring? På tross av at utviklingen i språkføringen omkring minoriteter ikke har gått i retning av mer dynamiske artikler, vil jeg si at overgangen fra å vise til hudfarge til kultur, er en stor og reell endring. Først og fremst er det en forandring fra å vise til et biologisk kjennetegn ved mennesket, til et miljøfundert kjennetegn ved mennesket. Noe som igjen gjenspeiler en omfattende historisk endring i samfunnets sannhetsdiskurs når det kommer til etnisitet, og grunnlaget for etniske ulikheter. Det er imidlertid påfallende mange av de kulturhenviseende artiklene som allikevel viser til den statiske tanken om at kulturene «ble slik,» snarere enn at de «blir slik» (se figur 1). Hvor dyptgripende endringen i sannhetsdiskurs fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i realiteten er, kan derfor diskuteres. Konklusjonen må derfor bli at det forekommer et skifte fra en biologidiskurs til en miljødiskurs, men at endringen ikke går i retning av en klar dynamisk logikk om minoritetene, som antatt.

Det er lett å la seg villedes av begrepsendringer, at en endring i de begreper som benyttes i skribenters henvisning til minoriteter, tilsvarer en like endret logikk og bruksmåte. Det vil derfor være viktig å gå forbi disse tilsynelatende endringene, og dykke dypere inn i materien for å oppdage *reelle endringer* i begreper bruksmåte og grunnleggende logikker. I dette tilfellet peker i utgangspunktet begrepsendringene i skribenters henvisning til minoriteter i retning av en klar overgang fra en biologidiskurs til en miljødiskurs. Men ved å ta en nærmere

titt på endringene, viser det seg imidlertid at endringen ikke er like entydig og klar som antatt. Den går i større grad fra en tanke om at minoriteter «fødes slik» til at de «ble slik,» snarere enn fra «fødes slik» til «blir slik.»

5.3 Veien videre

I dette prosjektet har jeg boltret meg i pressedekningen av minoriteter i Norge slik den har fortonet seg i perioden 1902-2010. Jeg har kun analysert *innenriksdelen* av Eide og Simonsens (2007) materiale, slik at en interessant videreføring av dette prosjektet, vil være å ta en titt på *utenriksdekningen* i den samme perioden (også for andre aviser). Deretter kan funnene fra de respektive prosjekter sammenlignes for å gi et mer dekkende bilde av hvilke språkføringer som til enhver tid har vært det rådende i deknningen av minoriteter over tid, og hva som har vært den korrekte måten å forklare menneskelig etnisk variasjon på. Det er sannsynlig at de første utvalgsårene i utenriksdekningen i større grad enn i denne studien vil være preget av en rasebeskrivelse av minoriteter. Dette skyldes at Norge ikke hadde en betydelig minoritetsbefolkning disse årene, med det resultat at slik rasebasert språkføring ikke fanges opp av en analyse av innenriksdekningen. I prosessen hvor jeg skulle sortere innenriksstoffet fra utenriksstoffet, la jeg merke til at det finnes en del henvisninger til rase særlig for perioden 1902-1947. Dette forteller meg at henvisninger til rase (mulig statistisk-biologiske logikker), kan prege minoritetsdekningen i atskillig større grad enn hva jeg har fanget opp, noe som igjen kan indikere at vi allikevel har gått fra en statistisk raselogikk til en, relativt sett mer dynamisk kulturlogikk.

Mitt fokus for studien har vært å ta en titt på mulige brudd og overganger som kan indikere at vi har gått fra en biologidiskurs til en miljødiskurs i deknningen. Men også andre aspekter ved materialet enn denne diskursive overgangen fortjener videre fokus. Dersom dette var et større prosjekt, ville jeg gått nærmere inn på alle de øvrige kategoriene og undersøkt utviklingen i disse. Særlig utviklingen i saksorienterte/nøytrale artikler og henvisninger til nasjonalitet kan gi interessante innblikk i variasjonene i minoritetsdekningen og språkføringen som velges over tid. Det vil også være interessant å analysere minoritetsdekningen med fokus på eventuelle forskjeller mellom bygd og by i den språkføringen som velges. På hvilke måter skiller lokalavisenes dekning av minoriteter seg fra riksavisene? Det er ikke gitt at de samme

funnene gjelder for lokalavisenes historiske dekning av minoritetssaker.

I tillegg kan det være spennende å sammenligne utviklingstrekkene i pressedekningen av minoriteter, med utviklingen i statsdokumenter, lover og reguleringer, som kan tenkes å være av påvirkning på skribentenes beskrivelser av minoriteten. Endrer pressedekningen karakter i takt med lover og regler i samfunnet, eller henger gamle språkføringer igjen? De offentlige dokumentene i seg selv kan også danne utgangspunktet for en slik diskursanalyse av biologidiskursen og miljødiskursens utvikling. For eksempel kan en se nærmere på UNESCOs forkastelse av rasebegrepet til fordel for begrepet etnisitet i 1950, FNs konvensjon om rasediskriminering av 1965, og §§ 135a og 349a (rasismeparagrafen og diskrimineringsparagrafen) som tas inn i lovverket i 1970. I tillegg diskrimineringsloven av 2005. Hva kjennetegner disse nye bestemmelsene, og hva er diskursivt sett nytt i dem, sammenlignet med den biologiske forståelsen som er å finne i en rekke vitenskapelige publikasjoner fram til rundt 1930-1940-tallet? Og hvordan samsvarer dette med funnene i denne studien?

Litteraturliste:

- Allern, Sigurd (1996): *Kildenes makt. Ytringsfrihetens politiske økonomi*. Oslo: Pax Forlag.
- Allern, Sigurd (2001): *Nyhetsverdier: Om markedsorientering og journalistikk I ti norske aviser*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Alvesson, Mats og Kaj Sköldberg (2009): *Reflexive methodology: new vistas for Qualitative Research*. London: Sage Publications.
- Andersen, Niels Åkerstrøm (1999): *Diskursive analysestrategier. Foucault, Koselleck, Laclau, Luhmann*. København: Nyt fra Samfundsvidenskaberne.
- Balibar, Etienne (1991): "Is there a neo-racism?" I: E. Balibar og I. Wallerstein (red.): *Race, Nation and Class: Ambiguous Identities*. London: Verso.
- Barker, Martin (1981): *The New Racism*. London: Junction Books.
- Bastiansen, Henrik Grue og Hans Fredrik Dahl (2003): *Norsk mediehistorie*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Berger, Peter og Thomas Luckmanns (1966): *The Social Construction of Reality. a treatise in the sociology of knowledge*. Harmondsworth: Penguin.
- Brochmann, Grete og Knut Kjeldstadli (2008): *A history of Immigration. The case of Norway 900-2000*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Dahl, Hans Fredrik (2002): "Rase' i norsk debatt 1900-1950." I: *Sosiologi i dag*, årgang 32, nr 4 2002, 35-57.
- Downing, John og Charles Husband (2005): *Representing 'race': racisms, ethnicities and media*. London: SAGE publications.
- Durkheim, Emile (1974): *Sociology and philosophy*. New York: The Free Press.
- Durkheim, Emile (1964): *The elementary forms of the religious life*. London: Hollen Street Press.
- Eide, Elisabeth (red.) (2000): *Narrespeil. Kjønn, sex og medier*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Eide, Elisabeth og Anne Hege Simonsen (2005): *Å se verden fra et annet sted. Medier, norskhet og fremmedhet*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.
- Eide, Elisabeth og Anne Hege Simonsen (2007): *Mistenkelige utlendinger. Minoriteter i norsk presse gjennom hundre år*. Kristiansand: Høyskoleforlaget.
- Emirbayer, Mustafa (2003) (red.): *Emile Durkheim. Sociologist of modernity*. Malden: Blackwell Publishing.

- Eriksen, Thomas Hylland (1998): *Små steder – store spørsmål. Innføring i sosialantropologi*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Fagerholt, Randi Ann (2011): *Kampen om helsen: En kvantitativ studie av koblinger mellom en offentlig ekspertdiskurs og ungdoms livsstilspraksiser*. Masteroppgave i Sosiologi, NTNU.
- Foucault, Michel (1966): *Tingenes orden*. Oslo: Spartacus Forlag.
- Foucault, Michel (1970): 'Diskurs og diskontinuitet.' I: Peter Madsen. *Strukturalisme. En antologi*. København: Rhodos.
- Foucault, Michel (1972): *The Archeology of Knowledge*. Oversettelse av A.M. Sheridan Smith. London/New York: Routledge Classics (Orig. utg. 1969).
- Foucault, Michel (1975): 'An Interview with Michel Foucault.' I: *History of the Present*, Nr. 1, feb. 1985, side 2-3, 14. Intervju med Jean-Louis Ezine. Trans. Renée Morel. Opprinnelig publisert som 'Sur la sellette.' I: *Les Nouvelles Littéraires*, 17. mar. 1975.
- Foucault, Michel (1980): *Power/Knowledge. Selected interviews and other writings, 1972-1977*. New York: Vintage Books.
- Foucault, Michel (1999): *Diskursens orden*. Oversettelse og etterord av Espen Schaanning. Oslo: Spartacus forlag. (Orig. utg. 1971).
- Fuglerud, Øivind (2007): "Innledning" i Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen (red.) (2007): *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax Forlag.
- Gill, Rosalind (2000): "Discourse Analysis." I: *Qualitative Researching with text, image and sound: A handbook*. Martin W. Bauer og George Gaskell (red.). London: Sage Publications.
- Gullestad, Marianne (2002): *Det norske sett med nye øyne*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Hagen, Elisabeth (2000): "Sju barn og analfabet? Å gjere ein fordom til ein etterdom. Om 'Innvandrerkvinnene' i mediebildet." I: Eide, Elisabeth (red.) (2000): *Narrespeil. Kjønn, sex og medier*. Kristiansand S: Høyskoleforlaget.
- Hammer, Svein (2001): 'Diskursbegrepet i sosiologisk relieff.' I: *Sosiologi i dag*, 4/2001, årgang 31, nr. 4, 7-24.
- Hammer, Svein (2010): *Michel Foucault (1926-1984)*. Forelesning. Trondheim: Institutt for sosiologi og statsvitenskap, 01.09.2010.
- Heede, Dag (2002): *Det tomme mennesket. Introduktion til Michel Foucault*. København: Museum Tasculanum Forlag.
- Haynes, Amanda (2007): "Mass media re-presentations of the social world: ethnicity and

- ‘race.’” I: Eoin Deveraux (red.): *Media studies. Key Issues and Debates*. London: Sage Publications.
- Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (2009): *Innvandrere i norske medier: Medieskapt islamfrykt og usynlig hverdagsliv*. Hentet 29.april 2011 fra: http://www.imdi.no/Documents/Rapporter/IMDI_Aarsrapport_2009_hele.pdf.
- Jenkins, Richard (2008): *Social Identity*. London: Routledge.
- Jørgensen, Marianne Winter og Louise Phillips (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Fredriksberg C: Roskilde Universitetsforlag.
- Kleiven, Hanne Hestvik (2009): ‘Fantastisk eller farefullt? Norske avisers dekning av assistert befruktning fra 1978 til 2007’. I: *Sosiologisk tidsskrift* volum 17, 20-40.
- Kjeldstadli, Knut (red.), Hallvard Tjelmeland og Grete Brochmann (2003): *Norsk innvandringshistorie. Bind 3. I globaliseringens tid 1940-2000*. Oslo: Pax Forlag.
- Kjeldstadli, Knut (2008): *Sammensatte samfunn. Innvandring og integrering*. Oslo: Pax forlag.
- Kneer, Georg og Armin Nassehi (1997): *Niklas Luhmann – introduktion til teorien om sociale systemer*. Oversettelse av Nils Mortensen. København: Hans Reitzels Forlag. (orig. Utg. 1993).
- Kaarhus, Randi (2001): ‘En Foucault-inspirert diskursanalyse.’ I: *Sosiologi i dag*, 4/2001, årgang 31, nr. 4, 25-46.
- Larsen, Finn (1997:169): ‘kultur.’ I: Olav Korsnes, Heine Andresen og Thomas Brante (red.): *Sosiologisk leksikon*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lavik, N. J. (1998) *Rasismens intellektuelle røtter*. Oslo: Tano Aschehoug.
- Luhmann, Niklas (2000): *The reality of the Mass Media*. Oxford: Polity Press.
- Lindstad, Merete og Øivind Fjeldstad (2005): *Av utenlandsk opprinnelse. Nye nordmenn i avisspaltene*. Kristiansand: IJ-forlaget.
- Markham, Anette N. (2007): ‘The internet as research context.’ I: Clive Seale, Giampietro Gobo, Jaber F. Gubrium og David Silverman (red.). *Qualitative Research Practice*. Los Angeles: Sage Publications.
- Martinussen, Willy (2004): *Kultursosiologi*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Matheson, Donald (2005): *Media Discourses. Analyzing Media Texts*. Berkshire: Open University Press.
- Mathiesen, Thomas (2010): *Makt og medier. En innføring i mediesosiologi*. Oslo: Pax Forlag.
- Matthes, Jörg (2009): ‘What’s in a frame? A content analysis of media framing studies in the

world's leading communication journals, 1990-2005.' I: *Journalism and Mass Communication Quarterly*, 86 – 2.

Midtbøen, Arnfinn og Jon Rogstad (2009): *Rasisme og diskriminering: begreper, kontroverser og nye perspektiver*. Oslo: Norges forskningsråd.

Mills, C. Wright (1959): *The Sociological Imagination*. New York: Grove Press.

Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Bergen: Fagbokforlaget.

NOU (2002:4): *Ny straffelov. Straffelovkomisjonens delutredning VII*. Oslo: Statens Forvaltningstjeneste.

Norsk Presseforbund (2007a): "Tekstrekameplakaten: Om skille mellom redaksjonelt stoff og reklame/sponsing." Hentet 12.11.2011 fra: <http://presse.no/Etisk-regelverk/Tekstrekameplakaten>.

Norsk Presseforbund (2007b): "Redaktørplakaten: Redaktørens plikter og rettigheter." Hentet 12.11.2011 fra: <http://presse.no/Etisk-regelverk/Redaktoerplakaten>.

Norsk Presseforbund (2008): "Vær Varsom-plakaten. Etske normer for pressen (trykt presse, radio, fjernsyn og nettpublikasjoner)." Hentet 31.oktober 2011 fra: <http://presse.no/Etisk-regelverk/Vaer-Varsom-plakaten/>.

Nightingale, David og John Cromby (red.) (1999): *Social constructionist psychology: a critical analysis of theory and practice*. Buckingham: Open University Press.

Niemi, Einar, Jan Eivind Myhre og Knut Kjeldstadli (2003): *Norsk innvandringshistorie. Bind 2. I Nasjonalstatens tid 1814-1940*. Oslo: Pax Forlag A/S.

Phillips, Nelson og Cynthia Hardy (2002): *Discourse analysis. Investigating Processes of Social Construction*. London: Sage Publications.

Potter, Jonathan og Margaret Wetherell (1987): *Discourse and social psychology: beyond attitudes and behavior*. London: Sage Publications.

Prieur, Annich (2007): «Ulykkespunkter i kulturtrafikken» i Fuglerud, Øivind og Thomas Hylland Eriksen (red.) (2007): *Grenser for kultur? Perspektiver fra norsk minoritetsforskning*. Oslo: Pax Forlag.

Regjeringen.no (2011): «FNs rasediskrimineringskonvensjon.» Hentet den 08.08.2012 fra: <http://www.regjeringen.no/nb/dep/bld/ryddemappe/temainnhold/fns-rasediskrimineringskonvensjon-.html?id=654030>.

- Rex, John (1986): *Race and Ethnicity*. Buckingham: Open University Press.
- Rogstad, Jon og Arnfinn Haagensen Midtbøen (2010): «Den utdannede, den etterlatte og den drepte Mot en ny forståelse av rasisme og diskriminering.»
I: Sosiologisk tidsskrift nr. 1 2010, 31-52.
- Schuldt, Christian (2006): *Luhmann for begyndere*. København: Unge Pædagoger.
- Schwebs, Ture og Helge Østbye (2007): *Media i samfunnet*. Oslo: Det Norske Samlaget.
- Schaanning, Espen (1997): «Diskursens materialitet. Fra Foucault til Latour» i hans *Vitenskap som skapt viten*. Oslo: Spartacus forlag (180-205).
- Schaanning, Espen (2000): *Fortiden i våre hender. Foucault som vitenshåndtør. Bind 1 - teoretisk praksis*. Oslo: Unipub forlag.
- Sohlberg, Peter og Ann-Marie Sohlberg (2001): *Kunskapens former. Vetenskapsteori och forskningsmetod*. Stockholm: Liber.
- Strøm, Sunniva (2005): *Flyktninger i Norge – et innblikk i livshistorier. En kvalitativ tilnærming for å få et innblikk i flyktnings situasjon i det moderne Norge*.
Hovedoppgave i Sosiologi. Institutt for sosiologi og statsvitenskap, NTNU Trondheim.
- Tjelmeland, Hallvard og Grete Brochmann (2003): *Norsk innvandringshistorie. Bind 3. I globaliseringens tid 1940-2000*. Oslo: Pax Forlag A/S.
- Tjora, Aksel (2010): *Kvalitative forskningsmetoder i praksis*. Oslo: Gyldendal Akademiske.
- Wikan, Unni (1995): “Kulturfundamentalismen.” I: *Samtiden* nr. 5, 21-33.
- Wikan, Unni (1999): “Culture: a new concept of race.” I: *Social Anthropology*.
Cambridge University Press, vil. 7 part 1.
- Ålund, Alexandra (2002): “The Specter of Ethnicity” I: *Papers on Transcultural Studies*.
Nr. 1/02.

Appendix:

Vedlegg 1: Avisartikler

1902:

Arbeiderbladet (05.09.02): «Nyt hjem for omstreiferes børn.»

Arbeiderbladet (19.02.02): «Mistænkelige Udlændinger.»

1919:

Aftenposten (05.09.19): «Beskatning af udlændinger. Skandinavisk konferanse.»

Arbeiderbladet (05.09.19): «Tilstrømning av utlændinger.»

Aftenposten (07.03.19): «Fremmedinvasjonen i Aker.»

Aftenposten (07.03.19): «Officererne skal lære lappisk og kvænsk.»

Aftenposten (07.03.19): «Zigøinerplagen.»

1928:

Aftenbladet (30.08.28): «Sigøinere på Norstrand. De vil bli sendt ut av landet igjen.»

Verdens Gang (1928): «Al Brown synger negersanger på Scala.»

1935:

Aftenposten (28.02.35): «Negerkvartett.»

Verdens Gang (21.08.35): «Sigøinerne kommer.»

Verdens Gang (05.08.35): «Lappen som syntes han solgte for få likkister.»

1947:

Arbeiderbladet (13.09.47): «Afrika. Ideal flatbrød som også fåes i Afrika.»

Aftenposten (13.09.47): «Det er inne i de hvite negerproblemet ligger.»

Aftenposten (12.08.47): «Antisemittisk demonstrasjon i Halden.»

Aftenposten (12.08.47): «Misforståelser om negrer og Amerika.»

Tidens Tegn (22.03.47): Reklame for negrita solfilter.

Aftenposten (29.02.47): «De 600 jødiske flyktninger til Norge.»

Aftenposten (14.02.47): «Antisemittiske uforenlig med praktisk kristendom.»

Aftenposten (11.02.47): «Finnmarksbarna som ikke kan norsk.»

Aftenposten (03.02.47): «Mordet på det jødiske ektepar Feldmann er nu oppklart.»

Tidens Tegn (13.09.47): «Negersangeren Todd Duncan kommer.»

1953:

Aftenposten (21.03.53): «Våre nye landsmenn.»

Tidens Tegn (12.09.53): «Vakker sangerinne og indianske dansere til Oslo.»

1967:

Aftenposten (23.09.67): «Samefamilier flytter fra Finnmark til Nordland.»

Arbeiderbladet (08.09.67): «En form for black power må til.»

Aftenposten (08.09.67): «Porgy and Bess.»

Arbeiderbladet (08.09.67): «Porgy and Bess. Sterk og gripende forestilling og en stor seier for Anne Brown som iscenesetter.»

Arbeiderbladet (08.09.67): «Populariteten tar på knærne, sier "Porgy." Og "Bess" synger best i badet.»

Aftenposten (31.08.67): «Samegymnasium i Karasjok 1968.»

Verdens Gang (31.08.67): «Jazz og essensialisme.»

Aftenposten (05.08.67): «Max.»

Arbeiderbladet (15.03.67): «Verdens første Bess står bak operaens åpningsforestilling.»

Aftenposten (10.03.67): «Negerintellektuelle.»

Aftenposten (08.03.67): «Østlig og Vestlig.»

Aftenposten (22.02.67): «Sigøynere på Operaen.»

Aftenposten (22.02.67): «Fengende rytmer og farvefyrverkeri.»

1976:

Verdens Gang (18.09.76): «Ingen kan leve i hat.»

Verdens Gang (11.09.76): «Masi – Finnmarksviddas motesenter.»

Aftenposten (11.09.76): «Pakistansk gutt alvorlig skadet i ulykke i Bærum.»

Arbeiderbladet (11.09.76): «Pakistanere i kø før visumtvangen gjøres gjeldende.»

Verdens Gang (11.09.76): «Pakistanere anmeldes.»

Verdens Gang (08.09.76): «Studerer Norsk samepolitikk.»

Verdens Gang (03.09.76): «Svenskene utviser flere assyrere: Tvangsutsendes over grensen.»

Aftenposten (18.08.76): «Breiflabb er god mat, men krepser er bedre.»

Aftenposten (18.08.76): «Hoas raser mot rase-toleransen.»

Aftenposten (18.08.76): «Raseblanding gunstig.»
 Arbeiderbladet (18.08.76): «Raseblanding er forurensing.»
 Arbeiderbladet (10.08.76): «Fremmedarbeidere opp mot husløse.»
 Verdens Gang (10.08.76): «Rasisme.»
 Arbeiderbladet (02.08.76): «Absolutt ikke til fargede.»
 Verdens Gang (10.08.76): «Tre dager med nazi-teori.»
 Verdens Gang (20.03.76): «Drapet på Thorleif. Mistenkte hard som flint.»
 Verdens Gang (20.03.76): «Fremmedarbeidere bor på skraphaug.»
 Aftenposten (20.03.76): «Å være jødisk er å være menneskelig.»
 Aftenposten (13.03.76): «Jødene og jødedommen.»
 Arbeiderbladet (13.03.76): «Oslo jeg hater deg – så hvorfor blir jeg?»
 Verdens gang (05.03.76): «Jødehets ved Universitetet.»
 Verdens gang (10.02.76): «H og Ap samarbeider i Karasjok: Samepolitikken stemmes ned.»
 Verdens gang (10.02.76): «Pakistaner tatt etter 22 mnd.: mistenkt i drapssak.»

1982:

Verdens Gang (11.09.82): «Disse får stemmerett: flest nordiske og amerikanere.»
 Verdens Gang (11.09.82): «Fremmedarbeiderlister ved kommunevalget i -83.»
 Verdens Gang (11.09.82): «- Må bevise uskyld.»
 Verdens Gang (11.09.82): «LO hjalp tyrker: - jeg har fått asyl.»
 Aftenposten (03.09.82): «Innvandrere.»
 Verdens Gang (03.09.82): «Politimann bestukket.»
 Aftenposten (18.08.82): «Flukt endte i trivsel. Hjem, arbeide, trivsel!»
 Aftenposten (02.08.82): «Innvandrerne skal velge råd.»
 Arbeiderbladet (20.03.82): «Innvandrerne: Hardere klima.»
 Verdens Gang (25.02.82): «Flyktninger får ikke bolig. Naboer sier nei.»

1991:

Aftenposten (29.08.91): «Trodde vi kom til å dø.»
 Verdens Gang (22.09.91): «Nei til rasisme.»
 Arbeiderbladet (21.09.91): «Innvandrerne er like bra som oss.»
 Arbeiderbladet (14.09.91): «Samelandsby under OL.»
 Aftenposten (06.09.91): «- Innvandrerne bør gi sitt syn til kjenne på valgdagen.»
 Verdens Gang (06.09.91): «Giftvin-saken. Elskerinnene roste tiltalte.»
 Verdens Gang (06.09.91): «Jeg drakk også giftvin.»
 Verdens Gang (06.09.91): «Lite å hente i boet.»

Aftenposten (06.09.91): «Norsk/samisk ordbok.»
 Verdens Gang (04.09.91): «Fengslet.»
 Arbeiderbladet (29.08.91): «Alle løslatt etter "Pizza-slaget.»
 Aftenposten (28.08.91): «Innvandrere kritiserer NRK.»
 Verdens Gang (21.08.91): «Kleppe (FrP) brøt valgkamplofte.»
 Arbeiderbladet (13.08.91): «Fikk medhold.»
 Aftenposten (05.08.91): «Pakistansk teater i Oslo.»
 Verdens Gang (04.08.91): «Aham Okeke skadet.»
 Aftenposten (08.03.91): «Asylsøker siktet i narkotika-sak.»
 Arbeiderbladet (08.03.91): «Lilbets store verden.»
 Arbeiderbladet (23.03.91): «Joans kjærlighetssanger.»
 Verdens Gang (28.02.91): «Mian (32) måtte ut.»
 Aftenposten (12.02.91): «3700 kroner for feil arrestasjon.»
 Aftenposten (04.02.91): «Norge er mer enn nordmenn.»

2002:

Aftenposten (22.09.02): «15000 hvis de reiser hjem.»
 Aftenposten (22.09.02): «-Her kan jeg skrive hva jeg vil.»
 Aftenposten (22.09.02): «Vil snakke med USA fra Norge.»
 Dagsavisen (22.09.02): «I jazzens fotefar.»
 Verdens Gang (29.09.02): «Triviell terror.»
 Dagsavisen (22.09.02): «Krekar vil snakke med USA.»
 Dagsavisen (14.09.02): «Kan ikke sendes ut. Krekar må stilles for retten i Norge.»
 Verdens Gang (14.09.02): «Mener flyktninger ødelegger byen.»
 Aftenposten (14.09.02): «Frykter for brorens liv.»
 Aftenposten (14.09.02): «Norsk politi kan ikke arrestere Mullah Krekar.»
 Verdens Gang (14.09.02): «Seniorer hjelper asylbarn.»
 Verdens Gang (14.09.02): «Ukens vinnere. Ukens tapere.»
 Aftenposten (14.09.02): «Uvisst hvor han sendes.»
 Aftenposten (10.09.02): «Mange vil bli verge for asylbarn.»
 Aftenposten (10.09.02): «Mullah Krekar kan være på vei til Norge.»
 Aftenposten (06.09.02): «Det lønner seg å være offer.»
 Dagsavisen (06.09.02): «PST venter på Mullah Krekar – På vei til Tyskland.»
 Dagsavisen (06.09.02): «Sigøynerfestival for fjerde år på rad i Oslo.»
 Aftenposten (06.09.02): «Pakistansk festival inntar rådhusplassen.»
 Aftenposten (29.08.02): «Asylsøkere skal få bedre advokathjelp.»

Aftenposten (29.08.02): «Krekars familie kan bli utvist.»

Aftenposten (29.08.02): «Mullah Krekar krenker asylrett.»

Dagsavisen (29.08.02): «Mulla Krekar mister sin flyktningstatus.»

Aftenposten (29.08.02): «Norges internasjonale opera.»

Aftenposten (29.08.02): «Palestinere søker asyl i Norge.»

Aftenposten (29.08.02): «PST bekrefter etterforskning.»

Verdens Gang (29.08.02): «PST ville ha utvisning til rikes sikkerhet.. Først i går mistet Mullah Krekar sin flyktningstatus.»

Aftenposten (29.08.02): «Vurderte å utvise mullahen allerede i 1995.»

Aftenposten (21.08.02): «Anbud på hjemsendelse på asylsøkere.»

Aftenposten (21.08.02): «Hagen vil ha med Kadra og Shabana.»

Dagsavisen (21.08.02): «En feminist med skaut.»

Dagsavisen (21.08.02): «Hagen refser Bondevik. Reagerer på at jentene ikke ble invitert.»

Verdens Gang (21.08.02): «Kvinneundertrykkende kulturer.»

Dagsavisen (21.08.02): «På stranda i stilet.»

Verdens Gang (21.08.02): «Tungt farvel med ektemannen.»

Dagsavisen (13.08.02): «Ensporet norsk asylpolitikk.»

Aftenposten (13.08.02): «Jeg gleder meg mest til å sitte med lekser. Og så vil jeg skrive.»

Dagsavisen (13.08.02): «LO og NHO sier nei til statsstøtte... mens innvandrers ledigheten øker.»

Dagsavisen (13.08.02): «Lærte norsk på jobben – ble forfremmet.»

Verdens Gang (13.08.02): «Antirasistiske organisasjoner i Norge.»

Verdens Gang (13.08.02): «- Ingen knivekspert.»

Verdens Gang (13.08.02): «Musikalske brobyggere.»

Verdens Gang (13.08.02): «Mystisk mobilsalg/Ikke knivekspert.»

Verdens Gang (13.08.02): «Møtte tungt bevæpnet i retten.»

Verdens Gang (05.08.02): «Danmarks stengte dør.»

Dagsavisen (05.08.02): «Svart humor om sex og kjærlighet.»

Dagsavisen (05.08.02): «Utrygg på svømmingen.»

Dagsavisen (03.08.02): «Bondeviks korte hukommelse.»

Dagsavisen (03.08.02): «Polititabbe åpnet for ulovlig innvandring.»

Dagsavisen (03.08.02): «Sommel ga betinget for menneskesmugler.»

Aftenposten (03.08.02): «Nye funn hos siktede i drosjedrapet.»

Dagsavisen (03.08.02): «Solberg beskyldes for rasistisk politikk.»

Dagsavisen (24.03.02): «Advarer mot SVs integreringstiltak.»

Aftenposten (24.03.02): «Erkjenner drap på 14-åring.»

Dagsavisen (24.03.02): «SV lefler ikke.»

Aftenposten (24.03.02): «Sør-afrikaner fullførte Birkebeineren med glans.»

Dagsavisen (24.03.02): «Tilstår drapet på Chi Thi Mong Tran.»

Aftenposten (16.03.02): «13 års fengsel for “Tamil-drapet.»

Aftenposten (16.03.02): «Drapssiktet 26-åring varetektsfengslet.»

Dagsavisen (16.03.02): «Skjerpet straff etter drap på Tamil.»

Aftenposten (13.03.02): «Åpner joikens hemmelige verden.»

Aftenposten (8.03.02): «6 om den internasjonale kvinnedagen.»

Aftenposten (8.03.02): «Ber UDI gripe inn mot voldsmenn nå.»

Verdens Gang (08.03.02): «Dennis gjør drittjobben.»

Verdens Gang (08.03.02): «Mat & vin.»

Dagsavisen (08.03.02): «Muslimsk kvinne tiltalt for bigami.»

Dagsavisen (08.03.02): «Rasisme i Norge.»

Verdens Gang (06.03.02): «Gikk berserk med to kniver.»

Verdens Gang (28.02.02): «Beboere i statlige asylmottak skal betale boutgifter.»

Verdens Gang (28.02.02): «Fremmedspråklige»

Aftenposten (28.02.02): «Asylsøkere i mottak skal betale boutgifter.»

Dagsavisen (28.02.02): «Asylsøkere skal betale boutgifter.»

Dagsavisen (28.02.02): «Bistand ikke pressmiddel.»

Verdens Gang (28.02.02): «Kampen mot tvangsekteskap.»

Aftenposten (28.02.02): «Vitne dukket ikke opp.»

Verdens Gang (20.02.02): «Back in black.»

Aftenposten (20.02.02): «Fengsel i 25 dager etter trusler mot ansatt i UDI.»

Dagsavisen (20.02.02): «Gadd ikke drøfte vold mot kvinner.»

Verdens Gang (20.02.02): «Makt bak kravene.»

Dagsavisen (20.02.02): «Nordmenn gifter seg til økt innvandring.»

Aftenposten (20.02.02): «Migranytt på radio.»

Aftenposten (12.02.02): «Tar avstand fra idrettsrasisme.»

Dagsavisen (12.02.02): «-Asylsøkere må tas alvorlig som klienter.»

Dagsavisen (12.02.02): «Forskere frykter ikke terror.»

Aftenposten (12.02.02): «Hoteller vil ikke ha ‘griske israelere.»

Dagsavisen (12.02.02): «Hørte aldri fra advokaten.»

Aftenposten (12.02.02): «Ny vurdering av

asylsøknader fra kurdere.»
 Aftenposten (12.02.02): «Tvil på at innvandrere vil gifte seg norsk.»
 Aftenposten (12.02.02): «- Vil gi ny etat ansvar for integrering.»
 Verdens Gang (04.02.02): «De nye stemmene.»
 Verdens Gang (04.02.02): «-Driver ikke med integrering.»
 Verdens Gang (04.02.02): «- Må følge norske lover.»
 Verdens Gang (04.02.02): «Forby imamer å komme til Norge!»
 Aftenposten (04.02.02): «Kristne og muslimer.»
 Verdens Gang (04.02.02): «Morten M.»
 Aftenposten (04.02.02): «Statens teaterhøyskole ønsker flere innvandrere.»
 Dagsavisen (02.02.02): «Innvandrerkvinner velger bort nordmenn.»
 Dagsavisen (02.02.02): «Kritikkverdig av asyladvokater.»
 Dagsavisen (01.02.02): «UDI: Rekordmange søknader om asyl.»
 Dagsavisen (01.02.02): «Er redd for Hannibal.»
 Dagsavisen (01.02.02): «Nye pionerer.»

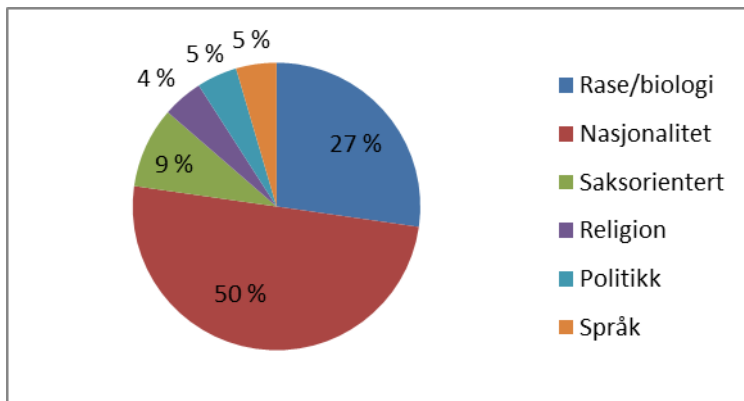
2010:

Aftenposten (01.02.10): «Danmark vil [forby hijab?]?»
 Verdens Gang (01.02.10): «Gi opphold!»
 Verdens Gang (01.02.10): «Hijab og moralpolitiet.»
 Dagsavisen (01.02.10): «Likhet i likestillingskampen.»
 Aftenposten (01.02.10): «Norsk-muslimsk talentjakt.»
 Aftenposten (01.02.10): «Svekket troverdighet.»
 Verdens Gang (01.02.10): «Under burkaen.»
 Aftenposten (01.02.10): «- vi tar avstand fra manifestet.»
 Aftenposten Aften (09.03.10): «Dronningen møtte innvandrere på kvinnedagen.»
 Verdens Gang (09.03.10): «Dødens ingeniør.»
 Aftenposten (09.03.10): «Hev nivået!»
 Aftenposten (09.03.10): «Holder sannheten unna.»
 Verdens Gang (09.03.10): «Holocaust-fornekterne.»
 Aftenposten (09.03.10): «Integrering som går bra.»
 Dagsavisen (09.03.10): «Kjønnsbasert diskriminering.»
 Aftenposten Aften (09.03.10): «Mediemakt og virkelighet.»
 Aftenposten (09.03.10): «Myter om islam.»
 Verdens Gang (09.03.10): «Overgrep mot barn.»

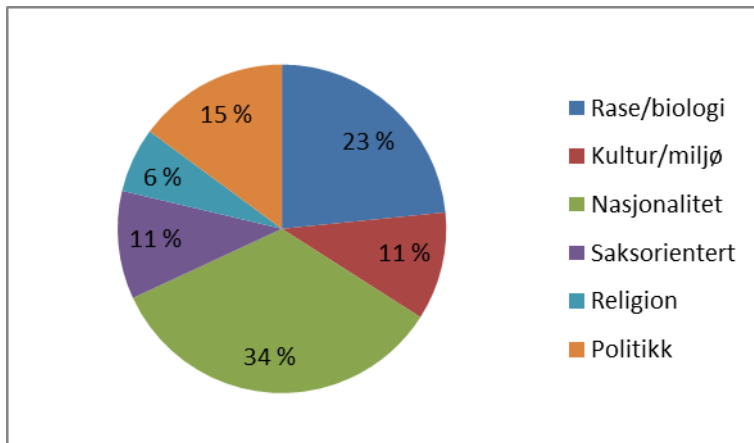
Aftenposten (09.03.10): «Oss og dem – en farlig forenkling.»
 Aftenposten (09.03.10): «Vi forskjellsbehandler.»
 Aftenposten Aften (21.04.10): «Alle sikkers fødselsdag.»
 Aftenposten (21.04.10): «Bach i Fagernes og Yokohama.»
 Aftenposten Aften (21.04.10): «Byrådet stoler på [?].»
 Verdens Gang (21.04.10): «Eias rasisme.»
 Verdens Gang (21.04.10): «Integreringen virker.»
 Aftenposten Aften (21.04.10): «På babytoppen.»
 Aftenposten (21.04.10): «Utsetter seg for religiøs smitte.»
 Aftenposten Aften (21.04.10): «Ønsker tiltak mot jødehat i skolen.»
 Aftenposten Aften (27.05.10): «Bli med på jødisk fest.»
 Dagsavisen (27.05.10): «Kunde diskriminerte.»
 Aftenposten (27.05.10): «Kunde diskriminerte muslimsk megler.»
 Aftenposten (04.06.10): «Blir støl på søndag.»
 Aftenposten (04.06.10): «Drømmen om Europa.»
 Aftenposten (04.06.10): «Heldige Israel.»
 Aftenposten (04.06.10): «Innvandrerforeldre kan [?].»
 Aftenposten (10.07.10): «Avviste og modige.»
 Aftenposten (10.07.10): «Den usynlige krigen.»
 Aftenposten (10.07.10): «En utbredt misforståelse.»
 Dagsavisen (10.07.10): «Frykt og forvirring.»
 Aftenposten (10.07.10): «Frykter terroranslag mot Norge»
 Aftenposten (10.07.10): «I varetekt etter brann i Lier.»
 Aftenposten (10.07.10): «PST følger uigurer i Norge tett.»
 Dagsavisen (10.07.10): «Oppsøker terrormiljøer.»
 Verdens Gang (10.07.10): «Terror-arrestasjonene. Knyttet til østfold-by.»
 Verdens Gang (19.07.10): «- Det ser ikke bra ut.»
 Verdens Gang (?): «Skrekkbilder.»
 Aftenposten (15.08.10): «Har fått flere ranstips. - Folk skal ha gjenkjent rumenerne.»
 Verdens Gang (15.08.10): «Bisniss fremfor frelse.»
 Verdens Gang (15.08.10): «Varsler mer muslim-reklame.»
 Aftenposten (27.09.10): «Et behov for ufølsomhet.»
 Aftenposten (27.09.10): «Norge må bli fargeblindt.»
 Aftenposten (27.09.10): «Nytt forsøk.»
 Aftenposten (27.09.10): «Vil du være norsk?»

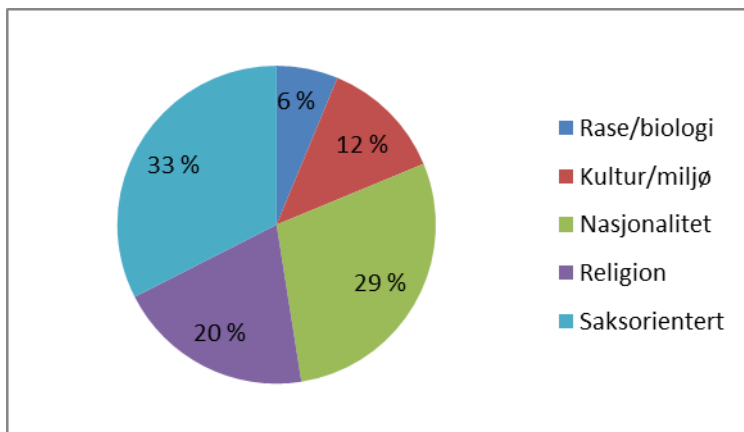
Vedlegg 2: Figurer

Figur A1. Artikkelenes hovedfokus i perioden 1902- 1947 (alle aviser)

Figur A2. Artikkelenes hovedfokus i perioden 1953-1982 (alle aviser)

Figur A3. Artikkelenes hovedfokus i perioden 1991-2010 (alle aviser)